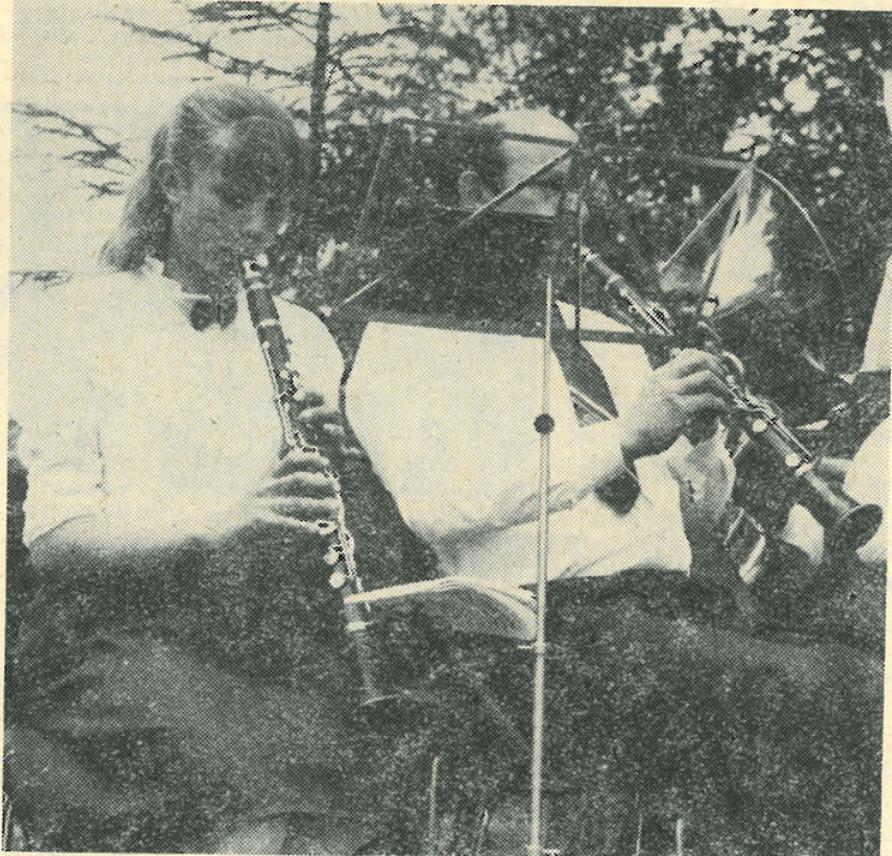

ŽIVOT

KULTURNĚ SPOLEČENSKÝ ČASOPIS • ŘÍJEN • OKTÓBER • PAŹDZIERNIK 1990 (ČISLO 389) CENA 1000 ZŁ

str. 12-13

Klarinetistka z Podvlna — jedináčka na prehliadke dychových orchestrov v Dolnej Zubrici

Basti z Vyšných Lapšov

Vrcholné americko-sovětské setkání bylo věnováno především jednomu problému: krizi v Perském zálivu.

Po prvním tříhodinovém jednání mluvčí Bílého domu řekl, že oba prezidenti podpořili činnost OSN vedoucí k odsunutí iráckého vojska z Kuvajtu a opě-

SETKÁNÍ BUSH - GORBAČOV

tovnemu nastolení zákonné kuvajtské vlády. Druhé části jednání se zúčastnili rovněž James Baker a Eduard Ševardnadze, experti a poradci. Podle amerických pramenů Gorbačov ujistil Bushe, že SSSR odvolá z Iráku 139 sovětských vojenských poradců. Ve společném prohlášení po zakončeném jednání se konstatovalo: „Jsme rozhodnuti dosáhnout zakončení agrese proti Kuvejtu. Nedosáhne-li se toho dosavadními opatřeními, uvážíme další kroky v souladu s Chartou Spojených národů.“ Oba prezidenti potvrdili nutnost plného uskutečnění rezoluce Rady bezpečnosti o ekonomických sankcích vůči Iráku. Z blokády mohou být vyjaty pouze dodávky potravin, především pro děti, rozhodne-li příslušná komise OSN pro otázky sankcí.

Bush potvrdil, že se jednalo rovněž o americké pomocí Sovětskému svazu. Gorbačov na tiskové konferenci prohlásil: „Bylo by nesprávné soudit, že Sovětský svaz byl koupen za dolary. Naše rozhovory byly zkouškou nového přístupu k řešení globálních problémů.“

PAMIATKE R. SIWCA A. J. PALACHA

8. septembra 1968 počas ústredných dožniek na Stadióne desaťstotí v Prahe došlo k tragické udalosti. Pred zrakom desaťtisícov divákov sa 59-ročný právnik z Przemyśla Ryszard Siwiec polial horľavou a zapálil, aby zaprotestoval proti účasti Poľska v ozbrojenej intervencii 5 štátov Varšavské zmluvy v Česko-Slovensku. Umrel 12. septembra. O štyri mesiace neskôr, v januári 1969, sa na Václavskom námestí v Prahe podobným

spôsobom upálil študent Ján Palach.

Po 22 rokoch od týchto udalostí vznikla v Krakove Spoločnosť Ryszarda Siwca a Jána Palacha, ktorej predstaviteľia sa 8. septembra t.r. prišli na Stadion desaťstotí pokloniť pamiatke tragickej smrti R. Siwca. Pri pamätné tabuli položili veniec prvýmajník velvyslanectva ČSFR vo Varšave a tlačový atašé Jan Misiarz, ktorý o.i. povedal, že Ryszard Siwiec, tak ako neskôr Ján Palach, položili najvyššiu obeť ako protest proti násiliu a agresii, proti potlačeniu pražskej jari. Zahynuli, aby iní mohli slobodne žiť. Medzi zhromaždenými bola i dcéra zosnulého Elžbieta Siwiec-Szabaga, obojári a novinári z tlače, rozhlasu a televízie.

NEMECKÁ LITURGIA NA SLIEZSKU

Poľský episkopát splnomocnil opolského biskupa Alfensa Nosolu k zavedeniu nemeckých sv. omší v katolických kostoloch na Hornom Sliezsku. Majú sa odbavovať v tých sliezskych mestách a obciach, kde žije nemecká národnostná menšina. Oznámila to účastníkem vedeckého seminára v Gliwicach na tému Nemecko včera, dnes a zajtra — senátorka opolského kraja Dorota Simonidesová. Doteraz, ako je známe, sa nemecké omše konali len na Hore sv. Anny a neoficiálne v niektorých malých sliezskych gminách.

Ako z uvedeného vyplýva, stačí dobrá vôle a všetky prekážky možno prekonáť. Takto dobrá, vôle chýbala doteraz v prípade zavedenia slovenských bohoslužieb v spišských a oravských kostoloch, ktorých sa už vyše 40 rokov dožaduje naša národnostná menšina. Myslime si, že je už načase spiníť tieto oprávnené požiadavky krajana pravé teraz, keď Poľsko vkráčilo na cestu budovania slobodného demokratického štátu, ktorý má zaručovať plné práva všetkým občanom, teda aj národnostným menšinám. Všetkým a nie iba niektorým!

V ČÍSLE:

Jeho krédom bol čin	4—5
Polsko-československý kulatý stůl	6
České školství v polských zemích	6
Kedy budeme zase spolu?	8—9
Nedecká Veselica v Strážnici	16
Zvíťazil zdravý rozum	17
Poľnohospodárske otázky	18

STRETNUTIE U PRÍMASA

Ako sme už písali v minulom čísle Života, politická scéna v Poľsku sa veľmi diferencovala. V snahu umožniť spoločnú výmenu názorov, prímas Poľska, kardinál Józef Glemp pozval do svojej rezidencie popredných poľských politikov. Boli medzi nimi prezident PR Wojciech Jaruzelski, premiér Tadeusz Mazowiecki, maršalek Sejmu Mikolaj Kozakiewicz, maršalek Senátu Andrzej Stelmachowski, predsedu Solidarity Lech Wałęsa a ďalších 22 osôb. Na stretnutí, aj keď nedošlo k významnejším rozhodnutiam, sa diskutovalo o politickom kalendári v najbližšom období, v tom najmä o parlamentných a prezidentských voľbách.

Zato významné rozhodnutie schválil Sejm PR: prijal návrh Wojciecha Jaruzelského na skrátenie volebného obdobia prezidenta PR, ako aj parlamentu a rozhodol, že všeobecné prezidentské voľby sa uskutočnia ešte tento rok — 25. novembra.

Po osemnáctich rokoch sa 10. a 11. augusta t.r. zišlo v Martine Valné zhromaždenie Matice slovenskej. Vyše 400 delegátov zastupujúcich 100-tisícovú člen-skú základňu rokovačo o tom, čím Matica bola, je a čím má byť v budúcnosti. Na zasadanej sa zúčastnil i predseda vlády SR Vladimír

VALNÉ ZHROMAŽDENIE MATICE SLOVENSKEJ

Mečiar a delegácie krajanov z Európy a zámoria, medzi nimi predstaviteľia našej Spoločnosti Jozef Bryja, Eugen Mišinec, Ľudomír Molitoris a Dominik Surma.

Počas dvoch dní zasadania a veľmi živej diskusie, ktorej cieľom malo byť oživenie matičnej činnosti, dominovalo niekoľko momentov. Jedný bol, daľo by sa povedať, pohľad do minulosti, keď Matica slovenská bola nositeľkou národnej, duchovnej a kultúrnej identity Slovákov, centrom slovenskej vzdelanosti, keď pre Slovákov bola vlastne všetkým. Ale aj pohľad do tej nedávnej, povojuovej minulosti, keď jej funkcie boli potláčané a obmedzené do národnnej knižnice, kým ostatná činnosť mala okrajový charakter. Ďalším dominantným motívom matičnej diskusie boli otázky života Slovákov na južnom Slovensku, teda v oblastiach, kde žije maďarská národnostná menšina. Mali na to vplyv akiste úchylky v riešení národnostnej otázky v uplynulých desaťročiach, ale aj silnejúce nacionalistickej tendencie na juhu Slovenska a za jeho hranicami. A tak nie div, že zhromaždení žiadali stanoviť ústavným zákonom slovenčinu za úradný jazyk v Slovenskej republike bez výnimky. Zároveň odznela i myšlienka, že nič z matičného úsilia nie je namierené proti inému národu či národnosti.

Aká teda má byť Matica slovenská v budúcnosti, aby nezostala len onou knižnicou, vedeckou základňou, ale tak ako v začiatkoch, aby sa budovala zdola, aby bola vyhľou všeestranej národnej tvorivosti, podnecovateľkou demokratickej kultúrnej i vedeckej iniciatívy národa — na to Valné zhromaždenie nedalo plnú odpověď. Ale, — ako sa hovorí v schválenom uznesení, — má sa stať modernou inštitúciou v modernom štáte.

Valné zhromaždenie v priebehu zasadania schválilo stanovy a zvolilo 35-členný výbor. Novým predsedom Matice slovenskej sa stal Jozef Markuš.

Veríme, že nové vedenie vypracuje a bude realizovať program, ktorý stmelí národ a zdravo zapáli pre veci národné i mladú generáciu a zaistí Matici prislúchajúcej jej miesto v modernej spoločnosti. Veríme tiež, že v tomto programe sa nájde miesto aj pre spoluprácu a pomoc krajanským hnutiam a organizáciám vo svete, ibaže účinnejšiu než doteraz.

KONEČNE OTVORENÉ?

Až sa nechce veriť, ale, — ako oznámila Poľská tlačová kancelária, — od 1. novembra t.r. má byť prinášaný tzv. malý poľnohospodársky styk medzi Poľskom a Česko-Slovenskom. Oznámil to poľskému veľvyslancovi v Prahe Jackovi Baluchovi predsedu fe-

derálnej vlády ČSFR Marián Čalfa, ktorý zároveň konštatoval, že do konca tohto roka má byť taktické obnovené turistická konvenčia.

Až k tomu dôjde, padne konečne posledná železná opona v Európe, — ako hranice medzi našimi krajinami nazývala Poľsko-česko-slovenská solidarita, ktorá pred dvoma mesiacmi zorganizovala v Pomezných Boudach demonštráciu dožadujúc sa zrušenia doterajších obmedzení v turistickej výmene.

SME DOMA

Uvažovali sme, či vôbec máme uverejniť túto snímku. Je totiž trápeľ ukazovať širokej verejnosti nápis alebo heslá obsahujúce tak nevyberané výrazy. Nechceli sme tiež, aby nás niekto upozorňoval z rozdúchovania aj tak už existujúceho národnostného konfliktu v Jurgove (lebo práve tam sa objavil tento nápis), a nielen v tejto obci. Je to totiž oveľa širšia a zložitejšia otázka. Nemožno však už dlhšie utajovať fakt jestvovania tohto problému a skôr konfliktu, ako aj foriem, aké často nadobúda.

Za výše štyridsať rokov totalitného systému, v Poľsku oficiálne neexistovali národnostné problémy. Vyplývalo to zo všeobecnej teórie, presadzovanej vtedajšími stranicko-štátnymi činiteľmi, že Poľsko je jednonárodnostný štátom. Teda nemohli byť konflikty tam, kde chýbali podmety sporov. A keď sa aj vyskytovali, boli utajované a premlčované v prostredkoch masovej komunikácie namiesto toho, aby sa odstraňovalo ich príčiny a riešilo. Všetko preto, aby neuzeuli svetlo sveta a nedostali sa na pretras verejných mienok.

Nečudo, že keď došlo k vzniku niekoľkých národnostných spolkov, presnejšie kultúrno-sociálnych spoločností (česká a slovenská, ukrajinská, bieloruská, židovská a litovská), formálne zaregistrovaných a dotovaných štátom, poľská spoločnosť mimo oblasti ich činnosti celé desaťročia v podstate nevedela o ich existencii. Totiž na prstoch by sa dalo spočítať publikácie a veľmi nesmelé články o menšinách, aké v tomto období boli uverejnené v tlači. Vedľa na stráži utajovania akýchkoľvek sporov a konfliktov v oblastiach obývaných národnostnými menšinami stal predsa všemohúci Úrad pre kontrolu tlače, publikáciu a kultúrnych podnikov.

Kultúrno-sociálne spoločnosti držané v „opatruvnických“ kliešťach ministerstva vnútra, ktoré im prideľovalo veľmi obmedzené dotácie, nemali žiadne vyhliadky na rozvoj. Brzdené a obmedzované v mnohých oblastiach svojej činnosti pretrvali len vďaka veľkej angažovanosti a obetavosti svojho aktív. Neboli nikdy považované za organizácie reprezentujúce národnostné menšiny, ale skôr za bezvýznamné regionálne spolky a v najlepšom prípade snáď za ničé podobné ako spoločnosti priateľstva, ale s obmedzeným a kontrolovaným okruhom činnosti, najmä v oblasti stykov so starou vlastou. Preto neprekvapí fakt, že napr. na jednotlivé celostátné zjazdy našej krajanskej organizácie sme nemohli pozývať hostí z Česko-Slovenska.

V posledných rokoch, keď už bolo známe, že sa komunistický systém v Poľsku chýli ku koncu, začala praskat vo svíkoch železná opora zastierajúca menšiny a ich problémy. V dennej i periodickej tlači začali z času na čas vychádzať články venované medziiným otázkam Ukrajincov, Bielorusov, ale aj nás,

Slovákov. Často však autori týchto publikácií predstavovali Spiš a Oravu a krajanské otázky veľmi tendenčne a neobjektívne, skrešovali bud premičovali dôležité fakty alebo ich prezentovali takým spôsobom, ktorý sa nezhodoval s historickou pravdou. Nezriedka si dovoľovali priam popierať existenciu slovenskej menšiny v Poľsku, pričom šermovali celkom nezmyselnými argumentmi, že táto menšina v každodennej živote nepoužíva slovenský jazyk, ale spišské či oravské nárečie, ktoré sú vraj poľskými nárečiami.

Prikladom takejto tendenčnej publikácie môže byť článok Andrzeja Pyru, uverejnený nedávno, lebo v 35. čísle Tygodnika Podhalanského pod názvom Zbúrať pokoj. Týka sa práve Jurgova a podnetom pre jeho napísanie bol zrejmé spominaný protikrajanský nápis, namaľovaný na tamojšom obchode. Je to zdánlivо chladný popis sporu, ktorý však obsahuje celý rad faktografických chýb, nespresnosti, ba priam nelogickostí, v súvislosti s čím vyznieva nepríaznivo.

Nechcem tu polemizovať s týmto článkom, uvediem však jeden príklad nelogickosti alebo skôr nezodpovednosti za napísané slovo. Hovoriac o dejinách Jurgova autor o.i. píše: „V časoch rakúsko-uhorskej monarchie a počas nacistickej okupácie sa túto oblasť počívalo za časť Slovenska. V medzivojnovom období a po vojne, tak ako pred tisíc rokmi, bol Jurgov považovaný za poľskú dedinu.“ Prekvapuje ma, ako pred tisíc rokmi mohol byť Jurgov považovaný za poľskú dedinu, keď ešte vôbec neexistoval. Keď bol založený o niekoľko storočí neskôr. Ale nechajme to.

O čo vlastne v Jurgove ide, ostatne nielen v Jurgove? Čo tak pichlo odporec tamojších Slovákov, že sa opovážil tak nevyberaným spôsobom vyzvať ich, aby opustili obec? Nič mimoriadne, jednoducho obyvatelia slovenskej národnosti sa domáhajú spravodlivosti, ináč povedané žiadajú, aby sa jednu z dvoch omší v tejto obci odslúžilo celú v slovenskom jazyku a druhú v poľskom. Mohlo by sa zdať, že je to najjednoduchšie riešenie, aby, — ako sa hovorí v príslovi, — aj vlk bol sýty, aj ovea celá. A jednako, ako vysvetlilo, najjednoduchšie riešenia bývajú najťažšie. Len škoda, že toto najjednoduchšie riešenie neviďal alebo snáď nechce vidieť metropolitná kúria v Krakove, ktorá sa riadi podľa vlastných zásad. Tažko to pochopiť.

To, kým sa človek cíti, akej je národnosť, je osobná, súkromná vec každého človeka. Teda nikto nemá právo do toho zasahovať ani nutiť k zmene presvedčenia. Preto keď sa časť obyvateľstva na Spiši a Orave, podľa mňa väčšia časť, považuje za Slovákov, to vôbec neznamená, že je obyvateľstvom horšej kategórie. Vo svete práva občania slovenskej a poľskej národnosti sú si rovní a majú tie isté práva. Teda majú právo dožadovať sa aj bohoslužieb v materinskom ja-

zyku. O týchto rovných právach hovoril predsa aj pápež Ján Pavol II. vo vlaňajšom noslostve Úcta k menšinám, vyhlásenom pri príležitosti Svetového dňa mieru. Konštatuje v ňom o.i.: „...Štát má povinnosť napomáhať a podporovať práva menšinových skupín, lebo pokoj a bezpečnosť môžu byť zaistené len rešpektovaním práv všetkých.“ Rešpektovanie menšín je základným kameňom súladného spoločenského spolunažívania a ukazovateľom občianskej zrelosti krajiny a jej inštitúcií. Zarúčenie účasti menšín na verejnom živote je znamením vysokého občianskeho vývoja a cieľu pre príslušnú krajinu.“

Možno v tomto kontexte hovoriť v prípade Jurgova o kultúrnom konaní a občianskej vyspelosti? Pochybujem. A predsa tamojšia krajana, ale aj z iných spišských obcí, dožadujú sa prislúchajúcich im práv zvolili si mierovú cestu, cestu dialógu a porozumenia. Keď však odporecom začali chýbať presvedčujúce argumenty, trúfli si vypisať provokačné heslo, ktoré jurgovských krajanov tak veľmi rozhorčilo.

Kto splnomocnil a akým právom neznámeho „nočného umelca“, ktorý nemal odvahu verejne brániť svoje záujmy, žiadať o opusťenie obce pôvodné slovenské obyvateľstvo žijúce na tomto území od nepamäti. Obyvateľstvo, ktorého slovenskú národnosť evidovala v minulom storočí oficiálna uhorská statistika a v medzivojnovom období aj poľská. Práve on, páchateľ, prípadne jeho inšpirátor mal by sa zamyslieť nad sebou, či náhodou nie sú tam príšelci. Odpoveď na výzvu je krátká: s m e d o m a !! Takto reagovali všetci krajania, ktorých som tam stretol a dodávali, že práve ich predkovia vybudovali túto obec, obrábali okolité polia a postavili kostol.

Otázka národnostných konfliktov, ako som už spomenul, má širší aspekt a netýka sa len slovenských bohoslužieb, ale riešenia celého radu problémov slovenskej menšiny. Nikdy tieto riešenia neprebiehali hľadko a bezkonfliktné, vždy bolo treba prekonávať nespočetné, nezriedka umelé prekážky. Pri pomeňme napríklad aspoň otázkou dvojjazyčných tabúl, ktoré sa začalo vysvetovať, aj to nie všade, až po mnohoročných intervenienciach na rôznych stupňoch. A keď nezodpovední výrastkovia v niektorých obciach začali tieto tabule ničiť, prorezimová milícia nikdy nebola v stave alebo radšej nechcela odhaliť a potrestať páchateľov, hoci predsa išlo o ničenie štátneho majetku.

Taktiež slovenské školstvo na Spiši a Orave sa borilo a borí podnes s rôznymi problémami. Už sam fakt zrušenia slovenských škôl v sedemdesiatych rokoch a zavedenia na miesto nich nepovinného vyučovania slovenčiny bolo aktom namiereným proti našej menšine. A predsa nemožno opomenúť ani neustály nedostatok učebníck, ako aj učiteľských kádrov, ktorý sa prejavuje podnes. Ako máme chápať dnes — po zrušení povinnej výučby ruštiny — pokusy viacerých škôl zavádzat miesto nej západné jazyky, aj bez náležitej pripravených učiteľských kádrov.

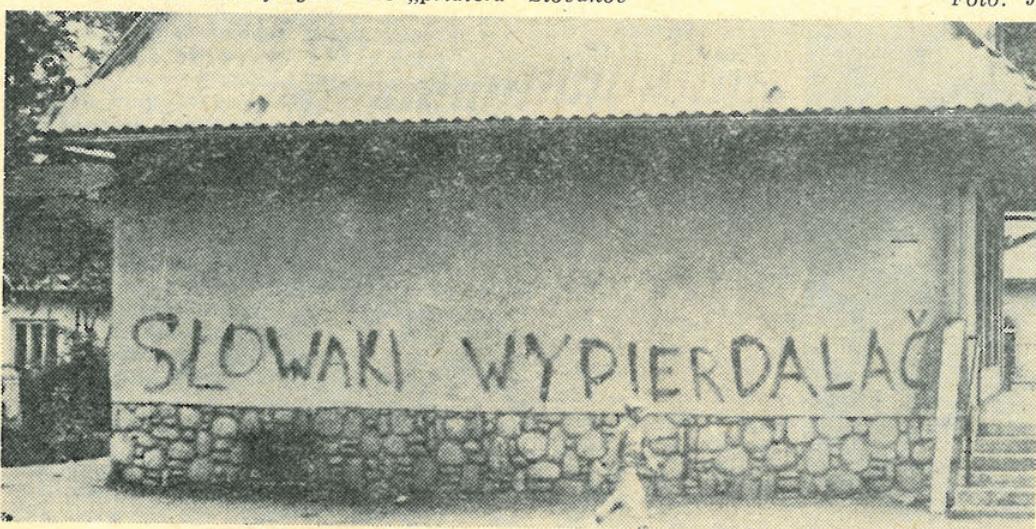
Spomieniem ešte trebárs otázku popoľšovania priezvisiek obyvateľom slovenskej národnosti na Spiši a Orave a svojvoľnú zmenu ich národnosti, čoho sa dopúšťali úradníci štátnej správy v povoju rokoch. Príklady diskriminovania našej menšiny by sa dali násobiť. Sú to v mnohých prípadoch otázky, ktoré sú ťažké verejnosti nepozná — biele miesta v našich dejinách. Budeme sa k nim vraciať a odhaľovať ich.

Dnes, keď Poľsko nastúpilo namáhavú cestu hospodárskej prestavby krajiny a plnej demokratizácie spoločenského a politického života, nadišla konečná doba pre definitívne vyriešenie národnostných otázok v súlade s Chartou ľudských práv, podpísanou v Helsinkách. Prvé náznaky zmien sú už viditeľné, aj keď sa odporcovia demokratizácii, — ako to dokazujú incidenty v Jurgove a ďalej v Kacvine, Krempachoch, Novej Belej a iných obciach, — naďalej bránia a prevojujú konflikty. Odporcovia nasýtení dávnou komunistickou ideou jednonárodnostnej krajiny, ktorí sa nemôžu zmieriť so skutočnosťou. Čas sa však nedá zastaviť!

JÁN SPERNOGA

Nočné umelecké dielo jurgovského „priateľa“ Slovákov

Foto: J.S.

JEHO KRÉDOM BOL ČIN

28. októbra t.r. naša stará vlást oslavuje sedemdesiate druhé výročie vyhlásenia nezávislosti. V tomto kontexte chceli by sme čitateľom priblížiť postavu veľkého Slováka a národovca Milana Rastislava Štefánika, ktorý sa významne zaslúžil o vznik slobodného, demokratického štátu Čechov a Slovákov.

Milan Rastislav Štefánik sa narodil 21. júla 1880 v Košariskách pri Brezovej pod Bradlom v rodine národovca, evanjelického farára Pavla Štefánika. Keď prišiel na svet, čakali ho už tri sestry a dva bratia. Štefánikovi mali dovedná dvanásť detí, z ktorých ostalo nažive deväť — štyri dcéry a päť synov.

V mladých rokoch študoval na evanjelickej lycii v Prešporku (dnes Bratislava), potom v Šoproni a Sarvaši. Po maturite v roku 1898 Milan Rastislav Štefánik sice poslúhol svého otca, keď sa rozhadol pre štúdium techniky, odbor stavebného inžinierstva, no ako miesto štúdií si vybral Prahu na miesto Budapešti, ktorú mu navrhoval otec. Po dvoch rokoch prestúpil na Karlovu univerzitu, kde úspešne absolvoval odbor astronómie a filozofie. Počas pobytu v Prahe sa veľmi aktívne zúčastňoval činnosti slovenského spolku Detvan, ktorého cieľom bolo všeestranné vzdelávanie, rozvíjanie národného povedomia a podpora nemajetných študentov, ktorí čoraz hufnejšie prichádzali štu-

dovať do Prahy. V čase Štefánikovo príchodu predsedom Detvana bol medik Vavro Šrobár, ktorý pod priamym vplyvom profesora T.G. Masaryka, najprv v malom krúžku študentov a neskôr na stránkach časopisu Hlas šíril myšlienky o obrode Slovenska.

Prvý raz sa Štefánik zúčastnil na zhromaždení Detvana 15. októbra 1898 v miestnosti Hlavovej kaviarne na Kráľovských Vinohradoch spolu s novými a zanedlho známymi členmi Jozefom Gregorom Tajovským, Žigom Zigmundikom a Jánom Procházkom. V marci 1900 Štefánik prevzal funkciu tajomníka Detvana a o dva roky neskôr sa stal jeho predsedom. Nestačil sa však ujať funkcie, lebo vzápäť ochorel na slepé črevo. Odvtedy až do konca života mal zdravotné ťažkosti so žalúdkom a bol niekoľkokrát operovaný.

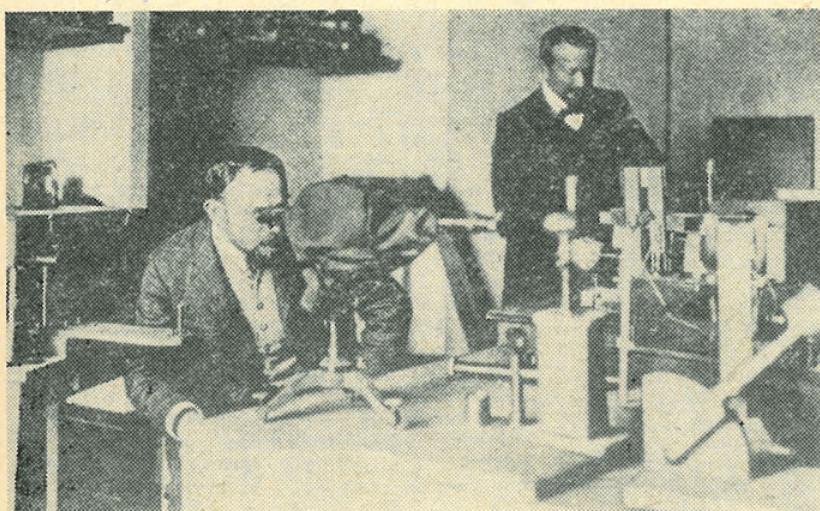
Po ukončení štúdia v novembri 1904 odchádza Štefánik do Paríža spolu so sochárom Bohumilom Kafkom, ktorý ho hneď uviedol do krúžku českých výtvarníkov študujúcich v tomto meste. Čo sa týka astronómie zožnamuje sa s poprednými francúzskymi astronómmi Camille Flammarionom a Júlom Janssenom, ktorí prijímajú Štefánika za svojho asistenta. V Janssenovom observatóriu zlepšuje výrevu a zdokonaľuje iné vedecké prístroje. Zároveň sa zúčastňuje vedeckej výpravy do observatória na Mont Blancu, ktorou upozornil na seba francúzske vedecké kruhy. Od roku 1908 už ako známy astronom a meteorológ sa zúčastnil viazerých pozorovaní, medziiným v Španielsku, Rusku (Samarkande), Severnej Afrike (Maroku) a Južnej Amerike (Ekvadore a Brazílii) a v Tichomori, konkrétnie na Tahiti, kde mu francúzske vedecké ústavy poverili pozorovanie kométy Haleya.

Rozsiahla vedecká a publikácia činnosť neprekážala M.R. Štefánikovi venovať sa zároveň národnnej otázke. Počas pobytu vo Francúzsku nadviazal široké politické, diplomatické a novinárske styky. Od počiatku prvej svetovej vojny tvrdil, že dojde k veľkým zmenám na mape strednej Európy. Bol presvedčený, že slovenský národ si vzhľadom na bezohľadnú politiku maďarskej vlády nemôže vydbýť slobodu vnútornými silami, že predpoklady pre ňu sa musia vytvoriť v exile. Od začiatku M.R. Štefánik stával na porážku Rakúska-Uhorska a všetko svoje úsilie venoval dôslednému národnoslobodzovaciemu boju, pravdaže po boku spojencov.

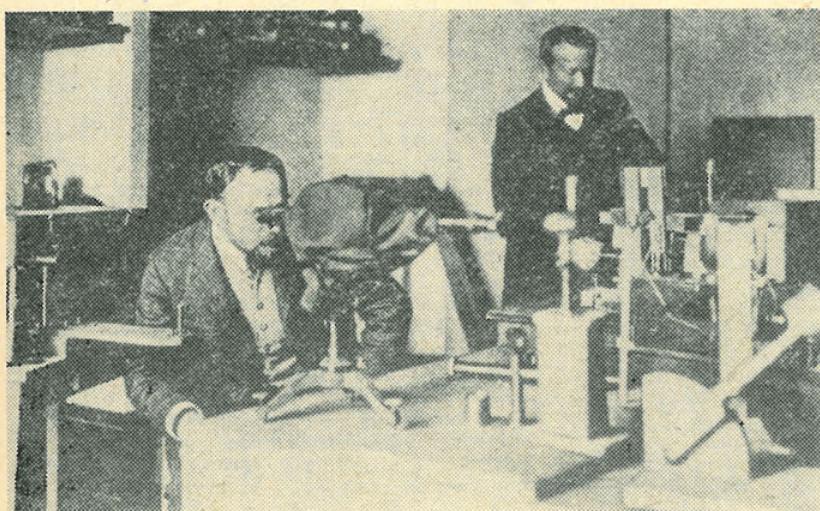
Pri každej svojej ceste buďto v Európe alebo v Spojených štátach amerických návštevoval strediska krajanov, aby ich získal pre spoločnú myšlienku — národnoslobodzovaci boj. V roku 1912 sa naturalizoval a dosiahol francúzske štátne občianstvo. V rokoch 1913—1914 pôsobil z poverenia francúzskej vlády v Ekvadore, kde mal založiť metroologickú stanicu na ostrovech Galapág. Zároveň sa tam pokúšal založiť TSF (bezdrôtovú telegrafiu), žiaľ, bezvýsledne.

Všeobecná mobilizácia ho zastihla v Maroku, kde zriadil observatórium. A tu na audiencii u francúzskeho rezidenta mu bol predelený kríž rytiera Čestnej legie. V návrhu na vyznamenanie z 10. júna 1914 sa píše „na Tabiti a v republike Ecuádor podal dôkazy prvotriednych schopností a preukázal pozoruhodné služby obchodnému podstavu aj širším francúzskym záujmom; vytvoril a na vlastné útraty zriadil observatórium na Tahiti, zorganizoval na ostrovoch francúzskej Oceánie kompletnú meteorologickú službu.“

S vypuknutím I. svetovej vojny sa začala aj Štefánikova vojenská služba a keďže ho inšpirovali aeroplány, v januári 1915 nastúpil do vojenskej leteckej školy v Chartres. Jedenaštich apríla spolu s hodnosou desiatníkom získal diplom pilota pre lietadlo typu Maurice Farman a už začiatkom mája sa stal podporučíkom. Česko podnikal neobvyklé prelete nad nepriateľským územím. Svoju vynaliezavosť uplatňoval nielen pri pilotovaní, ale aj pri zdokonalovaní pozorovacích a bombardovacích prístrojov. Zvlášť sa zaslúžil predovšetkým v zakladaní meteorologických zariadení na francúzskom fronte. Neskôr pod zástavami Francúzska bojoval v Srbsku. Avšak o niekoľko mesiacov, pre zdravotný

M.R. Štefánik si slávu a zásluhu získal v prvej svetovej vojne ako vojenský letec — záber z r. 1915

Štefánik-astronóm (zľava) pri vedecko-výskumnnej práci na Meudone

stav a vôbec problémy so žalúdkom musel prerušíť. Dostal sa do nemocnice v Ríme, kde sa oňho starala veľmi vplyvná osoba, paní Claire de Jouvenil a neskôr, po návrate do Paríža, mu sprostredkúvala styk s vplyvnými osobnosťami francúzskeho verejného života. Tu 13. decembra 1915 sa v byte milana Ludvíka Strimpla po prvý raz stretol s Eduardom Benešom, docentom sociológie na Karlovej univerzite.

Až vstupom M.R. Štefánika do odbaja sa pôsobenie českej emigrácie, obmedzujúce sa na informačno-propagačné akcie, dostalo na diplomatickú úroveň.

Vývin celkovej situácie si však vyžadoval verejný vystupovanie, takže sa Tomáš G. Masaryk počas svojej návštavy v Paríži vo februári 1916 rozhodol pre troch spolupracovníkov, s ktorími utvoril Národnú radu krajín českých. Masaryk sa stal jej predsedom a Štefánik spolu s poslancom Dürichom podpredsedami a Beneš generálnym tajomníkom. Názov organizácií dali Masaryk, Dürich a Beneš. Neskôr ho zásluhou delegáta Slovenskej ligy v Amerike dr. Štefana Osuského zmenili na Národnú radu československú.

Koncom apríla 1916 sa poručík Štefánik hlásil na veliteľstve talianskej Tretej armády. Konal výzvedné lety hlboko v tyle nepriateľa, kde za delostreleckého ostreľovania zhadzoval nad rakúskymi líniemi letáky v češtine a poľštine, ktoré vyzývali rakúsko-uhorských vojakov slovanskej národnosti, aby sa vzdávali talianskej armáde. Začiatkom júna sa Štefánik vrátil z talianského frontu do Paríža. V rokoch 1916–1918 začal uskutočňovať myšlienku osobitnej československej armády ako symbolu národnej samostatnosti a pokúša sa o organizovanie a nábor dobrovoľníkov do česko-slovenských legií v Taliansku, Rusku, Rumunsku a USA. Spel k integrite hnutia českých a slovenských krajanov v eudzine.

Začiatkom októbra 1917 rozoslal výzvu na regrutovanie amerických Čechov a Slovákov so slávnostným názvom Kuzmányho hymnického piesne „Kto za pravdu horí.“ Okrem iného bola uverejnená aj v New-Yorskem denníku. Treba poznámať, že podľa vtedajšieho sčítania v USA žilo takmer 700 000 Slovákov. Americkí Česi a Slováci mali už pred prvou svetovou vojnou významné kultúrno-sociálne organizácie a spolky a s tým spojenú príslušnú národnú tláč. Avšak medzi Čechmi a Slovákmi neboli skoro žiadne styky. Len postupne, ale v značnej miere aj zásluhou Štefánika sa začala raziť cesta myšlienky spoločného vystupovania Čechov a Slovákov. Ešte pred príchodom Štefánika na americký kontinent, Slovenská liga — najvýznamnejšia organizácia Slovákov v USA založená v roku 1907 v Clevende, vyhlásila 2. septembra 1914 Memorandum amerických Slovákov O práve slovenského národa na sebaurčenie. Bol to prvý dokument, ktorým sa Slováci zapojili do boja za práva slovenského národa. Upozorňovali v ňom americkú a svetovú verejnosť na bezprávne postavenie Slovákov v Uhorsku, žiadali zákonné práva Slovákov na úplnu samosprávu a na sebaurčenie v politickom, hospodárskom a kultúrnom živote.

Po niekoľkomesačných rokovaniach medzi predstaviteľmi Čechov a Slovákov došlo k významnému stretnutiu 22. októbra 1915 v Clevelande. Na tejto spoločnej konferencii zástupcov Slovenskej ligy a Českého národného združenia bol schválený dôležitý dokument známy pod názvom „Clevelandská dohoda“. Na ňu potom nadávala ďalšia veľmi významná dohoda, známa pod názvom Pittsburgská (lepšie Česko-slovenská dohoda), podpísaná 30. mája 1918. Písal ju T.G. Masaryk spolu s predstaviteľmi slovenských a českých organizácií v USA. Andrej Hlinka ju označil za Magnu chartu slovenského národa, z ktorej citujeme:

„Schvalujeme politický program usilujúci sa o spojenie Čechov a Slovákov v samostatnom štáte z Českých zemí a Slovenska.

Slovensko bude mať svoju vlastnú administratívnu, svoj snem a svoje súdy.

Slovenčina bude úradným jazykom v škole, v úrade a vo verejnem živote vôbec.

Česko-slovenský štát bude republikou, je ho konštitúcia bude demokratická.

Organizácia spolupráce Čechov a Slovákov v Spoj. štátach bude podľa potreby a meniaci sa situácie, pri spoločnom dorozumení, prehľbení a upravená.

Podrobne ustanovenia o zriadení česko-slovenského štátu ponechávajú sa oslobodeným Čechom a Slovákom ich právoplatným predstaviteľom.“

Slováci a Česi v USA získali pre svoju vec i amerických politikov a štátnikov. Robili širokú propagáciu česko-slovenskej otázky.

Náborom do česko-slovenských legií boli položené základy česko-slovenskej armády. A tak v Rusku, kde okrem vysiaholovalcov (asi 100 tis.) bolo skoro štvrt milióna slovenských a českých zajatecov, vojaci využili zmätko po októbre revolúcie v 1917 a začali organizovať samostatné vojenské jednotky. V Spojených štátach bolo zorganizovaných 4 000 dobrovoľníkov a vo Francúzsku asi 1500, ktorých Štefánik získal v Rumunsku. V tom čase v Taliansku bolo asi 30 tis. vojenských zajatcov. Štefánik sa z nich pokúšal vytvoriť veľkú vojenskú česko-slovenskú jednotku, čo sa mu nakoniec aj podarilo. Vojenskú dohodu podpisali 18. apríla 1918. miniterský predsedca Talianska Orlando, minister vojny generál Zupelli a za čs. stranu plukovník M.R. Štefánik.

V októbri 1918 medzinárodné dianie došlo rýchly spád. Vyhlásenie nezávislého, samostatného a suverénnego štátu Česko-Slovenska zastihlo už M.R. Štefánika ktorého medzitým povýšili na generála francúzskej armády, mimo domova. Bol práve na ceste — cez Tokio a Kóreu — do Ruska, k česko-slovenským legiám. O vyhlásení nezávislosti sa dozvedel až z novín, ktoré mu priniesol generál Janin. Bol tou zvestou veľmi rozrušený a rozčulený, keď videl svoj podpis pod deklaráciu, ku ktorej mal výhrady. Preto 2. novembra poslal Masarykovi depešu, v ktorej naznačil svoj nesúhlas s niektorými bodmi deklarácie a zároveň si žiadal vysvetlenie, čo sa skutočne stalo. Masaryk v telegrave vysvetlil, že deklarácia je len „prozatímní“ pre nejasnosti s Rakúskom a súčasne oznámil, že mu v novej vláde bola zverená funkcia ministra vojny (je paradoxné, že boli menovaní dva ministri v tom istom rezorte: ministrom vojny bol M.R. Štefánik a ministrom národnej obrany Václav Klofáč).

Ale vrátime sa ešte k legiám v Rusku, ktoré sa nachádzali v ľažkom položení. Červená armáda ich vytlačila z celého Povolžia až na Ural a začala sa v nich vážne nepokoje. Vojaci zastávali názor, že už netreba bojovať, keď je vlast slobodná. Preto Štefánikovou úlohou bolo obnoviť duševnú silu a celkovú bojacschopnosť vojska, ako aj podriadiť legie zákonom Česko-slovenskej republiky a vyhlásiť ich za expedičný zbor. V týchto rušných chvíľach Štefánika vyčerpaného ľažkou prácou povzbudilá mala slávlosť, v ktorej mu za účasti vojska a vojenských zástupcov spojencov bol odovzdaný rad veliteľa Čestnej lige.

V druhej polovici januára 1918 sa M.R. Štefánik vrátil do Paríža, kde sa začali rokovania mierovej konferencie, na ktorej Česko-Slovensko zastupoval okrem iného miniterský predsedca dr. Karel Kramář a minister zahraničných vecí dr. E. Beneš. Štefánik rokoval s predsedom konferencie G. Clemenceauom, hlavným veliteľom spojeneckých armád maršalom Fochom a ďalšími politikmi o repatriácii česko-slovenských vojsk z Ruska.

20. apríla 1919 Štefánik odcestoval do Talianska, kde mal riešiť spor medzi francúzskou a talianskou misiou na Slovensku, ktorá mala za úlohu udržiať poriadok na demarkačnej linii s Maďarskom. Cestou do Milána Štefánik dostal telegram od vtedajšieho ministra s plnou mocou pre správu Slovenska dr. Vavra Šrobára, ktorý súril jeho príchod do rodnej vlasti.

Štefánik sa rozhodol vrátiť do vlasti a ako skúsený letec si k preprave vybral lietadlo Caproni, aj keď ho kolegovia od toho odhovárali pre časté havárie a nespôsobilosť týchto lietadiel. Žiaľ, Štefánik sa nedal presvedčiť.

Praha a Bratislava očakávali prichod ministra vojny pekne vyzdobené. Ešte nevedeli, že zanedbano vymena zástavy na smútočné. 4. apríla 1919 o 12 hod. sa lietadlo typu Caproni 450 č. 11495 objavilo pri Bratislave. Malo pristáť na letisku vo Vajnoroch. Zakrúžilo nad Dunajom a v momente, kde malo začať pristávací manéver, vo Vajnoroch. Nečakane havarovalo v Ivanke. Zahynul v ňom významný Slovák, veľký vedec, zručný politik a čestný človek, ktorý vynaložil všetko úsilie, aby slovenský národ ožil.

Aké bolo pozadie smrti generála M.R. Štefánika sa asi nedozvieme. Je to jedno z „bielych miest“ v česko-slovenských dejinách. Existuje však veľa teórii o tejto katastrofe. Uvedieme v krátkosti niekoľko z nich. Niektorí autori tvrdia, že lietadlo s generáhom havarovalo pre zlé poveternostné podmienky, najmä silný nárazový vietor. Zase iní (na základe rozlúčkového listu svojej snúbenke markize Giuliane Benzoni tvrdia, že generál spáchal samovraždu. Hovorí sa tiež o atentáte inšpirovanom v Čechách, teda, že Štefánik mohol byť politickou prekážkou pre ministra zahraničných vecí E. Beneša, ako aj pre ministra s plnou mocou pre správu Slovenska — Vavra Šrobára. Isté je snad len to, že do lietadla striefalo z bratislavských kasární myliač ho s lietadlom maďarským, keďže bolo označené talianskou trikolórou, podobnou maďarskej, ibaže v inom poradí. Strieľalo sa napriek tomu, že Štefánik mával z paluby bielou šatkou...

Snažili sme sa v krátkosti načrtiť čitateľom len tie s najvýznamnejšie udalosti zo života generála, ministra vojny M.R. Štefánika. Bol nepochybne veľkou a významnou osobnosťou, ktorá svojimi vedeckými výsledkami a bojom za slobodu a štátu samostatnosť Čechov a Slovákov zaujíma historické miesto v dejinách Česko-Slovenska.

Sprac. JOZEF PIVOVARČÍK

Štefánikova mocha pri Ivanke postavená podľa návrhu Dušana Jurkoviča

Polsko - československý kulatý stůl

Ctenáři si naši zprávu přečtou se značným zpožděním, ale lépe pozdě, než vůbec ne. Stala se totiž věc velmi důležitá pro naši slovenskou a českou národnostní menšinu v Polsku. Naše Společnost byla totiž ve dnech 28. a 29. července poprvé a dějinách oficiálně zastoupena na mezinárodním setkání, které se konalo v Černínském paláci v Praze na federálním ministerstvu zahraničních věcí, kde se sešli zástupci státních orgánů a představitelé kulturních a vědeckých institucí. Účastníci setkání posoudili rozvoj dosavadních vzájemných česko-slovenských a polských vztahů a vypracovali návrhy na jejich změnu a zlepšení. Výsledky téhoto rozhovoru by mely podle účastníků jednání být zpracované do připravovaných mezistátních dohod. Zástupcem naší Společnosti byl tajemník ÚV krajan L. Molitoris.

Bыло констатовано, что сближение культур обеих стран было заселено административным ограничением гостиного ручу. Участники встречи обратились к компетентным органам с наложением на них задачи о выяснении этого проблема.

V průběhu jednání účastníci vypracovali celou řadu závěrů týkajících se školství a vědy, bohemistiky, slovakistiky, polonistiky, literatury, divadla, filmu, hudby, tisku, rozhlasu a televize, zastupitelských úřadů a kulturně informačních středisek (plánuje se mj. česko-slovenského kulturního střediska v Krakově) a také národnostních menšin, což bylo zahrnuto v jednom z bodů závěrečného prohlášení.

Vzhledem k velkému významu této problematiky pro Společnost uvádíme ze závěrečného prohlášení bod o národnostních menšinách v plném znění. L.M.

NÁRODNOSTNÍ MENŠINY

1. Účastníci jednání zdůrazňují potřebu zakotvit a potvrdit práva národnostních menšin v ústavách a navazujících právních přepisech obou států. V této souvislosti je nutné zamezovat jakémukoliv zpochybňování těchto práv, resp. samotné existence národnostních menšin a podobné útoky prohlásit za neslučitelné s mezinárodním právem, zejména se závazky převzatými v rámci Helsinského procesu. Je třeba změnit všechny právní předpisy, které jakémkoliv způsobem diskriminují národnostní menšiny.

2. Sociálně-kulturním organizacím národnostních menšin je třeba zajistit materiální a finanční pomoc, což se zvláště týká jejich nakladatelé a tiskové činnosti a působení amatérských uměleckých souborů. Za tímto účelem budou usilovat, aby ustanovení o podpoře národnostních menšin, jejich organizací, časopisu, jakož i o rozhlasových a televizních krajanských vysílání a pod. byla zakotvena v nové kulturní dohodě a prováděcích plánech.

3. Národnostním menšinám je třeba zajistit právo na vzdělání a bohoslužby v mateřském jazyce.

4. Požaduje se, aby stát chránil historické, kulturní a umělecké památky národnostních

menšin, a aby bylo zákonem zajištěno právo na dvojjazyčnost nápisů v místech, ve kterých menšiny žijí.

5. Je třeba vytvořit podmínky pro vznik specializovaných vědeckých pracovišť zabývajících se problematikou národnostních menšin. Účastníci jednání v této souvislosti podporují záměr zřídit specializované vědecké pracoviště pro problematiku polské menšiny se sídlem v Českém Těšíně.

6. Doporučuje se rozšířit okruh studijních směrů na vysokých a středních školách pro české a slovenské studenty z PR v ČSFR a polské studenty z ČSFR v PR.

7. Je nezbytné, aby byl co nejdříve maximálně ulehčen skupinový a individuální vstup pro slovenské a české krajany do ČSFR a polské krajany do PR.

* * * * *

Účastníci jednání u kulatého stolu navic konstatují, že je třeba podporovat zakládání a činnost společných česko-polských, česko-polští a slovensko-polští organizací, sdružení a badací, které by sloužily vzájemnému sbízení národů, obou zemí. K temu by prosílo odstranění nepravdu a mytů o vzájemné minulosti a objektivní informování o životním stylu a kultuře našich států. Mělo by se to projevit jak ve výuce, tak i ve sdělovacích prostředcích.

Zvláštní podpora je třeba věnovat všeestranným přímým stykům spřátelených obcí a měst obou států — zvláště v pohraničí.

Podle názoru účastníků by měla být připravená Dohoda o kulturní a vědecké spolupráci mezi ČSFR a PR zvláště podporovat kulturní, osvětové a turistické iniciativy samospráv různých sociálních a občanských skupin v obou našich zemích.

Praha, dne 29. června 1990

České školství v Polských zemích

ČEŠI V POLSKU

I. 1742—1918

V Pruském Slezsku královské úřady zřizovaly obecné lidové školy, v nichž se učilo německy náboženství, čtení, psání a počtům. Fridrich II. soudil, že škola musí upřeňovat existující poměry a pruský stát a sítřit značnost němčiny jako státního jazyka. Stát však na školy neplatil mnoho a většinu nákladů museli hradit sami rodiče. Školy byly v církevní správě a otázky školství řešila každá provincie jinak. Záviselo to do značné míry na místní iniciativě. V českých koloniích vznikaly vedle lidových škol rovněž školy při větších evangelicko-reformovaných sborech. Učilo se v nich česky, udržovaly tradice osídlení a díky tomu mely velký význam pro pěstování českého jazyka a kulturního.

V roce 1749 byla taková škola zřízena v Bedřichově Velkém Táboře pro děti z celé farnosti. V roce 1753 založil podobnou školu evangelicko-reformovaný sbor v Husinci — Poděbradech. V Bedřichově Hradci čeští kolonisté postavili v roce 1768 školu v příjmu z mlýna a lihovaru. Stav školních budov byl však vesmírně velmi špatný. Děti se učily v jedné místnosti, v níž také bydlel učitel. Byly to vesnické chalupy s doškovou střechou. Školy při sborech platili sami kolonisté. Později, v 19. století, jim úřady občas pomáhaly. V roce 1833 dostala škola ve Velkém Táboře od královských úřadů ve Wroclawi 200 tolarů pro učitele a jiné potřeby školy. České školy mely většinou 30 — 60 žáků, ve větších středisech jako Bedřichov Velký Tábor se koncem 18. století v české škole učilo téměř sto dětí.

Na začátku učiteli platili sami kolonisté. Učitel v Husinci dostával od sboru 52 slezských tolarů ročně. Pruské úřady nebyly spokojeny s tím, že ve školách pracovali češ-

tí učitelé. Přijímaly jako učitele Němce a braly na sebe povinnost jim platit. Příkladem odporu českého obyvatelstva proti této politice byla škola ve vesnici Bedřichov Velký Tábor. Místní Češi chtěli mít vlastního učitele a tak spojili jeho povinnost s funkci kantora; sbor mu platil 52 tolarů dával žito, dříví na topení a pole. Učitel-kantor Daniel Verba ze staré české rodiny plnil svou funkci ve vesnici Bedřichov Velký Tábor od roku 1762. Protože učil děti český a v kostele také česky zpíval, pruské úřady ho propustily a jeho funkci převzal Němec Ernst Zimmermann.

Německé školy byly nejúčinnějším nástrojem germanizace. Němčina se stále více šířila ve školách při sborech, podobně jako v úradech a kostelech a většině ve veřejném životě. V českých školách při sborech však mládež i po zavedení německého vyučovacího jazyka mezi sebou mluvila česky. Před rokem 1871 byla dětem do třetí třídy a dokonce i v lidových školách povoleno mluvit česky. V sedmdesátých letech 19. století bylo ještě dost českých škol. Pak se zostřila kontrola škol a učitelů. Pouze v Husinci se čeština udržela ve škole do roku 1913. Česká škola tu působila do roku 1830.

Národnostní poměry v základních školách v celém Slezsku podle úřadních statistik byly následující: českým mateřským jazykem mluvilo v roce 1864 11 662 žáků, polsky 128 288, německy 390 568 a jinými jazyky 208 668 žáků. V roce 1911 mluvilo česky 14 425 žáků, polsky 260 030, německy 589 966 a jinými 326 553 žáků.

Z téhoto údaje vyplývá, že počet žáků, jejichž mateřským jazykem byla čeština, a žáků dvojjazyčných (česko-německých) v letech 1871—1911 poněkud stoupal. Byl to však přírůstek nevelký a týkal se výhradně slez-

sko-českého pohraničí se semknutým moravským obyvatelstvem.

V Polském království do čtyřicátých let 19. století v některých českých střediscích působily školy při evangelicko-reformovaných sborech. Děti se tam učily číst, psát, počítat a náboženství. Výuka však nebyla pravidelná a úroveň se značně lišila. Záviselo to do značné míry na učiteli (obvykle kantor sboru) a na dohledu pastora.

V roce 1834 v Polském království vstoupil v platnost zákon o školství. Týkal se farních a základních škol. Byly zrušeny všechny dosavadní instituce dohližející na školy. Farní, základní, městské, vesnické, remeslnické i nedělní školy byly pod dohledem školního inspektora příslušného obvodu, který řídil ředitel vojvodského gymnázia. Místo dosavadního dozoru každá farní škola dostala svého dohližitele, který dbal o plnění nařízení nadřízených úřadů. Osvětové orgány se skládaly z vojvodských komisí, obvodních komisařů a inspektorů obvodních škol.

Faráři v katolických farnostech a pastoři v evangelických sborech byli povinni pečovat o farní základní školu svého vyznání v místě, kde byla farnost. Učili rovněž děti náboženství.

V souladu s těmito předpisy české školy v Polském království kromě Polské Kamenice a Zyrardova byly zřízeny při evangelicko-reformovaných sborech. Takové školy byly v Zelově, Požďenicích, Kučově a Lodži.

Patron školy měl širokou pravomoc. Posuzoval mj. práci učitele, rozhodoval o školním rozpočtu a kontroloval průběžně jeho plnění. Stanovil také výši příspěvků, které obyvatelé platili na udržení školy. Výsledky výuky závisely především na kvalifikaci učitele. V školách při sborech tuto funkci nadále plnili kantoři.

Dozor plnili kromě toho ředitelé gymnázií a inspektori obvodních škol. Pečovali mj. o to, aby každá škola měla schválené učitelské místo, aby učitelé měli příslušnou kvalifikaci a pravidelnou výuku.

ZBIGNIEW TOBJAŃSKI
(POKRAČOVÁNÍ V PŘÍSTÍM ČÍSLÉ)

A. M. PIŠA

PODZIM

Tak jasno, ach, jasno příliš.
Ty, vzdálená, vím, že vzpomínkou se
nevysíliš,
když dálky vtrhnou v vás jak horečka
a oči trhají jak dynamit.
Mé lesní srdeč přečka to či nepřečká?
Ve vlaků kolej tak dravě láman být...

Vše daleké je a vše je zas blízké,
jak dech jeseně to svál.
Zapadá slunce za chalupy nízké,
zapadá do tmy drsná tvár kraje —
ty ještě jdeš...

Na prahu potulný slepec zpívá a hraje.
Ach, do tmy tvé se moci skrýt,
tiše a sladce bych zpíval též
a u cizích ohniš se hral.

Ted' jenom kletbu uslyšíš,
kterou mi vítr se rtu vzal,
a úsměv svuj zde nesu jako kříž.

Z ran starých krvácím,
když pod požárem jeřabin
k jeslím se těžce slévá stáda stín
a večer podzimní
o člověku se rozesní,
v němž jarně rozkvete.
úzkost a prosba dítěte,
jež zbloudilo
uprostřed lesů a strží a zlomů;
chee se mu domů.

„Pamiatka prírody“ — kresba Jacka Tomášoviča z Krempáč (V. trieda)

JÚLIUS LENKO

JESENNÁ LUNA

Ako úlisný had k nám sa zas jeseň vkráda
lezie na stromy a siaha po ovoci
to je clivý čas holých dlaní
ked' sa chceš zvážiť jak žeriať do života
za spektrom odplášených krás.

A klasy stromov žlknú v príkraj stráni
aspoň sa skôr skončia tieto preteký
o hlavy na trônoch o hrdlá makovíc
mokvajú z dlhých vén a lámú sa v páse
obraz pokory a kajúcej pýchy.

I ja som rástol v nich a živil som sa krásou
vždy som dostał z nej diel lubovoľne veľký
teraz ju náhle strácam a holý ako mûr
túlim sa pred zimou v tñni
luna vypálená z hliny a zlámaná.

No to je iba hra len rozmar dlhej chvíle
však čo sú proti tomu nebesá
ktoré denne líhajú na to isté lôžko
na tú istú zem
raz kvitnúcu raz vädnúcu však stále krvavú.

SLOVNÍK ŽIVOTA (186)

PRÍDAVNÉ MENÁ NA -OVÝ, -NÝ

Príponami -ový, -ný sa tvoria zväčša príavné mená pôvodu a látky alebo príavné mená vyjadrujúce prostý vzťah k základnému menu.

Niekedy sa od toho istého základu tvorí príavné meno obidvoma príponami. V takýchto prípadoch máva príavné meno na -ový obvykle význam vzťahu (napr. príslušnosť), kym príavné meno na -ný vyjadruje vlastnosť alebo akosť, napr. Srdečový (srdečová choroba) — srdečný (srdečný pozdrav), korunový (korunová známka) — korunný (korunný svedok), zárodkový (zárodková blana) — zárodočný (zárodočná bunka), ústrojový (ústrojová súčiastka) — ústrojný (ústrojný prvok), odborový (odborový prednosta) — odborný (odborný poradca, odborná práca) a pod.

Pridavné mená dvojdenný, trojdenný atď. — tvojdňový, trojdňový atď. sa používajú bez rozdielu významu.

POESKY	SLOVENSKY	ČESKY			
Namašcieť	pomastiť	namazat	namiestnik	miestodržiteľ	místodržitel
namasz-	pomazanie; dôs-	pomazání; dús-	namiestoč	náruživosť, vášeň	náruživost
czenie	tejnosť	tojnost	namiestny	vášnivý	vášnivý
ostatnie	posledné	poslední	namiot	stan	stan
namaszczanie	pomazanie	pomazání	namlóciť (się)	namlátiť (sa)	namlátiť (se)
z namaszczaniem	dôstojne	dústojne	namnožyē (się)	namnožiť (sa)	namnožiť (se)
namawiać	prehovárať	přehluvat	namoczyć	namočiť	namočit
namówić	prehovoriť	přehluvit	namodlić się	namodlit sa	namodlit se
namazać	namastiť	namazat	namokły	namoknutý	namoklý
namedytować	nameditovať sa	napřemítat se	namolný	dotieravý	dotérný
namęczyć	natrápiť	natrápit	namordować	nazabíjať	nazabíjet
namęczyć się	nasúzovať sa	natrápiť se	namordować się	namučiť sa	namučiť se
namiastka	nahrádka	nahrážka	namotać	namotať, navinút	namotat
namierzyć	namerať	namieřit	namowa	prehováranie	přemluvání

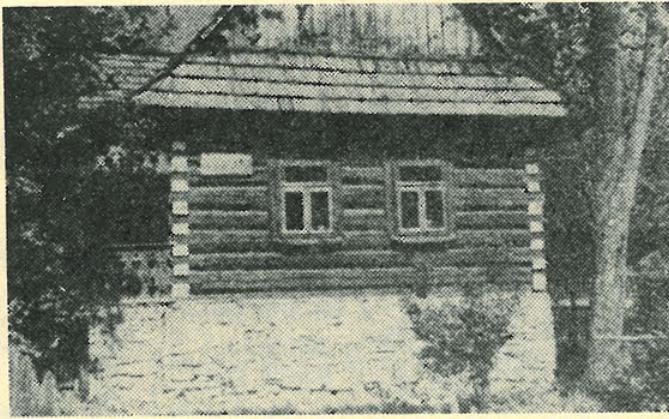
namiestník	miestodržiteľ	místodržitel
namiestoč	náruživosť, vášeň	náruživost
namiestny	vášnivý	vášnivý
namiot	stan	stan
namlóciť (się)	namlátiť (sa)	namlátiť (se)
namnožyē (się)	namnožiť (sa)	namnožiť (se)
namoczyć	namočiť	namočit
namodlić się	namodlit sa	namodlit se
namokły	namoknutý	namoklý
namolný	dotieravý	dotérný
namordować	nazabíjať	nazabíjet
namordować się	namučiť sa	namučiť se
namotać	namotať, navinút	namotat
namowa	prehováranie	přemluvání
namozolić się	nalopotiť sa	nalopotit se
namulić	zamúliť	zanést, zaplavit
namulisko	naplavenina	naplavenina
namuľ	nános	nános
namydlíć	namydlíť	namydlit
namysł	uváženie	uvážení
bez namyslu	bez uváženia	bez uvážení
namyšlić się	uvážiť	uvážiť
naniačy się	navarovat sa	nachovat se
nanizać	navlieci (na niť)	nayleci (na nit)
nanosić	nanosiť	nanosit
na nowo	znowa	znowa
nań — na niego	naň	naň
naobiecywać	nasľubovať	naslibovat
naobierać	navolit; načistiť	navolit; naloupat

KEDY BUDEME ZASE SPOLU?

(Literárny týždenník č. 31 a 32 1990)

LUBOŠ SVETOŇ

Múzeum — rodny dom Korkošovcov v Čiernej Hore

Zijú na Orave a Spiši, pravda — na poľskej Orave a Spiszi. Je ich niečo medzi dvadsať a tridsať tisícami, presný počet nie je známy. Sú to pritom jediní zo zahraničných Slovákov, ktorí na jednom a tom istom území žijú a gazdujú od vekov, nepristahovali sa sem, nikam neemigrovali, sú pôvodným obyvateľstvom. Za pluhom by ste ich v týchto končinách stretli rovnako pred rokom ako pred sto či päťsto rokmi. Jazyk si zväčša zachovali, no učiteľky a starší učiteľ zo školy v Jablonke ma vyvádzajú z mylných ilúzii: „Hovoria nárečím, a to nie je slovenčina. Je v tom čoraz viac poľských slov.“ Riaditeľ školy sice po slovensky hovorí nevie, ale pári slovenským slovám predsa len porozumel. Onedlho nato sedím v minitriede, ktorá mi pripomína miestnosť v hradej veži. Jednak prístupom, keď som sa do slova musel prepchať cez chodbičku zapratanú vari všetkým, čo v škole možno vyraďť z inventára. V samotnej miestnosti másiivný stôp podopiera ostro rezaný manzardkový plafón.

Na moje otázky mi odpovedajú zväčša len dve-tri dievčatá, ostatní mlčia. Ba keď som sa opýtal či vedia, čo sa deje na Slovensku v politike, mladá energická učiteľka vyzvala chlapca v poslednej lavici, ktorý sa údajne práve o politiku zaujíma — zapýrený odvrátil tvár a čusal do dlani. Neskor sa do triedy vtrúsili besedou zarazení deviatci, posadali si na lavice, a tak som chvíľu, než zase museli ísť na katechizmus, mohol diškurovať s viacerými. Nepocharilo sa mi však prekonáť ich plachosť. Len tri-štyri ruky sa zdvihli na znak toho, že už boli na Slovensku. A pritom od hranice nežijú ďalej než pätnásť kilometrov. Na vstup k nám však musia mať pozvanie. A nebyť minuloročného školského výletu pre najlepších bola by sa zdvihla možno len jedna-dve ruky.

Zo školy ma len tak nechceli pustiť, ani čoby som bol unikátny exotický exemplár. Aby som len kládol nové a nové otázky, a deťom zrejme nešlo len o to, aby „zabili“ hodinu matematiky, sedeli sme spolu ešte aj po skončení vyučovania. Pred vchodom do školy pod poľským orlom hlásia svetu nápis na plechovej tabuľke, že v tejto budove je LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCE z poľskim i slowackim jazykiem nauczania Im. BOHATERÓW WESTERPLATTE v Jablonce Oravskiej. Jediné gymnázium v Poľsku, kde mládež môže čo-to pochytiť aj zo slovenčiny. O kúsok nižšie čítam na rovnakom plechu SZKOŁA PODSTAWOWA NR. 2 ze slowackim jazykiem nauczania v Jablonce Oravskiej. Oba názvy bez akéhokoľvek slovenského prekladu. Hoci mi viacerí spomínali, že po dedinách sú ešte roztrúsené aj slovenské názvy (predovšetkým na Orave), stretol som sa vskutku len s jedným jediným dvojjazyčným — v Krakove, na budove, kde polovične prvého poschodia vlastní Kultúrno-sociálna spoločnosť Čechov a Slovákov v Poľsku. (Vraj aj všetky klubovne tejto spoločnosti v obciach sú dvojjazyčné.)

Obrazne povedané, nalejme si čistého vína. Bez úmyslu víno vypíť alebo niekomu ponúknúť. Veď čisté víno môže byť aj trpké.

V Kacviné, keď som sa zrána, za rosý šiel poza humná popri ohradených poličkach prejsť, gazda Ján Molitoris už mal obriadenny statok — dve kravky, vola, koňa, jalovičku, dva býčky a prasce. Na moje krátke ruká-

vy a zimomriavky vraví: „Dnes ráno bolo mínus jeden.“ Nad Tatrami sa preháňali silné chmáry a nakoniec ani v Zakopanom nebolo práve najteplešie. Len keď na chvíľu vylezie vysokohorské slnko a opalo sa do chrbotov, vtedy si turisti v pumpkách zvieckli bundy. V modernom kostole, ktorého vežu na vrchu s pápežskou vlajkou čaká ešte mramorové obliekanie, do pachu čerstvej maľovky sa pri omší mieša tymán z kadielnice. Voňavý svetlý dym stúpa k drevenému mozaikovému stropu. Márne som pri vchode hľadal sväteničky, a ani Ludomír Molitor, inak výkonný tajomník kultúrno-sociálnej spoločnosti, mi tento úkaz nedokázal vysvetliť. Katolícky kostol bez sväteničiek doteraz nevidel a nezažil.

„Prečo sa učíte po slovenský? Čo vám slovenčina dáva?“ položil som ôsmakom možno príťažké otázky.

Ruku zdvihla tmavovlása okaňa v prvej lavici: „Lebo chceme vedieť po slovensky. Chceme vedieť ďalší jazyk. Slovenčina sa nám páči,“ odpovedá za triedu.

Slabšie to už dopadá, keď sa sputujem na slovenských spisovateľov a všeobecne umelcov. Príom v obľúbenosti vedú „Dobšinského Ľudové rozprávky.“

„Pýtali sme od Matice slovenskej už pred rokom, aby nám, ak môžu, poslali knížky, ktoré by si deti podľa katalógu sami vytáhli. Aby nám poslali konkrétné pre každé diela určitú knihu. Vždy nám posielali knihy, aké sami uznali za vhodné a pravdu povediac niektoré sa nám už pre vyššie ročníky nehodia, „vysvetluje starší pán učiteľ, ktorý si do jednej z lavíc, hoci nemal hodinu, na debatu prisadol. „Teraz, po roku sme ich dostali. Ale máme problém, deti si ich musia zaplatiť a neprišlo nám ich toľko a tie, čo sme si priali.“

„Neposiela vám tie knihy Matica zdarma?“ čuduje sam.

„To posiela,“ a dozvedám sa, že problém je v poľskej pošte, ktorá za doručenie balíkov pýta od prijemcu „dodávkové“. Aj neskôr som sa ešte niekolkokrát stretol so svojazravnymi poľskými predpismi.

Pri vodopise a miestopise Slovenská ōsmiaci ešte ako-tak obstáli. Horšie to už bolo so slovenským názvoslovím rastlín a rastliniek... A vtedy som si vypočul: V Poľsku sú len v oravskej Jablonke a spišskej Novej Belej základné školy s povinným vyučovaním slovenčiny. Po slovensky sa však od štvrtej triedy vyučuje len slovenský jazyk — gramatika a literatúra dokopy. Dve hodiny týždenne. Okrem jedného-dvoch ďalších predmetov, ostatok sa učí po poľsky. V ostatných základných školách týchto regiónov je slovenčina nepovinným predmetom pred vyučovaním alebo po čom. „A to viete, všetci sú na poli, ktože ustráži deti, či zo školy neprišli skôr domov.“ zalamovala rukami tetuška Mária Milonová z Čiernej Hory pred rodným domom Slovákov — Korkošovcov, v ktorom je dnes múzeum. Samozrejme s informačnými tabuľami v poľštine a dokonca najnovšia s poľským prepisom mena. Ale návštěvnici, zväčša Poliaci, sa neohradzujú ani nechmúria nad slovenským pôvodom umelcov, ktorí sa radšej prestahovali na Slovensko. Viacerí v dedine ich vtedy nechápalí, necháť najväčší majetok — zemé napospas osudu?

A tak keď som v kuchyni u Júlie Šturekovej v Novej Belej nadhodila tézu, že by kovej v Novej Belej nadhodil tézu, že by vensky, hoci sa jej na plnej tvári odmietavo nepohol ani sval, začala ma presviedčať o opaku: „To by potom nevedeli dobre po poľsky. Nám by stačilo, keby sme mali v škole na slovenský jazyk o hodinu viac.“ Chudá tetuška v čiernom, ktorá prišla na posiedku — alebo pozrieť maróda, dievča s anginou — súhlasne prikyvuje. Minimalistický program však nekoresponduje so zdvihnutými rukami všetkých detí, všetky sa chceť istu učiť na stredné, prípadne neskôr vysoké školy na Slovensko. Chcú spoznať, chcú objavovať, v Jablonke sú trvalími rivalmi 1. Školy podstavovej — poľskej základnej školy. Superia, chcú byť lepsi. Len neviem, či až takými dobrými, ako sa pred časom vyjadril poľský nedecký farár — posielate na Slovensko volov a vracajú sa odtiaľ doktori.

V Jablonke na gminnom úrade zatiaľ čo popíjam úvodnú Jacobs-kávu sa ma Eugen Mišinec predsedá celej krajanskej spoločnosti sputuje: „Tak ako, prišli ste sa pozrieť na našu súťaž? Podobnú otázkou dostávam onedlho v klubovni spoločnosti — odbôky v Jablonke — od Augustína Andrašáka. Stihne si na stole a na drevnom obložení steny prezrieť viaceré vystavené čísla slovenských časopisov ešte aj spred dvoch-troch rokov. Dostihne ma otázku prečo donedávna matičarsky časopis Slovensko mal vnútornú prílohu pre zahraničných Slovákov len pre nich a na Slovensku sa rozširoval bez nej. O niečo neskôr ma z úst lesníka v Čiernej Hore stihne opäť na adresu Matice otáznikom ukončená prosba — či ešte ďalšie roky potrvá čas zbytočných žiadostí o zapožičanie filmu Jánošík, na ktorý sa tí starší ešte pamäťajú. O nových sfilmovaniaciach Jánošíka nikto nič nevie. Pred rokmi, keď martinské divadlo hralo vo Vyšných Lapšoch Jánošíka v prírode, z celého Spiša prišlo peši vyše tisíc divákov. Len súťaž v spišskej Nedeci má stiahla stále, na každom kroku. Všetci zdvívajú oboče — Tak vy ste neprišli kvôli tomu? Nevedeli ste o nej?“

Prvú noc som strávil na nedeckom hrade, odkiaľ krásne vidno až do Spišskej Staré Vsi na slovenskom území. Pod hradom už vyše desaťročie budujú na búrlivom Dunajci priečeradu. Po jej dokončení sa azda nedecký hrad a protiľahlá, o dva kilometre vyššie proti prúdu czorstynská zrúcanina ocitnú v podobnej polohe ako vltavský Orlík a Zvíkov.

Kedže na ďalšiu noc som sa nechal prehovoriť na noc u Surmovecov, ráno som sa zviezol spolu s ďalšími mimoriadnym zvazovým školským autobusom priamo do Nedece. Autobus plný žiačok, žiačkov, učiteľiek a učiteľov. V nedeckom kultúrnom dome som sa neočakávanie otítol v porote tejto dlhopripravovanej školskej recitačnej súťaže. A veru, hoci som si s precíznosťou starnúceho muža pripravil osem kritérií hodnotenia, prideloval bôdy mi nešlo práve od ruky. Na pódiu vystupovali od najmenších (z nultej triedy) až po tých končiciach školskú dochádzku. Zaskočili ma, priznávam, tie dlhé a často veľmi dobre prednesené texty. Neurobili by hanbu ani medzi detmi priamo zo Slovenska. Len občas do spisovnosti zaškripal nárečie. Ako keď sa rodený východnári naučí česky.

Odmeny. Na väčšinu z nich prispela kulturno-sociálna spoločnosť. Ale aj Matica poskytla niekoľko knížiek a platní. Ako obyčajne-všetko rozprávkových. Aj neskôr keď som sa stretol s knihami, ktoré Matica Slovenská v Poľsku posielala, stretol, som sa zväčša s menami Kukučína, Tájovského, Vajanského... z modernej poézie a prózy takmer nič. Ako keby Slovensko zaspalo kdeši v minulom storočí, prinajlepšom v tridsiatych rokoch tohto storočia.

Osobitnou kapitolou sú knihy, z ktorých sa deti učia slovenčinu. Hoci sú nesporne zaujímavé o miesto na stranach sa v nich delí gramatika s literatúrou sú v nich články len od toho okruhu autorov, ktorých zostavovatelia ďalej skôr zostavovateľky učebnic poznali. Nechcel by som sa z nich učiť. Chyby v doplnovačkách zle umiestnené prízvuky, hrubky, za ktoré sa zvyčajne znižujú známky... Slovenskí lektori ich v rúkach nemali. Pritom aj drobná chybčka v učebnici môže dieťa nadlho, ak nie navždy popliesť. Zvláštnou hrou osudu alebo kohosi, kto fahal jeho nitky sa tieto učebnice vydávali vyše desať rokov a Slováci v Poľsku o nich nemali ani tušenla. Vytláčené exempláre sa odvážali rovno do skladov. Len preto je v posledné štyri roky, učebnic zrazu dostatočných.

Z fridmanského námestíčka, zaprataného drevnenými doskami a kôpkami kvádrov na stavbu domeov, kráčame popri úzkom potôčiku pešo. Staršia žená v nom perie bieližen, o kus ďalej sa pod jedným z desiatich umelých skokov chladí kanva s mliekom. Prezim si položrúcanú rotundu v záhrade rodinného domu, kde kedyž pre panskú kúriu schovávali v pivnici dovážané víno. Dnes v kútoch krémia len dva-tri drobné zabudnuté zemiačiky.

Plátaná asfaltka pretína hlavnú hradskú. Potom je vrúbena topoľmi, smerujeme do Krempáčov. Po favom boku sa dlhé pásiky obrobenej pôdy štverajú až pod horu, po pravej hrobe lúky dotahujú až k nivám potoka. Čo pät krokov, to nová hrobka. A to hrobka hrobčovitá, medze ako medzi hrobmi Atlantov. Pokúšal som sa ich rátať, po stopäťdesiatich som sa akosi začal myliť, nuž som toho nechal. Dominik Surma, dušujúca sa, mi ukázal, ktorý prúžok poľa patrí jeho oteovi. Zmýliť sa zmýli malokto, a predsa sú flajstre lúk a polí na nerozoznanie. O dve hodiny neskôr mi Valent Krištofek sediac na gauči pod oknom v obývačke vysvetľoval, že ak sa orie od stredu, vznikajú hrobky ako na cintorínoch, ak sa orie skraj do stredu — naopak. Na úzkych poličkach sa však často neobráti ani kôň s bránami a vtedy sa bráni seje... atď. po spišskej. Nikde inde v Poľsku tento spôsob nepoznajú. Najprv sa obrába cikeakovito nahor, potom cikeakovito nadol. Ako v krížovke sa stopy pravidelné prekrížia. Taktôto ani voda nesetská prirychlo nadol, nezmýva tenkú vrstvu úrodnej pôdy.

Pre väčšinu je zem najdôležitejším supermajetkom. Azda v každej rodine sú amerikánci, čo si vonku zarobia snažia sa po návrate hned investovať. Lebo jeden nevie časy sú zlé a možno budú ešte horšie. Preto ma tu čakalo prekvapenie — honosné, mnohoizbové dvoj- i trojposchodové domy. Vyzdobené, výčakané. Do mŕtvu zvýšených pivničných priestorov často vásadzajú desať — dvadsať i viackové okruhiaky v ornamentoch od výmyslu sveta. Najmä na Orave mi storako členené strechy prižmurenými očami a pri pomyselnom dotiahnutí načatých línií pripominali pagody. Manzardka, nad ňou ešte menšia... Na Spiši sú strechy členené tiež, ale manzardky často väčšie než naše panelákové byty, výkukajú do sveta sklopeným cudným televízorovým pohľadom. A domov, čo je rozostavaných! Ak penažky nestačia, treba znova za oceán alebo hoci len na Západ, kde sa kotúčajú devízy. Za týždeň pocítivej práce vonku (a poľských Slovákov si všade chvália) si doma možno kúpiť ročné prasá. Zrejme preto tristotisíc Poliakov — Poliakov? sa na západnej hranici Poľska zrazu hlásia za Nemcov, a preto je vo vzduchu toľko slov o západnej hranici. Slováci sa však vždy vracajú. Napriek tomu, že im do ob-

čianskych preukazov a pasov nechcú zapísavať slovenskú národnosť napriek tomu, že deti ktoré sa učia po slovensky od poľských učiteľov dostávajú za trest horšie známky, napriek tomu... fahá ich rodná zem... a ani v zahraničí nikdy nezabúdajú, že sú Slováci, vždy sa k nim hľásia, a nie k Poliakom. Za niekoľko dní pobytu v cudzom štátu, ale medzi svojimi sú od mladých, no najmä od starších možno stodesaťkrát počuť — Vezmite si nás zase späť, k Slovensku. Tak ako sme k vám patrili za slovenského štátu, tak ako sme k vám patrili predtým, dávnejšie.

Ale nielen zem ich drží. Pochopiteľne, že by k Slovensku chceli patrili aj s ňou, aj s majetkom, čo si zatajil nahonobili. Čo si však myslieť o tých siedstich tisícach, ktorí sa po druhej svetovej vojne vystahovali a ešte i dnes vystahovávajú bez majetkov — bez zeme na Slovensko. Cheu žiť po slovensky. Nie je v tom len ekonomika, ako som sprvu gazdov pokúšal, ale čosi viac.

„Údajne Poliaci na Slovensku majú dostať poľské štátne občianstvo a budú môcť kedykoľvek cestovať do Poľska.“ nadhadzuje podvečer František Kovalčík z Krempáčov pri kalíšku vodky. Sedíme viacerí a padajú slová, že by to malo jestovať i naopak, vedani príbuzných na Slovensku si nemôžu ísť bez pozvania pozrieť. Potom skočí do reči téma, okolo ktorej sa zatajil chodilo ako okolo horúcej kaše — poľský nacionalizmus, vraj horší od maďarského. Ktosi zo žartu prehodí, že ak na Slovensku sú problémy s Maďarmi, nech sa nastahujú na ich miesta do Poľska. Slováci z Poľska radi prídu na úrodené južné Slovensko. Žartu však neslobodno verí, chýbali by im hory a hroby predkov.

V televízii sledujeme slovenské Aktuality. Prvý program, hoci sú iba niekoľko kilometrov od hraníc, nechytia. Pred pár rokmi údajne mohli sledovať zo Slovenska oba, potom sa premiestnila retranslačná stanica — aby stranická zotavovňa v Javorine mala lepší príjem.

Chlapci sediac prikyvujú. Keď bol prezident Václav Havel v Poľsku, vyslali k nemu delegáciu, keď bol podpredseda federálnej vlády Ján Carnogurský v Poľsku, taktiež. Veľmi ich však rozhovory neuspokojovali, zrejme aj netrpezlivu, prirýchlo očakávali výsledky. Najmä od Carnogurského rodáka z Veľkej Frankovej, čo je hen za kopecom a až do druhej svetovej vojny odtiaľ viedla cesta len do Poľska — na Spisz čakali viac (hoci Ján Carnogurský sa už sám pred dvojma rokmi nakontaktoval na Slovákov v Poľsku), a najmä nie to, že v interview pre poľskú televíziu bude používať poľštinu. Radšej by od Slováka počuli v Poľsku slovenčinu.

„Každý poľský predstaviteľ, keď príde hoči až do Argentíny a je tam len pät Poliacov, ide najprv ich navštíviť,“ konštatujú svorne. A ani predseda slovenskej vlády (bývalý — pozn. Život) Milan Čič takmer ročák z oravského Zákamenného sa ešte podľa nich, riadne o nich nevyjadril. Dobre majú v pamäti rodákov zo svojich kruhov i Oravcov a Spišiakov z druhej strany hraníc. A pritom ako sa zdá uznanávajú argument o nemeniteľnosti hraníc — ak sa jedna hranica porúsi, ostatné sa budú rúcať ani hracie kamene v domine. Alebo ako hraničné stĺpy pospájané ostaťmi drôtkami.

Sedim s Andrejom Vojtasom z Jurgova na klátoch, popijame kyslé mlieko, čo nám doniesla jeho sestra, toho času na návštěve z Banskej Bystrice. Pomaly z neho fahám odpovede, rozhovorí sa, až keď mu pripomienem druhú svetovú vojnu. Slúžil vtedy v Slovenskej armáde neskôr ako dobrovoľník za SNP bojoval na strane povstalcov. Dlhé desaťročia ho za to v Poľsku prenasledovali — vrah, bol si v slovenskej armáde, nuž si bol fašista. A tých — bandy Ogňa, ktorí na poľskom výsostnom území podpalovali slovenské príbytky, vraždili a znásilňovali, tých potom v Poľsku oslavovali (a vlastne dodnes oslavujú) ako bojovníkov proti fašizmu (vedľa za vojny aj proti fašizmu bojovali, čo však nasledovalo potom...) Len čo sme prešli na dnešné životné podmienky, trochu ma zaskočilo.

„Poistenie na dôchodok si musím platiť milión štvrtotisíc.“

„Ročne?“

„Ročne.“

Priemerný mesačný plat štátneho zamestnanca sa v tom čase pohyboval od šesťsto do osiemstotisíc zlôtich. Pritom výkupné ceny roľníckych produktov sa za posledný rok nezmenili, len predajné vzrástli päť-šesťkrát.

Gazdovia a gazdiné obvykle vstávajú o pol piatej ráno a robia do desiatej večer. Aj kravy na pašu si každý vyháňa sám, pred rokmi na jeseň, na strniská vyháňal obecný pastier, dnes si vyháňa každý radšej sám. Menšie družstvá, čo si kedysi skupinky gázdrov v dobrej nádeji pozákladali, zväčša skrachovali.

O desiatej večer som na mostiku cez potok stretol nočného vartáša, opierajúceho sa o tenkú sukovicu. Stráži. No i tak skoro každý rok kdeši horí. Tohto roku v marci zhorelo pár domov v Nedeci. Koncom mája už nové stajne stáli a na neomietnutých domoch neúnavne tahali krovky. V Krempachoch zbierku na pohorelcov, ako všade in de, robili na fare.

Zažil som deň takmer ako na biskupskom úrade. Najprv kňaz Stanislav Capiak z Chyžného, ktorý kdeši na poľskom území vyučuje poľské deti katechizmus. Zaujima zmierlivý postoj — načo v slovenských dedinách raz omše poľské a raz slovenské? Narobil by to iba zlej krvi. Národy by sa mali zbližovať, a nie rozdeľovať. A tak sa napríklad v Chyžnom odbavujú omše po poľský. Oneľho nato prišli hned dvaja katolícki farári — slovenský priviedol so sebou ukrajinského. Potrebovali sa dozviedieť čosi z histórie. A tak v najhoršom pomohla aj encyklopédia príručka Slovensko, diel História.

V každom dome som našiel aspoň jeden križik nad dverami alebo obraz na stene či diplomy z prvého prijímania, či kartičky s portrétnymi svätcov medzi kalíškami, vázičkami, karafakami a rôznymi spomienkovými čačkami.

Slováci v Poľsku nezabúdajú poľského kňaza, ktorý roku 1918 pojhal so sebou dvoch prostých roľníkov na cestu do Trianonu a postupne ich hrozboslužbmi prinutil, aby spolu s ním žiadali celú Oravu a Spiš pre Poľsko — veď sú oni Poliaci. Vraj sa mu páčilo, akú účtu požíva katolícka cirkev v Poľsku, a preto sa fahal tam. Argumentoval i tým, že Česi-kacíri ničia po dedinách slovenské katolícke kaplnky, hoci na ničení sa podieľali aj samotní Poliaci. Rovnako veľkému, ak nie väčšiemu hnevú sa tu teší Edvard Beneš, nemôžu mu zabudnúť, že ich odvrhol, aby získal pre české kraje kus uhľa-barónskeho Sileska a aby mu neunikol ani meter zo strategickej severnej železničnej magistrály. Vraj, čo tam po Slovácoch a ich kamenistej pôde. A zrejme v tom pramení fáma o ohromnom uránovom bohatstve pod ich skalami. Slováci v Poľsku nezabudli ani na vtedy krakovského arcibiskupa Karola Wojtylu, ku ktorému ani nie tak dávno chodievali s prosbami, že by chceli slovenské omše. To z toho dôvodu chlapom skrivilo ústa, keď na rôznych miestach prizvukovali, že pápež je najprv Poliak a až potom pápež.

Cirkev posielala a posila do týchto oblastí poľských kňazov. V Krempachoch takého nechceli, odmietli toho, čo preklinal Slovákov. A tak vyše dvoch rokoch chodili do kostola sami bez farára. Zaspievali si prečítali modlitby. Ojedinelý prípad v poľskej histórii. Zo strany arcibiskupstva sa dočakali preklisia za kacírstvo. Pravda, situácia sa trochu lepšia. Niektoré, ako v Novej Belej, si pochvalujú, že majú aj slovenské omše, v Čiernej Hore, že si aspoň po slovensky zaspievajú, indé, že na hody si mohli pozvať slovenských kňazov. Ale na mnohých miestach mi len tak riekní — možno by ten nás aj pristúpil aspoň na litanie po slovensky, možno... ale zájsť za tatárom s takouto prosbou, na to treba trochu odvahy, a veď sú to pán farári... Všetci sa zhodujú v tom, že práve kostol a farár riadno troškou prispeli k odnárodnovaniu. Prečo kňazi prehovárali (po poľsky, ako inak) rodičov, aby nedávali deťi učiť sa po slovensky, že z toho nič nebudú mať?

Týždeň čo týždeň v kostole opakujú: Verím v Boha Otca, Syna i Ducha Svätého. Amen.

Karel Poláček

Bylo nás pět (III)

POKRAČOVÁNÍ Z PŘEDCHOZÍHO ČÍSLA

Tak jsme porád kráceli, až jsme přišli k usedlosti, která ležela už v území Ježíšáků. Vedle hnojistě velel Jumbo, abysme se zastavili a tudiž jsme zůstali stát a čekali jsme, co bude. Jumbo zařval děsným hlasem, až se to rozléhalo po celém okolí: „Ježíšáci, vylezez z díry!“

Na ta slova se ze všech stran vyřitili Ježíšáci s válečným pokřikem, každý ozbrojen klackem, do kterého byly zaraženy hřebíky, aby to víc bolelo a plné kapsy klicanů a sutráků, kterými zahájili palbu. A byla jich obrovská síla a bylo jich čím dál, tím více, bylo Ježíšáků tisíce, byly jich miliony, takže zaplavili celou krajinu a my jsme byli sami, pročež strach nás pojal a naše řady zakolísaly. Nieméně Jumbo neztratil klid a rozhází se kolem, hrde se usmívaje.

Z řad Ježíšáků vystoupil Rudla Venclíků a Honza Pivců a začali Jumbovi zlořečít a pustě nadávat. Nazvali ho potulným cirkusákem, komediantem, umouněným cikánem, posmívali se jeho rypáku, obrovským usílem a celému zevnějsku, potupili celou jeho přízeň a posměšným hlasem ho vyzývali, aby vzal talíř a šel vybírat.

Jumbo slyše tu zlajnost velmi se rozhněval a pravil: „Jsem již bezmála sto osmdesát osm let starý, ale přísahám, takovou nevzdělanou chamrad' jsem ještě neviděl. Kdyby mně nadávala mládež školou povinnou, tak bych si řekl: „No, nemá to rozum. Až to dospěje, tak to zmoudří. Ale takoví dva hanáni — jeden má nožírkou živnost, druhý sodovkárnu, oba jsou ženatí a platí daně a počínají si jako od šibenice utržení. Mělo by se to dát do novin, jaký příklad dávají někteří zdejší občané, které prozatím nechceme jmenovat. Ze vám není hanba, pánové!“

V odpověď na toto ponaučení hodil někdo z Ježíšáků na slona cihlu. Jumbo se rozlobil a pravil: „No, počkejte! Míra mé trpělivosti jest naplněna.“

Na tato slova se shýbl nad hnojistěm a nabral plný chobot močůvky a pokropil Honzu Pivcového a Rudlu Venclíkového odshora až dolů páchnoucí tekutinou.

To jste měli vidět, jak ti pánové utíkali a všechni Ježíšáci za nimi. Honza Pivců a Rudlu Venclíků zděšeně křičeli, obyvatelé zavírali okna, jelikož se široko daleko rozléhal neslýcháný západ.

Tak oba pokropení dospěli až ke svým přibýtkům a když byli u dveří, tu volali žalostně: „Manželko, přichystej horku koupel a čisté prádlo, jelikož neslýcháně zatouchám! O, kterak zatouchám! Tak ještě nepáchl žádný nožíř, žádný sodovkář.“

Uslyševše to paní Pivcová a paní Venclíková popadly, co popadly, v první řadě smeták a odehnaly své manžele od prahu, řvoucí silným hlasem: „Přisahala jsem před oltářem věrnost svému manželi a nikoli tomuto pronikavému západu, pročež hybaj ze stavení! Kde ses tak zatouchal, tam se odtouchej! Fi. „Ono to páchne jako rasuv ptele! Vari! Ještě mně zamoří celý příbytek!“

Pročež Rudla nesměl překročit práh svého řemesla nožířského a Honza musil velkým obloukem chodit kolem své sodovkárny, až se z nich ta zatouchačka vytratila, o čemž si dodnes vyprávějí obyvatelé našeho města.

My hoši, co chodíme spolu, jsme se tomu smáli vysokým hlasem, Jumbo se smál nízkým hlasem, já jsem to vzal o dvě polohy

výše a smál jsem se nejvyšším hlasem, i smáli jsme se až do západu slunce, až mne vnitřnosti bolely a maminka pravila: „Čemu se směješ, Petříčku?“

Otevřel jsem oči a velmi jsem si divil, že ležím v posteli. A pravil jsem: „Jak se nemám smát, když oni tak utíkali a hnojnice z nich tekla a oni řvali strašlivým hlasem. Všichni jsme se smáli, Jumbo se taky smál, až mu slzy tekly z očí.“

Tatínek přišel z krámu, sáhl mně na čelo a ptal se, co je.

Maminka si vzduchla a pravila, že se mně něco zdálo.

„Nic se mně nezdálo, maminko,“ pravil jsem, „ale je to opravidlická prava. Jak by se mně to mohlo zdát, když jsem to sám viděl, jak byli celí postříkani, až neviděli na oči. Ty bys taky neřekla, že se ti to jen zdálo, kdybys cítila ten neslýcháný západ, co se z nich ozýval na všechny strany.“

Maminka se mne ptala, jestli nemám žízení, já jsem pravil, že mám, pročež mně dala sklenici malinovky.

Napil jsem se velice zhluboka a tatínek se podíval na hodinky a pravil, že lékař by tu už měl být, že se snad někde zdržel.

A já jsem pravil: „Víš, tati, já velice rád stůnu, jelikož pak dostanu malinovku. Až přijde pan doktor, tak mu řekni, aby mně předepsal hodně sladkou meduečinu. Když budu mít sladkou meduečinu, tak budu stonat tak dlouho, jak pan doktor bude chtít, mně je to jedno.“

Tatínek se usmál a pravil, že jsem velký mudrý, maminka se taky usmála a já jsem byl rád, že jsou veselí a ještě jsem pravil: „Ať jsem přijde Kristýna, ja jí to taky musím vypravovat.“

Kristýna přišla z kuchyně a stála před postelí a utírala si ruce do zástery a já jsem pravil: „Víš, tos měla vidět. Oni si myslí, že nad námi zvítězí.“

„Kto si myslí, že nad vami zvítězí?“ ptala se Kristýna.

„No, Ježíšáci, že se tak hloupě ptáš. Ale Jumbo vynalezl takový ohromný vynález, pročež oni ohromně zapáchali.“

„Jaký vynález? Kdo je Jumbo? A kdo zapáchal?“ ptala se Kristýna a začala se strašlivě chechtat.

Maminka poslala Kristýnu do kuchyně, upravila mně podušku pod hlavou a pravila: „Nemluv, Petinko, a odpočiň si.“

Tak jsem teda už nic nemluvil, ale zavřel jsem oči a myslil jsem na to, že musím Jumbovi koupit takovou hezkou červenou čepici.

* * *

Tu hezkou červenou čepici Jumbo porád chtěl a když už jsem myslil, že na ni zapomněl, tak začal znova mořit, dupal a kňoural: „Já tu hezkou červenou čepičku chci, já ji potřebuji, já jí musím mit.“

Musím však říci, že jsem ho sám na tu myšlenku přivedl, jelikož jsem chtěl, aby mi vypravoval o Indii. (...) Mluvil mnoho a já jsem mu takřka visel na jeho rtech. Dal jsem pravil, že bysem se rád podíval do Indie, jelikož bysem odtamtud poslal panu učitelů pohlednici a on by ji nechal po třídě kolovat. Jumbo o tom nechtěl slyšet a tak jsem se hádali a já jsem pravil, že když je takový, tak s ním nebudu chodit. Jumbo ohrnul pysk a pravil: „Nevidáno!“

Pak jsem o té Indii mluvil ještě s Edou Kemlinkem ten byl hned pro to, a pak jsem

mluvil s Tondou Bejvalem a on byl taky pro to a pravil, že bysme měli založit spolek a ještě pravil, že tam budeme lovit tygry, jakoz i jinou divokou zvěř, abysme přivezli kožišinu.

Tak jednoho dne jsem opět začal s Jumbem a on pravil, že by teda byl tak dalece pro to, ale když už má do té Indie jet, tak mu musím koupit červenou čepičku.

„Proč právě červenou čepičku?“ tázal jsem se udíveným hlasem, jelikož jsem se velice podivil.

Jumbo odvětil: „Proto chci červenou čepičku, jelikož v mém příbuzenstvu se moc mluvilo o tom, že jsem se dal k cirkusu a že tím pádem jsem to daleko přivedl, že páni na mne moc dají a že jsem nadělal houf peněz. A mluvil řeči, že až přijedu domů, tak si koupím bungalow a od toho momentu na nic nešáhnu a budu mít do smrti vystaráno.“

Pravil jsem, že tomu nerozumím.

„Jakpak ne?“ nodtušil Jumbo, „o co je tady k nerozumění? Kdybych teď přejel nahý jak ten Adam, tam by se mně všichni vysmáli a pravili by: Aha! Tu to máme! Pan Jumbo nosil rypák moc vysoko, nic mu nebylo dost vznešené a vůbec si foukal. A helemese, on přijede domů jako ten vousta, smrdí to krejcarem a ještě snad bude rodinu vyžírat. O, sáhibe, vy neznáte moji přízeň! To je jeden špatnější než druhý a ze samé závisti počítají jednoumu chlupu na hřbet.“

„Asi jako Vařekovi,“ pravil jsem, „ti také nikomu nic nepřejí.“

„Kdepak!“ zvolal Jumbo silným hlasem. „Kam se hrabou Vařekovi. Moje přízeň je milionkrát horší, celá Indie si o tom povídá.“

Pravil jsem: „Když je to takové, jak říkáš, Jumbo, tak já ti tu čepičku koupím.“

Jumbo se velice zaradoval, poskočil si a pravil: „To je přece řeč, sáhibe. Jak budu mít hezkou červenou čepičku s bambulkami a s černým střapečkem nahore a celou zlatou pošívánou, tak jsem ke všemu svolný. Já jsem rád, já jsem moc rád!“

Tak jsem hned nazítrí šel skrz tu červenou čepičku s Jumbem k panu Jirsákovi. Pravil jsem mu, že se nechám poroučet a jestli by nebyl od té dobroty a ušil Jumbovi pěknou červenou čepičku.

Pan Jirsák odvětil: „Copak o ušili — ušiju, od toho jsem čepičář. A kdepak máme toho slona?“

Pravil jsem, že Jumbo čeká před barákiem, jelikož mu pro velikost není možno vstoupit do stavení.

Pan Jirsák pravil: „Jelikož mu není možno vstoupit do stavení, tak půjdou k němu sám Synu, pojď, pomůžeš tatíkovi.“

Aby mohli vzít slonovi míru, musil Čenda přistavit k slonovi žebřík a pan Jirsák vylezí nahoru. Chodil Jumbovi kolem hlavy a měřil a říkal čísla a Čenda to všechno zapisoval do notýsku. Při tom se pan Jirsák vyptával Jumba, jakou by čepičku chtěl mít, pokud se týče barvy, vzhledu a provedení.

Slon pravil: „Chci, aby to byla červená čepička, a aby měla kolem dokola bambuksy.“

„Červená bude pánovi moc slušet, a bambuksy jsou letos velmi žádány,“ pravil pan Jirsák.

„A aby měla navrchu černý střapec a aby byla celičká zlatem vyšíváná,“ pravil Jumbo.

„Ale ovšemže! odvětil pan Jirsák. „K černé jde jenom zlato.“

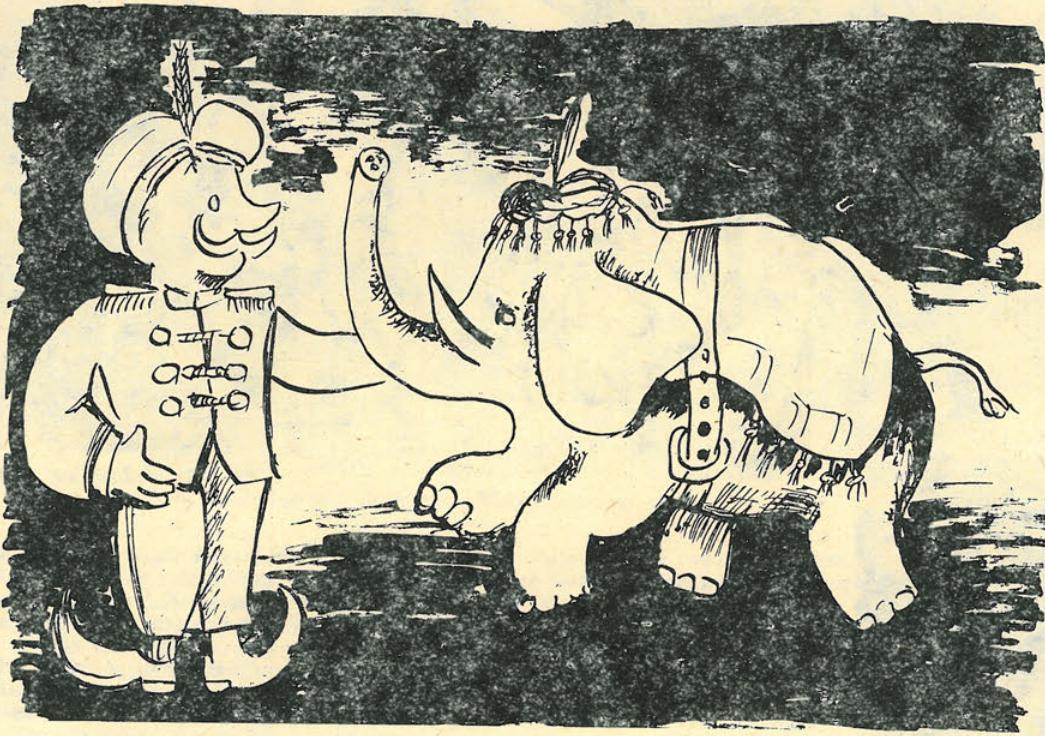
„Hlavně, pane mistře,“ pravil Jumbo, „aby byla moderní.“

„Račte se spolehnout, vašnosti,“ pravil pan Jirsák, „uděláme čepičku podle nejnovější módy. Každý se za vašnostem otočí. Vašnosti bude mít velký úspěch v dámském světě. Každá sloni slečna se musí do vašnosti zamílovat. Bude to něco nevidaného, co tu ještě nebylo.“

Jak pan Jirsák bral míru, tak se kolem nahrnulo mnoho lidí a ti se velice koukali.

Jumbo se velice radoval a pak pravil, že by si přál, aby čepice byla příští týden hotová, jelikož slaví svoje stoismaosmadesáté narozeniny.

Pan Jirsák se poškrabal za uchem a pravil: „Safraholte, už příští týden? Ale to bu-

Kresba: Empe

de safraholtská kvaltovka. Ono se řekne čepice, ale není čepice jako čepice. Tohle je, jako bych měl vyrobit čepice pro kumpanii dragounů. No ale, když to jinak nejde, budeme dělat postarbeit. Já díky vzdávám, vašnosti, pozitří mame první zkoušku. Čendo, podrž žebřík!"

Čenda podržel žebřík, pan Jirsák slezl a když byl dole, tak se osopil na lidi, kteří stáli kolem a očumovali: „Copak jste, safraholci, ještě neviděli, jak se bere slonovi míra na čepici? Vy jste mi divný národ!"

A lidi šli pryč.

Pak jsem Jumbovi pravil, aby šel domů, že hnědlinko přijdu za ním. A Jumbo šel domů. Já však jsem šel za pane, Jirsákem do stavení a tam jsem ho žádal, aby si dal záležet, aby probůh čepici nezkazil, jelikož Jumbo je povaha litostivé a moc by si to bral.

Pan Jirsák se mne vyptával, co by ta červená čepice měla znamenat a já jsem mu pravil, že je to skrz tu Indii.

Cenda se vmlítil do hovoru a pravil, že by se také rád do té Indie podíval, jelikož tam kyne mnohé poučení, ale že to nejde. Protože v té daleké a horké krajině snadno by mohl zhřešiti, bud' ze zlosti nebo z roztržitosti, z pýchy či z lakomství, jelikož v takové divočině se nalézá mnoho světských marností. A nejhorší jest, že by se nemohl vyzpovídat, protože Indie jest země pohanská, kde roste pouze koření, pohané, jakož i divá zvířata. Kromě toho musí doma vypomáhat.

Ale pan Jirsák pravil: „Co se toho vypomáhání dotejší, z toho si nedělej hlavu, jelikož toho moc nepoděláš a veškerou práci s matkou zastanu. A co se těch hřichů dotejší, snad se tam nějaký velebníček najde, a když ne — jakáž pomoc! Nějak se s téma hřichama protlučeš a až se vrátíš, tak se vyzpovídáš. Naopak já bych rád viděl, abys užil světa, všechno si všíml, nabyl vzdělání abys měl ze všechno lepší pojem než tatík. Kdybych byl o nějakých dvacet roků mladší, tak mne tu nikdo neudrží ani párem volti."

Čenda měl děsnou radost a pravil: „Tak vy byste, tatínku, dovolil, abych se s Bajzou vydal na cestu?"

Pan Jirsák pravil: „Jen si jdi, hochu. Mladý člověk má poznávat svět a jeho mravy. Poznášali svět, budeš si více vážit domova. Zapakuj si pořádně svoje fidálka aby ti nic nechybělo a až přijde čas, jdi si do té safraholtské Indie, máš mit moje požehnání na cestu."

A ještě pan Jirsák pravil: „Ale nezapomeň si vzít s sebou helikon, abys nepřišel

ze cviku, a kdyby se ti mělo po domově stýskat, tak si zatroubiš nějaký veselý kousek a hned se ti kolem srdečce uleví."

* * *

Maminka mne pohladiла a ptala se: „Jak ses vyspal, Petinko?" Děsně jsem se podivil přítelce a odvětil jsem: „Ale maminka, jak jsem mohl spát, když jsem přece musil jít s Jumbou k panu Jirsákovi skrz tu čepičku?" Maminka se zamyslíla a neříkala nic.

I přišel tatínek z krámu, sedl si u mne na pelest a já jsem se ho otázal: „Kolik myslíš, tatínku, bude si pan Jirsák čítat za čepičku pro slona?"

Tatínek si pohladił bradu, pochechal kníř a pak odvětil: „To máš různé a podle toho, neni čepička jako čepička."

Pravil jsem: „To má být čepička nahoře se střapcem, celá zlatem prošívaná a s bambulkami kolem dokola."

„Když s bambulkami a s celou parádou," pravil tatínek, „tak by to mohlo být mastné. Jirsák pracuje solidně, to zas bez všechno, ale je drahý jak lékárna."

„Tatínku," tázal jsem se po chvíli, „dáš mi na to peníze, kdybysem jako neměl?"

Tatínek se našokl jako mechuřina a pravil: „Když to musí být, tak se umím ukázt. Koupil jsem slona, tak na čepičku nebudu litovat nějaký ten krejcar. Ať udělám parkrot."

Už jsem neříkal nic a myslil jsem si, že tatínek je ze všech nejhodnější, jelikož dává na všechno peníze, a hnědny nato jsem pomyslil, že maminka je ještě nejhodnější než tatínek, ale za chvíliku se mi zase tatínek zdál nejhodnější než maminka a dlouhou chvíli jsem o tom uvažoval, ale nemohl jsem se na ničem ustanovit.

A maminka pravila, že tu byli hoši, co spolu chodíme a ptali se, jak se mně vede. To mně bylo divné, jelikož před malou chvílikou jsem přece mluvil s Čendou Jirsákem a ten nic nepovídal a pak jsem si pomyslil: Třeba spíš a všechno se mně jenom zdá.

Této myšlenky jsem se polekal, že mně tatínek slíbil peníze na čepičku ve snu a že se probudím, nebude chtít o ničem slyšet a bude děsně řvát, že nemá žádný bankál. Pročž jsem se pro jistotu ještě jednou otázal: „A doopravdy zaplatíš tu čepičku? Neříkáš to jen tak?"

A tatínek odpověděl: „Tak si mně šáhni na nos, jestli lžu." Učinil jsem, jak mi kázel a nos byl tvrdý, z čehož jsem usoudil, že tatínek mluvil pravdu a tatínek pravil: „Tak vidiš, ty kuliferdo, a pamatuji si, že když tāta řekne slovo, tak to slovo platí."

V tom cinkl zvonek v kvelbu a tatínek se zdvihal že půjde obslužit zákazníka, ale maminka pravila: „Sed', tatí, já už to odhadu sama," a tatínek pravil: „A cy bys, mami, jenom sed', já už to pořídím," a tak se hodnou chvíli hádali kdo má jít do krámu a nikdo nešel.

Ale pak se ukázalo, že to nebyl zákazník, ale strejda Vařeka s tetou Emou a maminku pravila: „To jsou k nám hosti" a tatínek pravil: „A kruci!" a strejda pravila: „Přišli jsme se podívat na maroda" a teta pravila: „Tak co? Ty liná kůže, copak se smí dneska marodit? Kdopak dneska může doktorovat?"

Strejda silně vzdychl a pravil: „Tihle doktoři, to je národ! Jenom umějí brát strašné penize a ničemu nerozumějí."

A teta pravila: „U nás se nikdy nevolá doktor. To my nevedeme. Kam bysme přišli? Když někomu něco chybí, tak mu udělám baldrianové thé, on to vezme na noc, vyspi se z toho a druhý den běhá jako ko-roptvička. A to je to nejlepší. Kdyby se měl na všechno volat doktor, tak se můžeme spa-kovat a rovnou dø chudobince. Marodit se může jenom v bohatém domě, kde je z čeho brát."

A potom mluvili děsně rychle a hodně nahlas, že je lepší být zdrav než nemocný a potom mluvili pomalu a silně tiše, že nás doktor si kupuje druhý barák, tot se vi, vždyť si nahrabal takových peněz, a oči jim zá-vistivě svítily jako našemu Honzovi.

Tatínek pravil, že to není žádné vyhazování peněz oknem, když k nemočnému dítěti přijde lékař a že stejně mu na to nikdo nepřidá a teta pravila strašně tenkým hlasem: „Vždyť by Péta nemusil marodit, kdyby byl jak se patří držený" a tatínek pravil hlubokým hlasem: „Podle tebe jsme snad vinni, že to dítě stůně" a teta pravila ještě tenčím hlasem: „Já neříkám tak ani onak, jelikož si myslím své" a strejda pravil, že si každý může myslit své, na to není žádný paragraf, on si také myslí své, at se to komu libí nebo ne. A ještě pravil: „Jak nemá ten hoch marodit, když se u vás moc mastí a to není zdravé pro žaloudek."

Já jsem to poslouchal a měl jsem hrozného vzteka, že strejda s tetou mluví řeči a přemýšl jsem, co bych jim tak sprostého řekl, aby už nemluvili řeči, a pak jsem pravil, že mi tatínek zaplatí červenou čepičku pro slona, co bude mít střapec a bambulkou kolem dokola, pan Jirsák na to spotřebuje čtyři metry sukna a zlata nejméně metrák. A ještě jsem pravil: „A ta čepice bude stát stovku."

Když jsem to pravil, tak se teta podívala na strejdu a strejda na tetu a koukali na seba a pak pravili oba najednou: „Pak se jeden diví, kam ty peníze přijdou" a potom ještě pravili, že to dítě to nemá ze sebe a že prokoukli tu naši politiku a že to jsou samé špičky.

Maminka se divila: „Jaké špičky, Emo?" Já ti nerozumím."

Teta vstala, urovnalá si faldy na sukni a pravila: „Ale já tomu moc dobré rozumím" a strejdrovi pravila: „Vstaň a pojď!" a mně pravila: „Stejně to máš ze samého skotactví a práh tohoto domu už nikdy nepřekročíme."

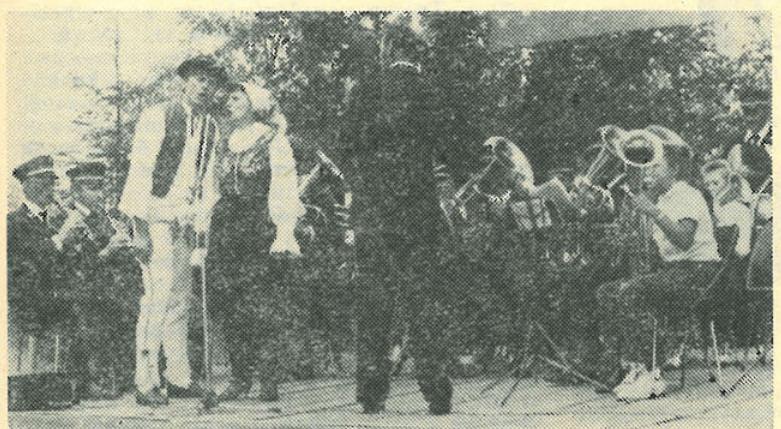
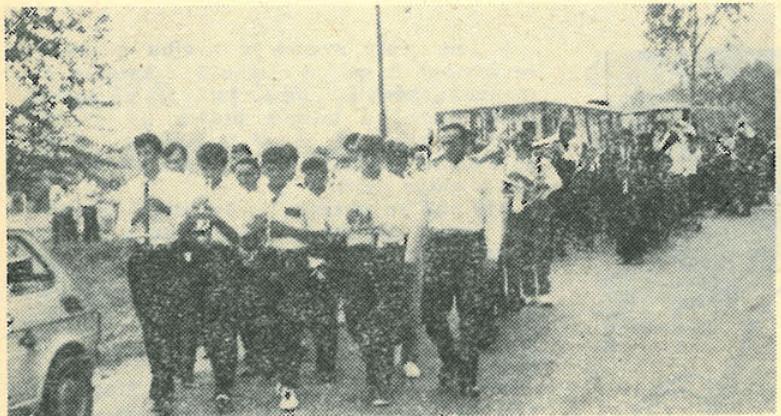
Tatínek pravil: „Nepřijdete k nam, nepůjde odtud, jakáž pakáž."

A oni šli pryč a byli červení a šli velice rychle a tetě při tom vrzaly botky, řkouce: „At! At! At!"

A když odešli tak e tatínek smál hlubokým hlasem: „Hohoho!" pravil mamince: „Máš to pěknou přízeň, matko, můžeš si ji dát rovnou pod štuce." A maminka se smála vysokým hlasem: „Hehehe!" a pravila tatínkovi: „Co bych si ji dávala pod štuce, když je to tvoje přízeň a ne moje přízeň." A slyšela to Kristýna v kuchyni a smála se nejvýším hlasem: „Hihih!" a maminka ji napomenula: „Ššš! holka bláznivá, nemáš ku-sa rozumu, to dítě chce spát."

Ale já jsem nechtěl spát, jelikož jsem musel jít s Jumbem k panu Jirsákovi, aby si opruboval tu červenou čepičku.

POKRAČOVÁNÍ V PŘÍSTÍM ČÍSLE

Na prehliadku sa prišli pozrieť stovky divákov

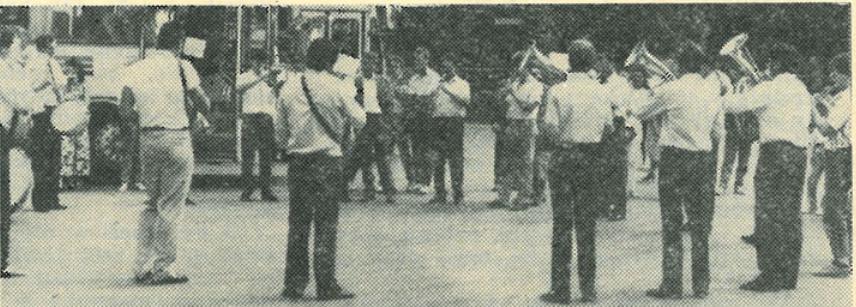
Veľká bola radosť zo ziskanej odmeny nástroja

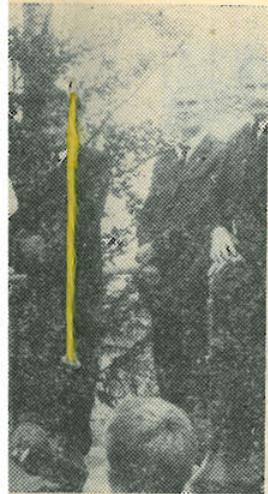
Na začiatok krížka spomienka. Bolo to pred rokmi, dnes sa už ani presne nepamäťame kedy, keď sa naši krajania v posledných augustových dňoch začali stretať pri vatrách, zapalovaných na počesť výročia Slovenského národného povstania. Týmito slávnosťami, organizovanými z iniciatívy našej Spoločnosti v jednotlivých mestských skupinách, chceli nielen vzdáť hold hrdinom odboja, tým slovenským synom a otcom zo Spiša a Oravy, ktorí priamo v povstani, ale aj na iných bojiskách, bojovali za slobodu a nezriedka v tomto boji položili svoje životy. A hoci na ozajstnú slobodu mali čakať ešte dlho, až do čias terajších demokratických premien, slávnosti pri vatrách zostali. Krajania totiž manifestovali nimi svoju prítomnosť na týchto územiaciach, životoschopnosť, národné povedomie a pevný zväzok so starou vlastou, ktorý sa napriek rozdeleniu Oravy a Spiša hranicou čiarou nielenže nepretrhol, ale sa, — čo z časovej perspektívy zreteľne vidno, — ďalej upevňuje.

Nám, vtedy ešte mladým ľuďom, ktorí sa tých miestnych slávností zúčastňovali, sa vatry spájali s národnymi a s jánosíkovskou tradíciou. Však mnohí z nás mali zo školy v čerstvej pamäti Bottove verše *Hori ohník horí...*, ktoré sme často recitovali, nezriedka práve pri týchto vatrách.

V posledných rokoch sa z miestnych vatier vykluila akási ústredná slávnosť, spojená s prehliadkami dychových orchestrov zo Spiša a Oravy, vďaka čomu sa podujatie stalo ešte atraktívnejšie. Hlavná myšlienka je však tá istá.

Na snímkach zhora nadol: pochod dychoviek cez Dolnú Zubricu — spred Dolozubričania; zábbery z vystúpení orchestrov z Kremníc, Novej Belej a Jurgova, dole koncertuje dychovka z Trstenej

odmeny — hudobného

Tancuje folklórna skupina z Malej Lipnice

Tento rok sa prehliadka dychoviek konala po prvý rok na Orave. Jej dejiskom bola v nedeľu 25. augusta Dolná Zubrica. O jej zorganizovanie sa uchádzal už vlastní na zjazde našej Spoločnosti predsedu tamnej miestnej skupiny KSSCaS Vendelin Vengrín. Pripomínať to i na zasadaniach obvodného výboru, až napokon svý cieľ dosiahol. Uvedomoval si, že takéto cezkrájské podujatie by miestnej skupine prispelo, oživilo by záujem členov a povzbudilo ich k aktívite. — Tá slávnosť musí byť u nás — prizvukoval mi to aj počas Pastierskeho sústavu na Orave, — všetci naši členovia a oddbári to odo mňa očakávajú. Nemožno ich sklamáti.

Ani sa nečudujem, že keď konečne nadišiel tento dlho očakávaný deň a krajan Vengrín otváral slávnosť a vital hostí a všetkých účastníkov podujatia, hlas sa mu triasol od vzrušenia. Tým viac, keď videl, že na voľnom priestranstve za miestnym kultúrnym domom, kde sa prehliadka mala konáť, sa zhromaždili desiatky divákov z Dolnej Zubrice, ale aj z okolitých dedín. Bol medzi nimi ako čestný host I. tajomník Veľvyslanectva ČSFR a námestník riaditeľa Česko-slovenského kultúrneho a informačného strediska vo Varšave Jozef Kimák. Slávnosti sa tiež zúčastnila predstaviteľka ministerstva kultúry a umenia Bogusława Berdychowska, predsedka ÚV KSSCaS Eugen Mišinec, redaktor Života, odbojári a, pochopiteľne, 7 dychových orchestrov: z Dolnej Zubriece, Podvilkou, Jurbovej, Krempachom, Novej Belej, Vyšných Lapšov, ako aj z Trstenej.

Kým však začala vlastná prehliadka, všetky dychovky a ostatní účastníci podujatia sformovali dlhy sprievod a za zvukov rezkého pochodu prešli cez Dolnú Zubriecu. Pohľad na orchestre pochádzajúce v pekných rovnošatách bol skutočne uchvacujúci.

Zhromaždeným divákom, ktorých pribúdalo priam z minúty na minútu, sa ako prvá predstavila domáca dychovka z Dolnej Zubriece pod vedením kapelníka Vendelína Soľava. Možno povedať, že je to, — v porovnaní s inými orchestrami, — skoro mláda, veď verejne vystupuje iba štvrtý rok. Aj jej členovia sú všetci

mladí chlapci, ale svoj program — pochody Severný svah a Slovanský a polku Smím prosit zahrali naozaj ako sa patrí. „Sú plní zápalu“, zdôrazňoval po vystúpení kr. Soľava, „vedia, že majú ešte čo-to doháňať“.

Dychovku MS KSSCaS z Novej Belej netreba vari nikomu bližšie predstavovať. Vlastní oslávila 70. výročie svojej existencie, o čom sme podrobne písali v Živote. Vedia ju skúsený, odborne znamenite prípravený kapelník a dirigent Milan Cervas, ktorý už stihol zaškoliť i skupinu náhradníkov, mladých muzikantov v plnom orchestrálnom zložení. To pre budúenosť. Beťa sa na prehliadke predstavila pochodom Kolíne, polkou V poli stojí a melodickým valčíkom Konope, ktorý zároveň zaspievali členovia dychovky a skvelí vokalisti Jozef Maierčák a Cyril Šurek.

Vrely potlesk zožal dychový orchester z Podvilkou, ktorý veľmi expresívne dirigoval mladý, energický kapelník Ján Páleník. Podvilkania sú tiež mladým hudobným telesom, ale sa už zúčastnili viacerých podujatí, o.i. vojvodskej prehliadky v Nowom Sączi, kde dobre obstáli. V Zubriec zahrali veľmi slušne dve polky Ja nemám nič a Ta joj a valčík Kytice spomienok, ktoré ich dobrú povesť len potvrdili.

Veľmi solídnú firmu reprezentovali na prehliadke muzikanti spod samých Tatier, pravdaže Jurgovčania, pod vedením Jána Haniačika, ktorý namiesto dirigentskej palickej vrazil radšej do ruky nástroj a hral s kolektívom. Vyšlo im to znamenite. Začali kráľovským pochodom The King, ktorý potom vystriedal ďalšie, musím priznať, dobre prípravené skladby, o.i. polka Mládenci od lesa a valčík Strieborný s nádhernými sólovými partiami heligónov a kridlovičiek.

Ako vždy dobrý dojem na diváckoch urobila dychovka MS KSSCaS z Vyšných Lapšov, ktorá má už skoro polstoročné tradície. Vedia ju už celé desaťročia krajan Dominik Griglák, ktorý aj keď prekročil sedemdesiatku, nadálej hrá ako mladík na takom náročnom nástroji, akým je kridlovička. Vyšnolapšania vo svojom programme uviedli peknú polku Dve ruže, valčík V pústi a na záver rezký pochod Mikuláš, ukončený nadšeným potleskom zhromaždených.

Na vysokej, priam profesionálnej úrovni sa predstavil dychový orchester požiarneho zboru z Krempach pod vedením znamenitého dirigenta Jána Kalatu. Je to veľmi ambiciozny kolektív, ktorý už získal viac dobrých ocenení nie len na našich prehliadkach, ale aj vojvodských a iných podujatiach. V Dolnej Zubriec Krempašania zahrali známy pochod Na stráži, valčík Rybička a svoj program zavŕšili kyticou slovenských ľudových piesní, v ktorých sa zaskveli pekným dvojhlasným spevom sólisti Mária Lukášová a Julián Lukáš.

Na záver prehliadky vystúpila s koncertom dychová hudba požiarneho zboru z Trstenej pod vedením ing. Viktora Lissa. Zahrala kyticu slovenských ľudových pesničiek, valčíkov a populárnych melódii. Táto znamenitá dychovka na budúci rok oslávi 115. výročie svojej činnosti. Už pár rokov spolupracuje s našou Spoločnosťou a vystupovala pohostinne medzi ďalšími v Jurgove, Novej Belej a Krempachoch. Trstenčania reprezentujú veľmi peknú úroveň, hrávajú na všetkých slávnostach v meste, na dedinách, v okrese. Koncertovali už v NDR, na celoštátnych prehliadkach v Havličkove Brode a Bratislave, na celoštátnom zjazde požiarnej ochrany. Aktuálne v dychovke účinkuje 26 členov — inžinierov, lekárov, študentov, mládežníkov. Možno o nej povedať, že má rodový charakter, kde hudobné tradície prechádzajú z pokolenia na pokolenie. Patria k nim napr. Lissovci, Kapiarovci, Frančekovci, Režkoveci a ďalší. Nečudo, že o budúenosť sa nemusia trápiť.

Nechcem hodnotiť jednotlivé vystúpenia. Všetky orchestre hrali podľa rôzna pekne a snáď len odbornici by vedeli určiť ich poradie. Ale predsa o to nešlo. Všetky sa na prehliadku pozitívne pripravovali a preto ústredný výbor našej Spoločnosti odmenil každý kolektív hudobným nástrojom, ktoré kapelníkom odovzdal tajomník ÚV KSSCaS Eudomír Molitoris a zároveň podčakoval všetkým za účasť.

Konečne nadišiel druhý významný bod dolnozubričkej slávnosti. Zhromaždení vstali a v nerušenom tichu orchestra z Novej Belej zahral hymnickú pieseň Kto za pravdu horí... Keď dozneli posledné tóny, zubrickí odbojári, účastníci SNP Vendelin Kulaviak a Karol Kulák, slávnostne zapálili symbolickú vatru na pamiatku zápasu slovenského národa za slobodu. A mne zrazu prišli na um slovenského národovci, Hurbanovi dobrevečníci, naše prvé vatre a opäť ako kedysi som si v duchu začal opakovať Bottovo verše Horí ohník horí...

Už sa zvečeriavalo a diváci sa akosi nechceli rozchádzať. Ani nečudo, zúčastnené dychovky sa dostali do švungu a ďalej vyhrali, nezriedka dve, ba aj tri spolu pod jednou taktovkou. Všetci sa veselo zabávali. Nechýbal ani opekanie klobások pri vatre, spievanie a besedovanie. Zhromaždeným prišiel zahrať a obveselíť ich aj predsedka MS KSSCaS v Krakove Jerzy Božek, znamenitý hudobník a vedúci krakovského dixielandu. A večer program slávnosti zavŕšila tančená zábava. Zažitkov bol neúrekom.

Organizátorom — miestnej skupine Spoločnosti v Dolnej Zubriec s predsedom Vendelinom Vengrínom, členom dychovky, ako aj ústrednému výboru KSSCaS patrí veľké uznanie za skutočne vydarené podujatie, na ktoré všetci účastníci budú iste dĺho spomínať.

Text a snímky: JÁN ŠPERNOGA

Nechýbal ani opekanie klobások

TISÍC DÔVODOV NA ROZVOD

Nizka, silnejšia žena si upravila klobúk, nasadený na čierne zafarbené vlasov. Bola návidomoči nervózna, keď podišla k policajnému seržantovi, ktorý mal službu. Kriedovobielymi prstami sa prehrabávala v kabelke. Čakala, kým seržant Bevelow, ktorý číta akýsi spis, zdvihne hlavu. Keď to napokon sieržant urobil, povedala rýchlo:

— Volám sa Frances Turchinová. Bývam na Staten Island, East-Howardova ulica číslo 6210. Prišla som preto, lebo môj muž ma chce poslať na druhý svet...

— A mňa tam posila moja žena, — zasmial sa Bevelow, mysel si, že žena to povedala len tak, zo žartu. — Ale povedzte, čo môžem pre vás urobiť, pani...

— Volám sa Turchinová, Frances Turchinová, Môj muž sa volá Bernard W. Turchin. Aj on býva na Staten Island, East-Howardova ulica 6210... Prečo si to nezapisujete? — Čo si mám zapisovať? Tak to hovoríte vážne? Má to byť obvinenie? Naozaj vás chce manžel zavraždiť?

— To nie. Hovorím iba to, že ma chce poslať na druhý svet. Robí to stále. Aj teraz, v tejto chvíli, keď sedím tu vo vašej kancelárii. Rozumiete ma?

— Úprimne povedané, veľmi nie, vážená pani, — vyjachtal Bevelow. — Obávam sa, že nastačím sledovať vaše myšlienky. Tak ako je to, chcel vás usmrtiť?

— Nie, kdeže, — odpovedala pani Turchinová a napokon zavrela kabelku. — Ale ustavične opakuje, že ma zabije, zabije, zabije, opakuje to už tri týždne, stokrát denne. Hovorí mi to z očí do očí, telefónicky, v dome, keď sme mimo domu, v aute, pri každej príležitosti. V piatok večer sme boli po dlhom čase v kine a práve v najnapínavejšej chvíli sa ku mne nachýlil a povedal, „Frances, zabijem ťa!“

— Teraz sa vás opýtam: povedzte pani Turchinová, vyhrala sa vám v prítomnosti iných osôb? Musíte vedieť, že to veľmi dôležité.

— A koľkokrát! Predsa som vám povedala, že využiva na to každú príležitosť. Je mu celkom ľahostajné, či niekoľko počúva alebo nie. Pred dvoma týždňami som pozvala na večeru sestru a keď sme jedli a sestra práve vykladala čosi o svojej susedke, skočil jej reči a povedal: „Prepáč, že ťa na chvíľu preruším,“ potom sa zvrhol ku mne a chladnokrvne povedal: „Frances, zabijem ťa, potom sa nahlas zasmial a povedal sestre že môže rozprávať ďalej.“

Prsty pani Turchinovej sa návidomoči triasli.

— Ak mi neveríte, môžete mu zatelefonovať. Číslo je deväť-dva-sedem-nula-štyri. Povie to pokojne aj vám. Je na to pyšný. Hovorí, že je to najjednoduchší spôsob, ako možno človeka zabíť. Ach, a ten jeho smiech! Už ho nevládzem znášať. Ak ho ešte raz začiem asi umriem.

— No, no, neprepíname trochu, pani Turchinová?

— Vôbec nie.

— Ste si istá, že to myslí vážne, že to nehovorí len tak, zo žartu?

— Ak povie o niečom, že to myslí vážne tak je to ozaj tak, vtedy dokonca dodá, že je jednoznačne rozhodnutý. Ale zatelefonujte mu, prosím, zopakujem vám číslo, deväť-dva-sedem-nula-štyri.

— A nezmenil sa niekedy o tom, ako... skrátka, ako vás chce zabíť?

— Pravdaže. Hovorí, že asi sa dostanem pod auto. A ak sa to nestane, jedného dňa sa skotúlam dolu schodmi a zlomím si väzy. Musím dodať, že bývame na treťom poschodi. A keby sa ani to nestalo, povedal, raz večer prehltnem viac tabletiek na spanie, ako znesiem. Ach, poviem vám, to by bolo

asi to najjednoduchšie. Musím sa totiž priznať, že od kedy ma takto hubí, hľcem tých tabletiek viac ako dosť. Stále som taká nervózna, že nespávam a keď napokon aj zaspím, muž ma zabudí tak, že mi vrazí lakovom do boku a povie: „Zabijem ťa, Frances!“ On hned nato zaspí, zato ja do rána ležim, srdečne mi bije ako bláznivé, trasiem sa a nezažímu oko. Nuž vidíte, takto ma zabiť...

— To znamená, že muž chce, aby ste sa utrápili k smrti? — opýtal sa Bevelow.

— Tak je to, — prisvedčila pani Turchinová. — Jeho zbraňou je moje trápenie. Jedného dňa ozaj môžem spadnúť pod auto, alebo stratím nervy a vyskočím z tretieho poschodia, prípadne... ani neviem, čo všetko sa môže stať. Rozhodne však skončím tak, ako si to on naplánoval. A viete čo?

— Prosím, povedzte.

— Verím mu. — Skrčené prsty zaborila do mäkkej kože kabelky. — Aj dnes, keď som sa napokon rozhodla zájsť za vami, som bola taká vyplášnená, že som si nevšimla bližiace sa nákladné auto. Stála som uprostred ulice a len vďaka duchapritomnosti istého mladíka, ktorý ku mne priskočil a strhol ma nabok, som sa nedostala pod kolesá. Ešte šťastie, že mám srdečne zdravé, inakšie by som už dávno bola pod mačinou. Ale aj tak sa strhnem, keď zacengá telefon, alebo pride poštár. V poslednom čase muž opakuje, že mi zvyšuje už len týždeň života, vraj v najlepšom prípade. Ak budem mať šťastie, nezabudne zakaždým dodat. Tak povedzte mi, presím, podniknete niečo? Môžem dúfať?

— Nuž, priznám sa, nie je mi celkom jasné, čo by som mohol pre vás urobiť. Naozaj neviem. Keby ste podali písomnú stážnosť alebo, vlastne, obvinenie a vysvetlili čo a ako, mohol by som postúpiť vašu vec služobnou cestou vyššie...

— Napísal obvinenie! Predsa vám tu vysvetlujem, že ma zabíja. Nestačí to azdá? Ak to pôjde služobnou cestou, nedočkám sa pomoc, tak dlho to jednoducho nevydržím. Mne nejde o zdlhavé vybavovačky, chcem, aby ste niečo urobili a povedali mu, aby ma ihned prestal mučiť!

— To by sa azda dalo urobiť, také právo mám. Ale bol by som rád, keby ste mi ešte vysvetlili, prečo sa vás muž tak správa. Inakšie povedané, prečo vás chce zabíť. Má na to nejaké konkrétné dôvody?

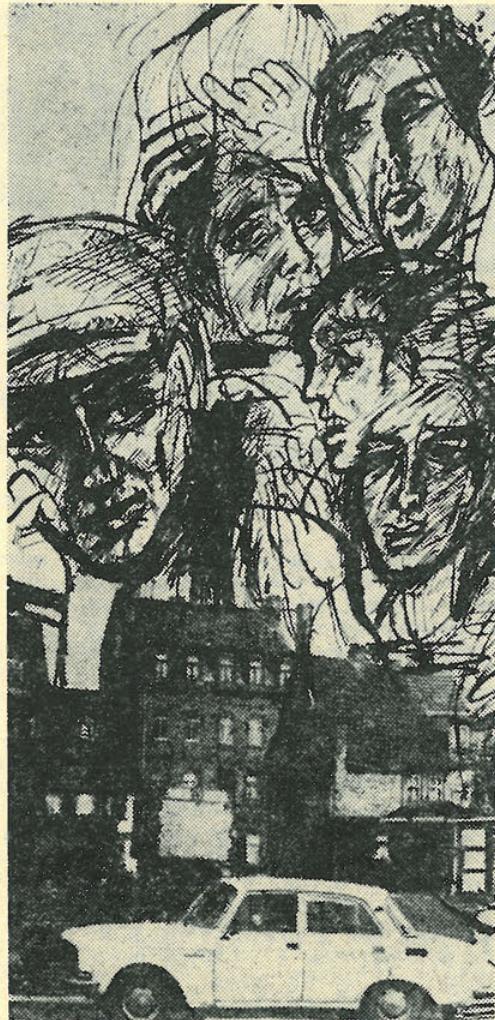
— Dôvod je jeden: nechcem sa s ním rozmiešať. To je jediný dôvod. Ale povedzte, prosím, vari je to dostatočný dôvod na to, aby ma chcel poslať na druhý svet?

— Pravdu povediac, poznal som niekoľkých ľudí, pre ktorých to bol dostatočný dôvod — utrúsil seržant.

— Ale veci sa majú tak, že on si tú žiadost o rozvod podať nechce. Pokladá sa za gentlemana, tvrdí, že by to malo nedobrý vplyv na jeho postavenie v práci, na reputáciu. Nalieha na mňa, aby som sa do toho rozvodu pustila ja, aby všetka iniciatíva vyhádzala zo mňa. A ak sa vraj na to nedám nahovoriť, zabije ma. Povedala som si, že nech je ako chce, na to sa ja nedám, nech ma radšej skántri. — V tej chvíli zaznela v hlas pani Turchinovej rozhodnosť, akú seržant dosiaľ nepobadal. — Ja sa totiž nikdy, nikdy nerozvediem. Nikdy, opakujem, pán seržant! Kde by som si našla druhého muža?

— Hm! — zamrmhal Bevelow.

— No vidíte, aj vy ste to potvrdili, — povedala celkom iným tónom, trochu až zahraničnuto, pani Turchinová. — Tak zatelefonujte mu už konečne, nech mám pocit, že sa niečo deje. Ešte raz to číslo: deväť-dva — sedem-nula-štyri.

Koláž: Empe

— K tomu sa ešte dosteneme. Chcel by som vedieť, či muž povedal, prečo sa vlastne chce s vami rozmiešať. Ide o to, či by sa pri pad nemal dostať skôr pred psychiatra alebo advokáta, či je najsprávnejšie, ak sa obráciate na políciu.

— On hovorí, že má tisíc dôvodov. A ja zasa vratim, že všetky jeho dôvody — to je číra hlúpost. Ak chcete, môžem vám uviesť niekoľko príkladov.

— Nech sa páči, pani Turchinová.

— Uvidíte, že aj vy to budete poklať za hlúposti. Tak napríklad taký dôvod: zle varím. Sme už dvadsaťdva rokov manželia a až teraz si z ničoho nič zmyslel, že som mizerne kuchára. A prečo sa mám s ním rozmiešať, lebo inak ma zabije. Povedzte, ste ženatý?

— Seržant Bevelow prisvedčil.

— To je vaša manželka? — opýtal sa pani Turchinová a ukázala na fotografiu v rámečku, ktorú mal seržant na stole.

— Áno, to je moja žena.

— Úprimne, seržant, vyzierá veľmi sympaticky. Má taký dobrý pohľad. Vari dobre?

— No, povedal by som, že priemerne.

— Vidite? Nikto nie je ideálny. A teraz dôvod číslo dva: vraj som už nie taká pekná, ako som bola v čase, keď si ma bral. No povedzte, nie je to hlúpost? Ak sa nehnávate, ako dlho ste ženatý?

— V januári bude štrnásť rokov.

— A smliem sa spýtať: je vaša pani manželka ešte taká pekná, ako keď ste si ju brali?

— To sa dá sotva povedať...

— No vidíte, — potešila sa nevedno prečo pani Turchinová.

— Ale to ne je všetko. Ešte hlúpejší je tretí dôvod na rozvod: muž tvrdí, že sa už nemá so mnou o čom rozprávať. Za tých dvadsaťdva rokov, čo sme spolu, mi vraj už všetko, čo sa dalo, povedal. A okrem toho dodáva, že už jednoducho nemôže počúvať, čo hovorím ja jemu... Stáva sa aj vám, že nemáte čo povedať svojej manželke?

— Prirodzene, pani Turchinová.

— Ale môže to byť pričina rozvodu a do konca usmrtenia človeka? A keď mám byť úprimná, to si len navráva, že mu už nemám čo povedať. Napokon, nedá sa nič robiť, musí počúvať, čo mu hovorím. Ale aby som spomenula štvrtý dôvod z jeho registru: vraj všade v kúpeľni sa povaľuje veľa mojich vecí. Ale povedzte, ktorá žena nemá zapratanú kúpeľňu svojimi vecami? Kde má napríklad vaša žena svoju kozmetiku?

— V kúpeľni, akože inak.

— Nič iné som si ani nemyslela. To je predsa normálne, — triumfálne poznamenala pani Turchinová a pohodlnejšie sa usadila na stoličke. — Piaty dôvod, to je...

— Prepáčte, prerušíl ju Bevelow, — tuším je mi už všetko jasné. Ak si želáte, zatelefonujem vášmu mužovi.

— To by bolo skvelé. Možno sa vám podarí presvedčiť ho, aby sa prestal nadrapovať. Telefón poznáte: deväť-dva-sedem-nula-štyri. Porozprávate sa s ním v mojej prítomnosti?

— Nie. Asi by to nebola ten najvhodnejší spôsob. Jednoducho ho poprosím, aby za mnou zašiel a porozprávam sa s ním.

— Veľmi pekne vám d'akujem, naozaj, veľmi vám d'akujem. Skutočne neviem, ako inakšie by som mohla tú vec vybaviť. Lebo dnes, keď som šla k vám, som zostala prostred cestu stáť, zamyslela som sa a jeden duchapritomný mládenec ma v poslednej chvíli... Ale zdá sa mi, že som vám to už rozprávala.

— Áno, pani Turchinová.

— Vidíte, ako ďaleko som sa už dostala. Čo so mnou urobil. Vráv, že mi dáva maximum týždenia. Ani o deň viac. Budem celá šťastná, ak sa vrátim zdravá domov.

— Chcete, aby vás zaviezlo naše auto?

— Nie, nie, d'akujem, po rozhovore s vami sa už cítim oveľa lepšie. Len aby mi už prestal opakováť, že ma zabije, zabije, zabije. Chápeť, zabija ma stále, aj v tejto chvíli, čo som tu... Veľmi pekne d'akujem. Nehnevajte sa, že som taká obozretná, ale zapísali ste si to číslo telefónu?

— Ano, pravdaže. Deväť-dva-sedem-nula-štyri.

— Presne. Ešte raz pekne d'akujem. A do videnia.

Seržant Bevelow počkal, kým pani Turchinová vyjde. Cestou k dverám si dvakrát upravila klobúk a žmolila kabelku. Seržant

pochyboval, či sa už cíti lepšie, ako to pred chvíľou tvrdila.

Bevelow pozrel na spisy, ktoré ležali na stole, potom zložil z vidlice slúchadlo a vykrútil číslo pána Bernarda W. Turchina. Telefón niekoľkokrát zacengal, potom ktoriž zdvihol slúchadlo. Hlas bol mužský.

— Hovorím s pánom Bernandom W. Turchinom? Tu je seržant polície Stanley Bevelow zo štvrtého komisariátu na Westlakesej ulici. Nenašli by ste si čas, aby ste zašli za mnou? Nie, nie nejde o nijakú úradnú vec

— v tej chvíli seržant pozrel na fotografiu svojej ženy v striebornom rámečku; z lepšej polovičky sa teraz stala lepšia trojtvrtina. — Chcel by som sa s vami súkromne porozprávať. Pravdu povediac, najradšej by som sa s vami stretol po pracovnom čase. Poznám tu na okoli sympatické kaviarny. Aj vy? Tým lepšie. Tak sa hned' dohodnime.

A keď si dojednali schôdzku, seržant dodal:

— Chcel by som, aby ste mi dali niekoľko dobrých rád. Dnes som sa dozvedel, že niekedy mávate skvelé nápady. Ale o tom sa porozprávame večer o šiestej, ako sme sa dohodnili, debre?

Votrelci

Pán Foster sa veľmi väzne zahľadil do manželkinej smutnej tváre. Zažili už aj horšie časy, ale vtedy boli mladí a plní života. Iné je čeliť zlým časom s energiou mladosti, a iné v starobe, keď už sú ubúda.

— Drahá, bol to zlý rok, — povedal pán Foster a dodal s úsmievom: — ale netráp sa preto. Štatistiky tvrdia, že v tejto oblasti sa už celé storočie nevyskytli dva roky suchesne za sebou.

— Kde si len nbral ten nápad pestovať huby, — povedala pani Fosterová a pri slove huby ju priam striaslo odporom.

— A čo iné by sme mohli robiť? — nedal sa pán Foster. — Ako si máme zarábať na živobytie, keď nemáme nič okrem tejto jaskyne?

— Pretože to tak chceš, — húdla si svoje pani Fosterová. — Mohli sme pracovať na povrchových plantážach.

— Co si sa zbláznila? — zvýšil hlas pán Foster. — Ak sa chceeme dostať z finančných tažkostí, musíme sa usilovať tu pod zemou.

Pani Fosterová na to nepovedala nič a s očami vlhkými od slz postavila pred manžela šálku horúcej čokolády.

Pozorovateľ Bartín opatrne vystrčil hlavu cez otvor a porozhliaľ sa. Nezistil pritomnosť obrov-votrelcov, vyslal teda telepatickú vlnu vojenkému oddielu, ktorý pôjde hľadať potravu. Od príchodu votrelcov boli tieto akcie čoraz riskantnejšie, pretože obri utočili všetkým, čo mali poruke, aj veľmi účinnými chemickými zbraňami bez farby a zápachu, čo ešte zväčšovalo ich smrťacie účinky. Museli prikročiť ku krajnému opatreniu a obetovať prieskumníka, ktorý siel na čele skupiny, vybavený plynovou maskou, ale niekedy ani pomocou jemných prístrojov, ktoré mal so sebou, nezachytil jedovaté vývary, snažil si masku a zahynul.

Bartín si spomenul na časy, keď bola planéta slobodná. Potom sa zjavili obri-votrelci:

„Nik nevidel, ako prišli, nijaké astronomické prístroje nezaznamenali príchod ich lodí. Ako keby boli vznikli z ničoho. Spociatku ich bolo málo a živili sa rôznym spôsobom, ale potom ich stále pribúdalo, začali sa zhromažďovať a stavali si dediny a mestá.

Márne sme sa pokúšali nadviazať s nimi telepatické spojenie, pretože svojím nevyvinnutým mozgom neboli schopní zachytiť a

spracovať pre nich prislabé vlny, ktoré my vysielame. Potom už boio neskoro, pretože sa medzi nami začali spory o potravu a vzbudzovali sme v nich taký odpor, že akýkoľvek vzájomný kontakt bol nemožný.

Keď si postavili mestá, kríza vo vzájomných vzájomoch vyrholila. Naše sídliská zrovňali so zemou, ničili všetko, čo im priskoľlo do cest, vraždili starcov, ženy a deti len preto, že si nezvykli na nás výzor.

Vtedy naša vláda rozhodla, aby sme sa uchýlili pod zem. Začali sme budovať tunely, ktoré sa za tých tisíc rokov, čo odvtedy prešlo, nachádzajú už pod celým povrchom planéty. Obri ani netušili, ako nám pomáhajú tým, že stavajú odtokové kanály, že vŕtajú do zeme, aby zásobili svoje mestá svetlom a pitnou vodou. Tieto tunely nám umožnili bezpečne sa presunúť pod ich stavby. Zakrátko sme zmapovali všetko, čo postavili, a naše počítače prípravili nové tunely k sieti tých, o ktorých sme už vedeli.

Zivot pod zemou nás pripravil o možnosť pestovať plodiny a chovať domáce zvieratá, a ostali sme úplne závislí od potravy, ktorú sme kradli votrelcom, čím sa ešte stupňoval nás vzájomný boj, ktorý odjakziva bol nerovný pre obrovský rozdiel vo veľkosti. Ani nás nesmohli. Ak sa nám aj podarilo vyvolať nejakú epidémiu, ich vedeči ju ešte v zárodku bleskovo zneškodnili, skôr ako im stihla narobiť citeľné škody. Na druhej strane ich chemické zbrane nám vždy spôsobili veľké straty, ktoré sme si vytvorili proti nim obrano.

V rozmyšľaní ho prerušili telepatické signály. Vojenský oddiel sa vrátil. Získali veľké zásoby potravín, ale traja členovia oddielu prišli pri akcii o život. Veliteľ skupiny ho informoval o výsledku operácie:

— Práve sme zhromažďovali zásoby potravy, keď jeden obor zažal v miestnosti svetlo, zbadal nás o pokusil sa nás zničiť. Podľa rozkazu sme sa rozpráhli na všetky strany a hľadali sme vchody do tunelov, ale Ramán, Tiros I a Tiros II hrdinsky zotrvali na svojich miestach, aby odpútali obrovu pozornosť.

Behali okolo obra a hľadali nejaký vhodný úkryt. Z vchodu do hlavného tunela som viel, ako ich rozdupal.

— Rozumiem. Upovedomte najbližších priebuzných o tejto tragickej strate, — povedal Bartín.

— Týka sa to iba Ramána. Nezabúdajte, že Tiros I a Tiros II boli roboty zhodného typu, — pripomienul mu výskumník.

— Ach, úplne som na to zabudol. Tak veľmi sa nám podobajú, že ešte i ja sa občas pomýlim.

Hliadka odišla a pozorovateľ sa znova zahľbil do svojich úvah. „Roboty sme začali vyrábať asi pred štyristo rokmi. Spočiatku boli smiešne nemotorné, ale neskôr prekvapivo dokonalé. Prvé skúšky s robotmi sa robili pod zemou, a neskôr roboty zbierali potravu na miestach, ktoré obri nenaštevovali, napríklad tam, kde pochovávali svojich mŕtvych, a na smetiškách, kde bol taký neznesiteľný zápach, že iba mechanické bytosti bez čuchu boli schopné pracovať v takýchto podmienkach. Roboty pomáhali v priemyselných podnikoch na spracovanie skazenej potravy, kde je tiež neznesiteľný zápach.

V konštrukcií robotov sme dospeli k takému stupňu dokonalosti, že keď ich obri drvili, vydávali podobný zvuk ako živé bytosti.

V súčasnosti nie je žiaduce, aby sa obri dozvedeli, že vieme konštruovať roboty. Kým neudrie posledná hodina, nech si radšej myslia, že sme bytosti neobdarované rozumom. Táto hodina, na ktorú všetci čakajú a na ktorú sa všetci pripravujú už vyše troch storočí, je veľmi blízko.“

Čaľší pozorovateľ prišiel vystriedať Bartína a na niečo skôr ako zvyčajne a oznánil mu, že sa má dostaviť na hlavný štáb, pretože nadišla hodina H a on má veliť svojej divízii.

Bartín sa bleskovo presunul na velitelské stanovište. Kde sa len pozrel, videl statisíce perfektne zoradených vojakov vyzbrojených ničiacimi a paralyzujúcimi puškami. Prápori dostali neutrónové delá a divízie mali k dispozícii laserové delá s veľkým dostrelem. Superbrnené transportéry s neutrónovými hlavicami mohli odraziť útok obrov, keby na nich zaútočili podobnými zbraňami. Vojenské letectvo bolo vybavené nečivými lúčmi, raketami a termonuklérnymi bombami.

Len čo sa dostavil na velitelské stanovište, vypočul si prejav, ktorým sa predsedu vlády obrátili k ľudu:

— Nadišla hodina H. Zaútočíme na votrelcov naraz zo všetkých a z každého jedného východu na povrch, ktoré máme k dispozícii. Nezabúdajte, že pôjde o vyhľadzovaci vojnu. Alebo oni, alebo my. Vojaci, vpred!

Pán Foster s manželkou práve dojedali rájajky, keď sa v otvore vo výlevke a zo škárl v dlážke začali valiť nesčiselné množstvá šívabov. Pán Foster priskočil k nim a chcel ich rozdupať, no keď videl, ako mu nedaleko tváre preletel ničivý lúč, a vzápätí sa rozpadla časť kredenca a steny za ním, výraz prekvapenia mu zamrzol na tvári.

Nedozvedel sa, ako sa to skončilo, pretože on i jeho žena už boli veľmi ďaleko od domu, keď počítače povstalcov presne zaznamenávali rýchlosť, akou obri upalovali.

**ZO ZASADANIA
PREDSEDNÍCTVA
ÚV KSSČaS**

Aktuálna činnosť Spoločnosti a plnenie uznesení 8. zjazdu, problematika školstva a organizačné i vydavateľské otázky boli tému zasadania predsedníctva ústredného výboru dňa 29. augusta, ktoré viedol predsedca ÚV Eugen Mišinec.

Učastníci zasadania si vypočuli správu tajomníka ÚV LUDOMÍRA Molitorisa, v ktorej sa o. i. zdôrazňovalo že v situácii, aká nastala po zjazde, prvoradou úlohou bolo zaistiť prostriedky na aktuálnu činnosť. Vyriešilo sa to hlavne získaním účelovej dotácie Ministerstva kultúry a umenia, ktorá pri značných úsporných opatreniach zabezpečuje aspoň tie najzákladnejšie požiadavky a umožňuje realizovať program činnosti vyplývajúci zo stanov a uznesení 8. zjazdu našej organizácie. Medzičinným uskutočnila sa plánované prehliadky, recitačná súťaž, zájazdy detí zo Spiša a Oravy na Slovensko a iné tradičné podujatia. Podobnou dotáciu je zabezpečené vydávanie Života, samozrejme tiež pri veľkých úsporných opatreniach, zmenšenom obsahu, obmedzenom počte pracovníkov a pod.

Počas diskusie členovia predsedníctva prerokovali rad otázok týkajúcich sa bežnej činnosti, organizačných záležitostí, v tom o. i. problémov spojených so zabezpečením štúdií na Slovensku pre krajanskú mládež. Veľa pozornosti venovali vyučovaniu slovenčiny na základných školách v novej situácii, keď bola zrušená povinná výučba ruštiny. V tomto kontexte prekvapujúce úsilie vedenia viacerých škol na Orave a Spiši udržať za každú cenu vyučovanie tohto jazyka a dokonca zavádzaj nové, čo možno chápať ako akciu proti rozvojini výučby slovenčiny. Debatovalo sa tiež o otázke slovenských bohoslužieb na Spiši a Orave. Všetci sa zhodli v názore, že treba pokračovať v úsili o ich zavedenie. Predsedníctvo sa rozhodlo, že v súvislosti s rastom inflácie predloží na zasadani ÚV návrh na zvýšenie členských prispievkov. Za zmienku stojí návrh založiť nadáciu pre podporovanie činnosti Spoločnosti. Má sa tiež pokračovať v práciach pre vyvinutie hospodárskej činnosti KSSČaS.

J.S.

STRÁZNICA '90

45. ročník Medzinárodného folklórneho festivalu v Strážnici bol skutočne veľmi pekným jubilejným výročím tohto sviatku folklórnej tradície moravských ľudových zvykov. Moravský folklórny festival sa stal už dávno neodmysliteľnou súčasťou česko-slovenského kultúrneho kalendára. Je sústavným pokusom obnoviť a očistiť nás vzájom k fu-

dovej kultúre, snaži sa napomáhať k tomu, aby sa kultúrne tradície nepodeceňovali a nedeformovali a aby vždy vychádzali z národných tradícií. Tento akoby sprievodný cieľ sledovali uspriatelia aj v tomto roku a skutočne sa im to podarilo.

Viacnásobná ponuka bohatého festivalového programu v snahe maximálne priblížiť divákom tiež prekrásne ľudové tradície nášho súboru „Lúčka“ Svatoňovice — Mistřín sa po ceste začal v Detve, kde prispel k nehatenej zábave iných krajanovských súborov zo širého sveta, ktorí na detviansky festival pozval Odbor pre zahraničných Slovákov Matice slovenskej. Na Strážnicu však Nedečania spomínajú najmä na milých ľudí, ktorých tam streli a s ktorými nadviazali viačere osobné priateľské styky.

LUDOMÍR MOLITORIS

NOVÁ BELĀ

**BISKUP DOMINIK KALATA
OPÄT DOMA**

V polovici augusta na krátku, niekoľkodňovú návštěvu do Novej Belej prišiel tamojší rodák, biskup katolickej cirkvi Dominik Kalata. Zavítal do rodnej obce po druhý raz, po dvanásäťročnej neprítomnosti. Počas pobytu stretol sa s najbližšou rodinou a priateľmi zo školských rokov a v sviatok Nanebevstúpenia P. Márie odslúžil v miestnom kostole slávnostnú sv. omšu, pravdaže v slovenčine, počas ktorej prednesol homiliu. Hovoril v nej o tej zázačnej sile viery, ktorá dáva ľuďom nádej a pomáha im pretrvať najťažšie chvíle. V tom-

vo Viedni a Innsbrucku a v súčasnosti v Staufene v NSR. Je dlhorčným odberateľom nášho časopisu Život. Živo sa zaujíma o krajanské otázky, činnosť našej Spoločnosti a problémy týkajúce sa zavedenia slovenskej liturgie v kostoloch na Spiši a Orave, čo dokázal i v rozhovoroch s krajancami počas návštěvy rodnej obce.

J.S.

**ZVÍTAZIL
ZDRAVÝ ROZUM**

Ked' pred sedemnástimi rokmi obyvatelia Kacvín začali prípravy k výstavbe novej školy, mohlo sa zdať, že stavba bude rýchlo napredovať a kacvinské deti dostanú zakrátka novú školskú budovu. Mohlo sa zdať už aj preto, že Kacvínčania sa pustili do stavby skutočne s veľkou angažovanosťou a obetavosťou a na druhej strane k náhlivosti ich nútila veľmi fažká situácia vo výučbe — deti sa totiž učili v niekoľkých tmavých triedach v budove starej školy a v adaptovaných, najaťich mestnostach v rôznych častiach obce. Žiaľ, rôzne prekážky spôsobili, že odvtedy ubehlo sedemnásť rokov a v Kacvíne školy ešte stále niet a deti i učitelia ako sa trápili tak na ďalej trápia. Obširne sme o tom písali v seriáli Stavba, ktoréj niet.

Samořejme, obyvatelia Kacvínia sa v uplynulých rokoch viackrát pokúšali pohnúť výstavbu dopredu, ale nikdy z toho nie nevyšlo. Aj tento rok sme zaznamenali takýto pokus. 19. augusta sa v miestnom Ľudovom dome konala spoločná obecná a urbárska schôdza, ktorá mala na programu len jeden bod — výstavbu školy. Lenže organizátori schôdze tentoraz predložili prítomným celkom nový návrh na riešenie školského problému, podľa mňa absolútne blázivý. V tomto návrhu, ktorý účastníkom schôdze bližšie predstavila riaditeľka školy, šlo o to, aby urbársky spolok odovzdal pre školské potreby neveľkú parcelu pri starej škole, na ktorej by sa — ako jej pristavbu — začalo urýchlene budovať telecvičnu. V ďalšom poradí by nasledovala oprava, t.zn. výstavba poschodia na schátralých muroch starej školy, čo by dočasne vyriešilo ľáku situáciu. To všetko by podľa predbežných výpočtov malo stáť bategat — asi 800—900 miliónov zl a jediným argumentom za holo snád to, že prostriedky na tento cieľ možno vrah získať z vojvodského kurátorovského fondu určeného na opravy.

Je pravdou, že v dnešnej nefahkej ekonomickej situácii by sa v Nowosączskom vojvodstve, nehororiae už o nižnolapšanské gmine, ľáko našlo niekoľko milárd zl z výstavbu novej školy. Je tiež pravdou, že čas súri, ale keď sa za tak dlhé obdobie neurobilo prakticky nič, ešte rok, dva či tri deti vydržia. Školu predsa možno budovať etapovite, najprv jedno krídlo a keď budú peniaze, potom druhé, tretie atď. Ale nech je to naozaj moderná škola s riadou telecvičnou, pracovňami, kuchynou a jedálňou, veľkými, svetlými triedami, čítárňou a všetkým príslušenstvom, čo k takejto modernej škole patrí. Treba myslieť perspektívne, však žijeme na prahu 21. storočia, v ktorom by sa už deti mali učiť v dobrých podmienkach.

Realizácia predloženého návrhu by dočasne a len trochu zlepšila podmienky vyučovania. Bolo by to vlastné využitie peniazi, na dôvodek veľkých, do blata. Totiž keby sa Kacvínčania pustili do opravy, ktorá je predsa veľmi nákladná, k výstavbe novej školy by sa veľmi dlho nedostali, možno nikdy. Ktože by im dvakrát dával peniaze na výstavbu? Zostala by im teda stará, aj keď zrenovovaná škola, a nadálej nevyhovujúca. Vedlen uvážme. Spomínaná parcela pri starej škole je malá, že by sa na nej nedalo vybudovať telecvičnu požadovaných rozmerov. A vôbec je to čudne a nepochopiteľne začínať riešiť ľákošti školy najprv výstavbou telecvične v situácii, keď sa deti nemajú kde učiť. Okrem toho pri starej škole niesi mesta ani na maličke ihrisko, zatiaľ čo stavebný pozemok pre novú školu je tak rozsiahly, že vystačí nie len na veľkú školskú budovu, ale aj na riadne ihrisko.

Naštastie návrh neprešiel, obyvatelia Kacvínia sa nedali prekážať, aj keď tých niekoľko zástancov návrh veľmi bránilo. Keď došlo k hlasovaniu, zvíťazil združený rozum — obrovská väčšina

účastníkov schôdze bola za výstavbu novej, modernej školy. Na schôdzi bol zároveň obnovený výbor pre výstavbu školy a schválené prvé práce, ktorimi Kacvínčania začnú nový pokus o rozhýbanie tejto sedemnásäročnej výstavby. Dúfame, že tento raz bude úspešnejší.

JÁN SPERNOGA

NALIEHAVÉ ZDRAVOTNÉ INVESTÍCIE

Od januára do júla tohto roku na Národný fond zdravotnej ochrany (NFOZ) v Nowosączskom vojvodstve zozbierali asi 600 mil. zl. Predpokladá sa, že do konca roka konto fondu vzrástie na jednu miliardu zl. Čo s nimi plánuje rada Fondu? Kam idú zozbierané peniaze?

Možno za ne pokračovať vo výstavbe zdravotných objektov. Dnes sa pracuje na 13 investiciach, o.i. aj na výstavbe zdravotných stredísk v Malej Lipniči a Pekelníku na Orave. Problem je však v tom, že zhromaždený kapitál je príliš malý na ukončenie všetkých trinástich objektov. Stačí prakticky len na zavŕšenie výstavby a odovzdanie do prevádzky štyroch stredísk.

Okrem toho sa z fondu vydalo 80 mil. zl na nákup potrebnnej lekárskej aparátury medzinárom röntgenových prístrojov pre zdravotné strediská v Krościenku a Szczawnici. Dodajme, že občania tejto gminy na röntgenové vyšetrenia cestovali do Nového Sącza alebo Nového Targu. Do konca roka na nákup lekárskych zariadení sa ešte vydá ďalších 100 mil. zl.

Poznamenajme, že by bolo načase zaobstaráť röntgenový prístroj napr. pre Gminné stredisko v Nižných Lapšoch pôsobiaci v novopostavenej, ale ešte nekompletny vybavenej budove. Pracujú tam zatiaľ len dva lekári, stomatológ a zdravotná sestra. Podobná situácia je aj v Gminnom zdravotnom stredisku v Jablonke na Orave. Pacienti musia na röntgen cestovať do Nového Targu alebo až do Zakopaného. Vedľajšajši obyvatelia prispievajú na Národný fond zdravotnej ochrany.

MOJE DOJMY Z AMERIKY (4)

V predošlých príspevkoch som písala o práci a podmienkach života, aké Amerika poskytuje ľudom, samozrejme, ak sa im chce pracovať. Dnes by som cheela niečo napísala o tom, čo Chicago, — kde teraz bývam, — poskytuje návštěvníkom a turistom.

Predovšetkým musím spomenúť, že je to obrovské mesto, ktoré má skoro 4 mil. obyvateľov a s celou aglomeráciou asi 8 mi-

Zaujímavý, podzemný výbeh pre opice v chicagskej zoologickej záhrade

liónov, je miešaninou rás a národov. Ako som už minule spomína, žije tu hodne Poliakov a najmä Slovákov, ktorí majú svoje organizácie, spolky, umelcov, súborov, noviny atď. Mesto leží na brehu veľkánskeho Michiganského jazera, pozdĺž ktorého sa tiahne v dĺžke viac ako 40 km. Bola som už pátrká pri tomto jazere, obklopenom piesočnatými plážami, plnými ľudí. Je zaujímavé, že hoci v meste a okoli je množstvo priemyselných závodov, vody jazera sú oveľa čistejšie ako napr. Baltické more.

Žiť v takomto veľkom meste a nenavštíviť jeho najzaujímavejšie miesta je podobne, ako byť v Ríme a nevidieť pápeža. Preto, ak mám príležitosť, snažím sa ho aspoň trochu ponavstevovala, sa-možrejme v spoločnosti priateľov a známych, aby som nezabúdila. Keďže mesto je pomerne mladé (založené v r. 1804), nieť v ňom starých architektonických pamiatok, ako napr. u nás v Krakove. Zato prvá vec, ktorá sa návštěvníkom vrhne do očí, je množstvo — aspoň 2000 — veľkých mrakodrapov. Mohlo by sa zdáť, že v takomto veľkomeste niet miesta na zelein, že všetko je stlačené. No nie je to tak. V Chicagu sú rozľahlé bulváry, široké ulice a hodne veľkých parkov, z ktorých najznámejší je Jacksonov park. Navštívila som tiež niekoľko múzeí. K najznámejším patria historické a prírodnovedné múzeum a múzeum priemyslu, v ktorom sú všetky možné zariadenia od najmodernejších po najnovšie výrobky priemyselnej techniky.

Cheela by som ešte predstavila jednu zaujímavosť tohto mesta — zoologickú záhradu. Bola som už v zoo pátrká, ale žiadna sa s chicagskou nedá porovnať. Predovšetkým je oveľa väčšia a keby chcel človek poobzerať všetko, čo je v nej, ani dva dni by na to nestačili. Na obrovskom priestore, akoby v parku, sú pekne vkomponované jednotlivé budovy, výbehy a iné zariadenia záhrady, v ktorých sa nachádza nespočetné množstvo zvierat, vtákov a plazov zo všetkých kútov sveta. Sú tam aj také, aké žijú u nás na Orave alebo Spiši. Niektoré zariadenia záhrady sú nie len na povrchu, ale aj podzemou. Mnohé zvieratá majú tak veľké výbehy, akoby žili vo vo-

nej prírode. Nemohla som sa na to všetko vynadívať a cítila som sa ako v akejko rozprávkovej krajinie.

Tažko by bolo opísať všetko, čo som tu videla. Len dodám, že v tunajšej z. záhrade vytvorili nie len veľmi dobre podmienky pre zvieratá, ale aj pre návštěvníkov, ktorých sú tu každý deň tisice. Pre ich pohodlie je tu plno zariadení s občerstvením a rôznymi jedlami, ba premáva tu dokonca malý vláčik, ktorým možno pohodlnie navštíviť skoro celu zoologickú záhradu. To by bolo radost, keby tak naši krajanski školáci mohli navštíviť takúto záhradu. Kto vie, možno sa to niekedy raz podarí?

VIKTÓRIA SMREČÁKOVÁ

ODIŠLI OD NÁS

13. mája 1990 umrela v Tribši vo veku 86 rokov krajanka

ANNA LOJEKOVÁ

Zosnulá patrila k najstarším krajankám v obci. Bola členkou Spoločnosti od založenia miestnej skupiny v Tribši. Odišla od nás verná krajanka, manželka a matka.

Cest jej pamiatke!

* * *

5. augusta 1990 umrel v Tribši vo veku 83 rokov kraján

FILIP LOJEK

Zosnulý bol jedným zo spoluzakladateľov našej krajanskej organizácie v Tribši. Patril k aktívnym členom, ktorého po celý čas zaujimali otázky KSSCaS. Odišiel od nás vzorný kraján a čestný človek.

Cest jeho pamiatke!

MS KSSCaS v TRIBŠI

Čo, po čom, prečo...

Na to, čo budeme siať buď sadiť na budúci rok, treba myslieť oveľa skôr, už od leta. Roľníci si už dávno všimli, že v sade tam, kde pestovali rastliny v usporiadanom poradí, bola úroda značne vyššia. Na túto pravdu sa nezabúda ani dnes, ale ešte často možno počuť sťažnosti roľníkov, že napriek použitiu veľkých dávok umelých hnojiv, herbicidov, starostlivému obrábaniu pôdy atď. nedosahujú očakávané zvýšenie úrody. Mohlo by sa zdáť, že v časoch všeobecnej chemizácie poľnohospodárstva striedanie rastlín už nemá význam. Je to zdanlivé. Vysvitlo totiž, že podceňovanie prírodných základov racionálneho striedania rastlín má záporný vplyv na úrodu. Môžeme si o tom prečítať už u Vergila, ktorý odporúča nielen úhory, ale aj striedanie obilních a strukovín.

Odporúčané svojho času pestovanie niektorých druhov rastlín v monokultúre sa tiež neosvedčilo. Má totiž veľa záporných následkov v prostredí, predovšetkým dochádza vtedy k intoxikácii prírodného prostredia, ktoréj následkom je pokles produkcie spôsobený únavou pôdy. Zaroven sa narušuje agrobiologická a ekologická rovnováha.

* * *

Ked si ukladáme osevný postup, musíme bráť do úvahy tolerantnosť jednotlivých dru-

hov rastlín na to, čo máme po sebe siah. Existujú tzv. postupy tolerantnosti, ktoré určujú, ako často môžeme po sebe siah rôzne rastliny. Najcitolivejší je ľan (každých 7 rokov). Na druhom mieste sa nachádza bôbik, na treťom jačmen, na štvrtom cukrová repa a na piatom pšenica. Samozrejme tolerantnosť jednotlivých druhov rastlín na siahanie po sebe je rôzna a závisí od prirodzenej produkčnej schopnosti pôdy. Čím je pôda úrodnejšia, tým tolerantnejšie možno pristupovať k striedavej sejbe rastlín. Naproti tomu čím je pôda slabšia, tým poradie týchto rastlín by malo byť starostlivejšie volene a premyslené.

Základom dobrého osevného postupu je dobre zaradenie rastlín, teda také, ktoré by zaistovalo rast úrodnosti pôdy, čiže zlepšovalo by jej štruktúru a zväčšovalo v nej obsah prstí. Závisle od osevného postupu rastlín budú lepšie alebo horšie využité rôzne vlastnosti prostredia, najmä pôdy, a tým zvýšený kladný vplyv rastlín na pôdu.

A tak keď plánujeme osevný postup rastlín, musíme im na jednej strane zaistiť podľa možnosti najlepšie miesto v tomto postupe a na druhej strane dbať o to, aby boli dobrými predkultúrami pre rastliny pestované po nich. Obvykle osevný postup sa za-

čína okopaninami, pri ktorých používame maštaľný hnoj. Starostlivé pestovanie, aké si vyžadujú tieto rastliny, ako aj použitý maštaľný hnoj spôsobujú, že pôda je po nich veľmi dobrá. Odbornici odporúčajú siah po okopaninách ozimné druhy obilia, najmä pšenicu.

Jariny majú v osevnom postupe rôzne miesto závisle od požiadaviek. Jarná pšenica a jačmen ako najnáročnejšie sú kdeľsi uprostred rotácie po okopaninách alebo po strukovinách, ak na týchto poliach neboli zasiate oziminy. Ovos je na poslednom mieste v osevnom postupe. Ak je v postupe nickolko jarných klasových rastlín, vtedy najlepšie miesto má jarná pšenica, proso alebo jačmen, horšie ovos.

Strukoviny a kŕmne vikokveté rastliny je najracionálnejšie umiestniť uprostred rotácie po jarných obilninách. Keď sú to však rastliny mnohoročné, možno ich presunúť na koniec poradia.

Ak však z rôznych príčin sme nútenci pestovať nejakú rastlinu niekoľko rokov po sebe, odporúča sa aspoň na rok prerušiť tento pestovací cyklus zasiatím rastlín zvanej prerušovačom, ktorá regeneruje pôdu. Môže nou byť napr. červená ďatelina alebo ovos považovaný za fitosanitnú rastlinu, kukurica alebo žito.

K činiteľom pôsobiacim proti únave pôdy patrí aj striedanie odrôd tej istej rastliny. Je to totiž zakaždým už iný biotyp rastliny a teda aj iná tolerantnosť na pestovanie po sebe.

ČO DÁME DO KOMPOSTU?

Kompost by sa malo zakladať na tienistom mieste, v niektorom kúte záhrady. Ak máme väčší záhradu, tak aj na viacerých miestach v takom množstve, kolko ho potrebujeme, alebo kolko máme materiálu na jeho výrobu. Nesprávne je kompost pripravovať v plechovej, alebo murovanej ohrade, lebo zabraňuje prístup dusíka zo vzduchu, potrebného na rozmnožovanie baktérií. Stačí na vyvýšenom mieste (aby povrchová dažďová voda do kompostu neslaďala a nevyplavovala dusík) vykopať jamu 0,5 m hlbokú. Zisanú zeminu použijeme na zakrytie kompostu.

Kompostovať môžeme rašelinu, trus domácich zvierat (okrem trusu ošípaných), listie v tenkých vrstvách, lebo inak utvára pagáč, ktorý zabraňuje prístupu vzduchu a na zhniatie potrebuje dlhší čas, slamu, trávu a burinu bez dozretného semena taktiež v tenkých vrstvách, popol z dreva, sadze, hnedouhoľný prach a popol, odpadky zo zdravej zeleniny a ovocia, perie a rybničné bahno.

Na kompostovanie nie sú vhodné piliny, pôdu nezúrodiňujú. Obyčajne sa do nich nastáhuju medvedíky a narobia veľké škody. Ďalej odpadky z mäsa a výnutejnosť z hydiny, aby nelákali hľadavcov. Zakopeme ich hlbšie pod ovocné stromky. Nehodia sa ani výlisky z ovocia, lebo utvárajú kyselinu. Ovocie napadnuté moniliom hniliobou do kompostu nedávame. Zakopeme ho do hĺbky 0,3 m a posypeme rozpadným nehaseným vápenným prachom.

Materiál ukladaný na kompostovanie neutláčame, aby mal dostatok prístupu vzduchu. Vrstvime ho po 0,5 m do výšky 1,5 m. Každú vrstvu posypeme prachom z nehaseného vápna. Na 1,5 m² uloženej hmoty použijeme asi 4 kg vápenného prahu a na každú vrstvu dám ako očkovanie látku asi 100 ml vrstvu dobrej zeminy. Ak chováme králiky, môžeme použiť na polievanie kompostu.

V prípade suchého počasia kompost polievame, aby nevyschol. Dvakrát do roka ho prehodime, aby sa materiál premieshal a skôr dozrel.

Kompost je vyzretý, keď má vzhľad a vônu záhradnej zeminy. Rozvážame ho len toľko, kolko za 3 – 4 hodiny stačíme rýfováním zaprávíť do pôdy, aby sa dusík nevyparoval.

PRE ZDRAVIE ZVIERAT

Dôležitým úkonom je dezinfekcia, ktorú treba robiť profilaktický vo všetkých maštaľach, chlievoch a kúrinoch aspoň dvakrát do roka, najlepšie na jeseň a na jar. Cieľom týchto úkonov je dezinfekcia miestnosti, teda likvidácia prípadných vírusov, baciolov a hríbov.

Každú dezinfekciu začíname dôkladným uprataním miestnosti, aby sa v nich nenachádzali pozostatky maštaľného hnoja alebo hnojovice. Všetky plochy, s ktorými neskôr príde do styku pre-

parát, by mali byť pozamietané alebo — ak je to nevyhnutné — vyškrabané.

Počas dezinfekovania by sa v miestnosti nemali nachádzať zvieratá, keďže môžu podlahu obarenie. Preparát rozprášený na steny a podlahu nechávame pôsobiť asi hodinu, po čom ho veľmi dôkladne zmyjeme.

Najlacnejším a najpohodlnnejším dezinfekčným preparátom je kaustická sôda. Pripravujeme z nej dvojpercentný roztok, ktorým postriekávame miestnosť. Keďže je to veľmi žieravý prostriedok, musíme davať pozor, aby neprišiel do styku s pokožkou osoby, ktorá uskutočňuje dezinfekciu. Asi pol litra tohto roztoku stačí na zdezinfekovanie 1 štvorcového metrov plochy. Účinnosť preparátu možno zvýšiť, keď pripravíme nie dvoj ale napríklad trojpercentný roztok sôdy a zohrejeme ho tesne pred použitím.

Iným preparátom, ktorým možno dezinfekovať maštaľné miestnosti dokonca bez toho, aby sme z nich odstránili zvieratá, je Pollenu JK — malo škodlivý ale drahší prostriedok, ktorý však vyžaduje dôkladnú prípravu. Kým sôdu možno pripraviť ovetra skôr pred dezinfekovaním, Pollenu JK — iba tesne pred použitím. Tento preparát účinkuje iba 10–15 minút, t.zn. len vtedy, keď roztok má hnedú farbu. Keď sa farba zmení na žltú to znamená, že sa znížili dezinfekčné vlastnosti prostriedku.

Úkonom podporujúcim obe dezinfekčné metódy je — taktiež dvakrát do roka — bielenie miestnosti. Tento úkon nielen zlepšuje hygienické podmienky v miestnostiach, ale aj ich osvetlenie. Totiž špináva tehlá pohlcujúce až 96 percent svetla, ktoré vniká cez obloky.

KOTEREC BUDÚCNOSTI...

Na svete sa venuje stále väčšia pozornosť humanitným podmienkam chovu zvierat. V súvislosti s tým v západnej Európe sa uskutočňujú výskumy spojené s vypracovaním alternatívnych metód chovu prasníč, ktoré umožňujú zvieratám väčšiu slobodu.

Prikladom toho je holandská farma pre chov ošípaných Welzyn Hoeve. Na farme v jednej budove sú prasnice a ich potomstvo do času kým nedosiahne hmotnosť 25 kg. Budova je rozdelená na tri veľké miestnosti. Každá z nich je prehradená na polovicu, v ktorej sa nachádzajú dve skupiny po 6 prasnic. Každá prasnice má osobitný koterec vystlaný slamou a oddelený prenesnými stenami. Môže ho opustiť kedy chce, keďže jedna strana koterca je otvorená; má iba 30-centimetrový prah, ktorý zneumožňuje prasiatkam vychádzať z neho pred zavŕšením prvého týždňa života. Kfmidlá sú umiestnené mimo koterca. Každá prasnice je elektronický identifikovaná a individuálne kŕmená vďaka automatickému podávaniu krmív spojenému s počítačom. 10 dní po oprasení sa steny kotercov odstraňuje, čím vznika veľká miestnosť, v ktorej je 6 prasnic so svojimi prasiatkami až po ich odstavenie vo veku 4 týždňov. Časť miestnosti je oddelená priečasťou, cez ktorú prasata môžu prejsť; tam dostávajú krmivá. Po odstavení prasatá ostávajú v tej istej miestnosti až do ich predaja. Naproti tomu prasnice prechádzajú do inej miestnosti, kde sa pária a ostávajú až do oprasenia.

WETERYNARZ

POMÓR ŚWIN

Pomór świń jest chorobą zaraźliwą na którą zapadają świnie bez względu na wiek i w każdej porze roku. Zarazek pomoru jest bardzo odporny na działanie różnych czynników zewnętrznych. Zimno nie niszczy go, nawet przeciwnie — niska temperatura ułatwia mu dłuższe przetrwanie. Również i sól nie niszczy zarazka, tak że w miesiącu sierpniu może on utrzymywać się do pół roku. Ze środków odkażających najlepiej i najszybciej zabija wirusa pomoru roztwór sody żrącej, a także roztwór wapna chlorowanego. Należy wieǳieć także, że kreolina i lizol nie mają w tym wypadku żadnego znaczenia odkażającego, tak że spryskiwanie czy zlewanie tylko środkami zakażonego pomorem chlewa jest bezcelowe. Zarazek pomoru świń zabija również wysoka temperatura — gotowanie. Zarazek następuje przez bezpośrednie zetknięcie się świń zdrowych z chorymi lub pośrednio — przez zakażoną wodę do picia, pasze zanieczyszczone wydalinami i wydzielinami chorych zwierząt a więc kałem, moczem, wyciekami z nosa. Zarażenie może nastąpić wskutek podawania świniom wody z plukaną mięsa pochodzącego ze świń poddawanych ubójowi z konieczności lub z pokątnego handlu.

Objawy choroby występują najczęściej między 4 a 20 dniem od chwili wtargnięcia zarazka do organizmu świń. Zależy to od odporności organizmu, na którą wpływają warunki utrzymywania, żywienia i pielęgnacji zwierzęcia. Od warunków tych zależy również przebieg choroby — im organizm jest silniejszy tym łatwiej ją zwalcza. Objawy choroby są uzależnione od jej przebiegu. Jeżeli choroba przebiega bardzo szybko, śmierć zwierzęcia następuje nagle, tak że hodowca nie zdąży nawet zauważać objawów chorobowych. Jeśli choroba przebiega wolniej, objawy są wyraźne, świnia traci apetyt, jest smutna, zagrzebuje się w ściołce, niechętnie wstaje z legowiska, chód jej jest chwiejny, a nawet wydaje się, że jest sparaliżowana. Choroba może też objawiać się w ten sposób, że świnia szybko chudnie, ma podkasany brzuch skrywiony grzbiet i chętnie pije gnojówkę. Temperatura ciała podnosi się do 40–41,5°C. Poza tym przy powolnym przebiegu choroby występuje cuchnąca biegunka koloru szaro-zielonego, szaro żółtego lub szarobiałego. Często obserwuje się krvawą biegunkę i wymioty. Na skórze występują czerwono-sine plamki wielkości od główkii szpilki do monet 1-groszowej, szczególnie na brzuchu, uszach, wewnętrznej stronie ud i skórza nog. Przebieg choroby bywa różny. Smertelność jest duża — przeważnie padają wszystkie świnie w gospodarstwie. Znane są jednak wypadki, że niektóre sztuki zdrowią. Są one bardzo niebezpieczne, gdyż wydalają z siebie zarazki i stają się źródłem nowego

zakażenia. Maciory które przechorowały pomór, wydają na świat proszę nie zdolne do życia. Proszę takie padają zaraz po urodzeniu bądź po odsadzeniu lub nawet później. Maciory, które przechorowały pomór, należy usuwać z hodowli. W razie wystąpienia objawów wzbudzających podejrzenie o pomór, hodowca obowiązany jest bezwłocznie zgłosić wypadek do leczniczy. Pomór jako choroba powodująca bardzo poważne straty w pogłowiu świń, zwalczany jest z urzędem. W celu zlikwidowania zarazy, chore świnie wybija się, a mięso z nich odkaża się przez gotowanie. Po usunięciu świń odkaża się chlewy i zagrodę roztworem sody żrącej. Wprowadzenie zdrowych świń do takiej zagrody dozwolone jest dopiero po uchyleniu zarządzeń weterynaryjnych. Ponieważ świnie z sąsiednich zagrod mogą zarazić się pomorem dookoła zagrody, zapowietrzona tworzy się okreg zapowietrzonego, który najczęściej ogranicza się do zagród sąsiednich, lecz w niektórych przypadkach może obejmować całą wieś. Zależy to od stopnia niebezpieczeństwwa przenoszenia zarazy. W tej chorobie bardzo ważne jest zapobieganie. Aby nie dopuścić do zwalczania pomoru należy: 1) kupować świnie tylko z gospodarstw wolnych od chorób świń, 2) kupując na targu, żądać od właściciela świadectwa miejsca pochodzenia wystawionego przez służbę weterynarną. Kupując świnie na targu trzeba bardzo uważać, gdyż zdarzają się nieuczciwi hodowcy, którzy wywożą swoje proszę na targ wtedy, gdy w ich chlewie pojawia się

choroba. Świn nowo nabitych nie wprowadza się do razu do chlewa lecz przetrzymuje je w oddzielnym pomieszczeniu przez co najmniej miesiąc. Jeśli w tym okresie nie wyrażą żadnych objawów choroby, można je wprowadzić do ogólnego chlewa.

SWIERZB GŁOWY KRÓLIKÓW

Przyczyną choroby są małe pasożyty, które drążą korytarze w skórze powodując przez to silne jej swędzenie. Zarażenie następuje przy stykaniu się zdrowych królików z chorymi oraz przezakażone przedmioty, ściółkę i paszę. Chorobę przenoszą również myszy. W objawach choroby spotyka się, zaniepokojenie zwierząt, stale się kręga, drapią się pyszczek przednimi łapkami. Wokół nosa, oczu, warg i na uszach wypadają włosy i tworzą się małe krostki, które przekształcają się w owrzodzenia. Króliki nie leczone tracą apetyt i szybko chudną, a wśród młodych sztuk zdarzają się padnięcia. Po zauważeniu pierwszych objawów świerzu, chore króliki należą razem oddzielić od sztuk zdrowych, schorzać miejsca na skórze głowy wystrzyc, następnie obmyć cieplą wodą z szarnym mydlem, a po wyschnięciu skóry, w miejsce te wetrzeć maść siarkową krezolową lub roztwór kreolina w oleju linianym. 1 łyżeczkę od herbaty na 1/2 szklanki oleju. Zabieg ten należy powtarzać co 3 dni, a jednocześnie dokładnie czyścić i odkażać klatki, gdyż pasożyty umiejscawiają się w szparach i mogą w każdej chwili zaatakować wylecone już sztuki.

HENRYK MĄCZKA

PRAWNIK

PRACA W GOSPODARSTWIE LICZY SIĘ DO STAŻU

Na posiedzeniu w dniu 20 lipca br., Sejm uchwalił ustawę uwzględniającą od dawna zgłoszony postulat wliczania okresów pracy w indywidualnym gospodarstwie rolnym do pracowniczego stażu pracy. Na jej podstawie, ale dopiero począwszy od 1 stycznia przeszłego roku, we wszystkich sytuacjach, gdy obowiązujące przepisy prawne, postanowienia układow zborowych albo porozumienia ustalające zakładowe systemy wynagradzania przewidują wliczanie do stażu pracy okresów zatrudnienia w innych zakładach pracy, wliczać się będzie pracownikowi również:

— okresy prowadzenia indywidualnego gospodarstwa rolnego lub pracy w takim gospodarstwie prowadzonym przez wspólna małżonka;

— okresy pracy przed 1 stycznia 1983 r. w gospodarstwie rodzinów lub teściów, jeśli poprzedzały one objęcie tego gospodarstwa przez pracownika osobiście lub razem ze wspólna małżonkiem, z tym że zaliczeniu podlega okres pracy po ukończeniu przez pracownika 16 roku życia;

— okres pracy w indywidualnym gospodarstwie rolnym w

charakterze domownika w rozumieniu przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin przypadające po 31 grudnia 1982 r.

Okresy te nie będą jednak liczone do stażu, jeśli w myśl danego przepisu czy postanowienia (np. układu zbiorowego) dla uzyskania danego rodzaju uprawnienia czy świadczeń liczby się tylko staż pracy w danym konkretnym zakładzie pracy, w określonej branży, na określonych stanowiskach bądź pracy wykonywanej w szczególnych warunkach.

Czas pracy w gospodarstwie rolnym wlicza się również do okresu pracy, od którego zależy wymiar urlopu wypoczynkowego. Nie wlicza się go jednak do okresu, który warunkuje nabycie prawa do pierwszego urlopu lub innego świadczenia przysługującego z upływem roku pracy lub okresu krótszego niż jeden rok.

Jednocześnie ustanowiona nakładana na urzędy gminne obowiązek wydawania zaświadczeń potwierdzających fakt i długość okresu pracy w gospodarstwie własnym, wspólna małżonka, rodzinów bądź teściów. Może się jednak zdarzyć, że urząd ten nie będzie dysponował dokumentami pozwalającymi na wydanie zaświadczenia. W takiej sytuacji fakt pracy w indywidualnym gospodarstwie rolnym i okres tej pracy mogą być udowodnione na podstawie zeznań dwóch świadków.

KIEDY PŁACI POCZTA

Jakie są zasady odpowiedzialności Poczty za popełnione przez nią błędy, opóźnienia lub niedoręczenie przesyłek.

Sprawy te zostały uregulowane w rozdziale czwartym ustawy z 15 listopada 1984 r. o łączności. Zgodnie z nią Poczta ponosi odpowiedzialność za niewykonanie lub nienależyte wykonanie usługi, chyba że zadziałała tu siła wyższa, winę za niewykonanie lub nienależyte wykonanie usługi ponosi zleceniodawca, albo też adresat nie przestrzegał obowiązujących go przepisów. W przypadku jednak przyjęcia przesyłki bez zatrzeżeń, wszelkie roszczenia przeciwko Poczcie wygasają, chyba że chodzi o niewidoczne uszkodzenia, o których odbiorca zawiadomił Poczta w ciągu tygodnia.

Teraz przejdźmy do szczegółów. Za utratę listu poleconego Poczta musi zapłacić pięćdziesiąt razy tyle, ile wynosi opłata za „polecenie”. Jeżeli w liście poleconym znajdowały się dokumenty, odszkodowanie wynosi równowartość rzeczywistej poniesionej szkody, ale nie może być ono większe od wspomnianej opłaty za polecenie pomnożonej przez 50.

Odszkodowanie za niedoręczenie listu wartościowego lub paczki z podaną wartością ustaloną w wysokości zadeklarowanej kwoty. Jeżeli list lub paczka wartościowa dotarły do adresata uszkodzone, odszkodowanie określa się w wysokości zwykłej wartości

ci rzeczy, których uszkodzenie lub ubytek stwierdzono, przy czym nie może ono przekraczać zadeklarowanej kwoty.

Odszkodowanie za utratę, ubytek lub uszkodzenie paczki bez podanej wartości jak również za opóźnienie dostarczenia paczki ekspresowej, której zawartość uległa zepsuciu, ustalone w wysokości zwykłej wartości utraconych czy zepsutych rzeczy. Nie może ono być jednak wyższe niż piętnastokrotność najniższej opłaty za przewóz paczki.

Za opóźnienie w doręczeniu przesyłki ekspresowej Poczta płaci odszkodowanie w wysokości dwukrotnej opłaty za traktowanie przesyłki jako ekspresowej. Podobnie ustala się odszkodowanie za opóźnione doręczenie telegramu lub ekspresowego przekazu telegraficznego. Z kolei niedoręczenie przekazu pocztowego daje nam prawo żądania dziesięciokrotności najniższej opłaty za przekaz. Pięciokrotność opłaty za nadanie telegramu to odszkodowanie za jego niedoręczenie. Natomiast w przypadku zwiększenia treści telegramu lub korespondencji umieszczonej na telegraficznym przekazie pocztowym, odszkodowanie wynosi pięciokrotność opłaty taryfowej za nadanie tego telegramu. Opóźnienie w dostarczeniu telegramu kosztuje Poczcie dwukrotną opłatę za jego nadanie.

Reklamacje w tych sprawach można zgłosić na każdej poczcie maksymalnie w okresie do jednego roku, licząc od dnia wysłania listu, telegramu czy paczki.

ALOJZ ČOBEJ

MARIA RÁZUSOVÁ-MARTÁKOVÁ

Kúpil otec rybu

Veselo

1. Kúpil otec ry-bu dnes na svita-ní.

Už si pekne plá-vá doma vo va-ni.

Sem-tam hodí chvostom, sem-tam spraví člúp!

Len sa mi-lá ryb-ka, len sa pekne kúp!

Kúpil otec rybu
veľku ako hrom
Rybinou a sviatkom
vonia celý dom.

Od rána sa v izbe
stromček ligoce.
Kúpil otec rybu,
vedť sú Vianoce.

ČO JE TO?

Prečo skače vrabec po ceste?
(ťidoh eiven obeL)

Kto sa nezamočí, aj keď spadne
do vody?
(ňeit)

Ktorý vták vysoko lieta, hoci peria nemá?
(oldateiL)

Co je to za dukát zlatý, ktorý
cez deň svetlo strati?
(caiseM)

HVIEZDY SVETOVEJ ESTRÁDY

BELINDA CARLISLE

V krajine, ktorá má také hviezdy ako Tina Turner, Madonna alebo Janet Jacksonová, nie je ľahko presadiť sa. A predstavte, že dokázala to dnešná hrdinka našej rubriky Belinda Carlisle.

Narodila sa v roku 1958 v Los Angeles ako jedno z ôsmich detí. Od malého rada spievala a tak si pomerne rýchlo našla cestu do skupiny Gems, v ktorej účinkovala niekoľko rokov. Keď však Gems dlho nespĺňala jej očakávania, v roku 1978 so svojimi priateľkami založila skupinu The Go-Go's.

Začiatky boli ťažké. Museli prejsť až tri roky, kým prišiel

úspech, a nie hocjaký. Totiž v roku 1981 skupina nahrala debutový album Beauty And Beat (Kráska a beat), ktorý jej, na všeobecne prekvapenie, ako prvej ženskej formácií primiesol prvé miesto v americkom rebríčku najlepších LP-platní. S tým, samozrejme, prišla i popularita, nové objednávky a vysoké príjmy. Nečudo, že o rok neskôr skupina spečatila svoj úspech ďalším albumom Vacation (Prázdniny).

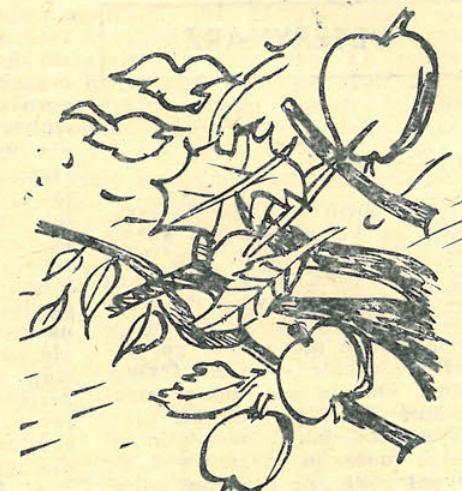
S popularitou však prišlo i neštastie — všetky členky skupiny sa stali narkomankami. V roku 1984 ešte sice nahrali album Talk Show — ale to už bolo všetko, čoho boli schopné. O niekoľko mesiacov prišla skaza — cestou na festival do Brazílie vo sfenovanom stave vypadli z helikoptéry. Bol to koniec skupiny. Belinda prežila a nevzdala sa. Po dlhodobom liečení nielenže vyzdravela, ale sa zjavila i drogej závislosti.

V roku 1986 sa plná sviežosti, dobrej kondície opäť predstavuje poslucháčom prvým sólovým albumom Belinda snažiac sa získať pozície, ktoré už raz dobyla. Zakrátko singlový hit Mad About You (bláznim po tebe), ktorým získala tretie miesto v rebríčku najpopulárnejších skladieb dokázal, že sa jej pokus vydaril. V roku 1987 nahráva druhý sólový album Heaven On Earth, ktorým prekračuje hranice úspechov dosiahnutých so skupinou The Go-Go's. Potom singel Heaven Is A place On Earth sa dostal na vrchol nielen amerického, ale aj anglického rebríčka, čo sa žiadnej dievčenskej skupine nikdy nepodarilo. Tento úspech zopakovala neskôr šľáhom Leave The Light On (Nezhasnaj). Belinda sa nehrnie za najhorúcejšimi štýlmi a vzbudzuje dojem rockovej retro speváčky. Zaujíma však jej nefalšované presvedčivé spievanie, ktoré si ľahko nachádza cestu k poslucháčom (jš).

JESEN

Stojí topoľ blízko rieky,
púšta zlaté peniažteky.
Prišli vlnky, zaspievali
peniažteky sebou vzali.

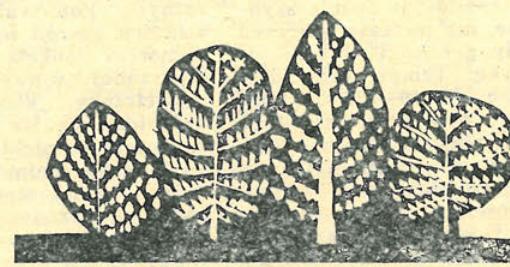
Jeseň pestro oblečená
zore farbí do červena.
Ide zima-bude mráz...
Spite, stromy! Už je čas

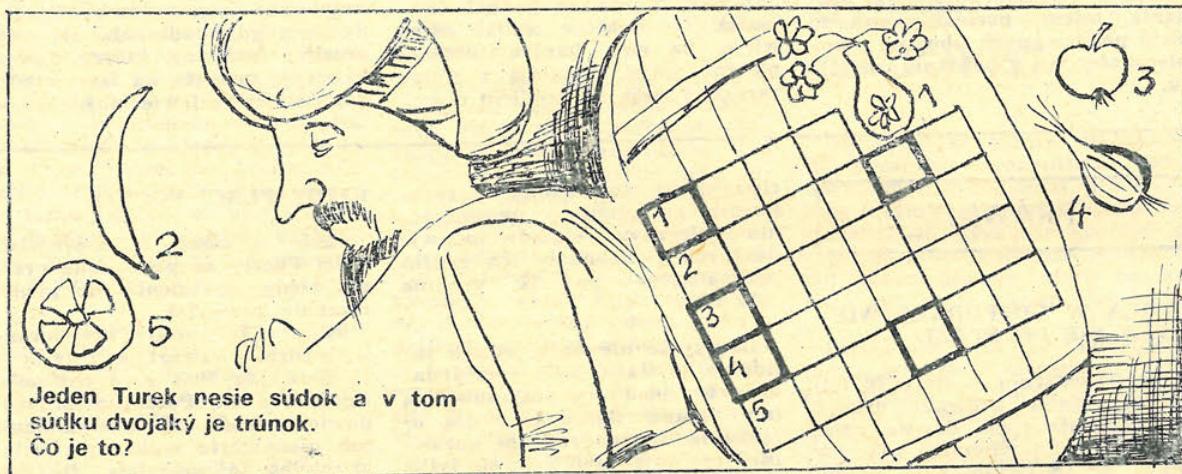
BOŽENA TRILECOVÁ

Október

Už je pole holé, pusté,
zajko sedí pri kapuste.
Šarkan leti nemá perie...
Kamže leti, kam sa berie?

Vášou úlohou je spravné uhádnuť tajničku. Odpoved' nám zašlite na adresu redakcie. Medzi autorov spravných odpovedí vyžrebujeme slovenské knihy.

JIŘÍ HORÁK

HONZA A VRBA

Byl jeden chudý tkadlec a měl syna Honzíka. Lidé o něm říkali, že je trochu přihlouplý. Přišla drahota a neměli co jíst. Aby se z té bády vytrhli, otec chtěl prodat plátno, co jim ještě zbylo, aby měli na živobytí, ale málo mu dávali.

Honzík povídá: „Táto, půjdou sám a já to plátno prodám!“ „No tak jdi,“ řekl tátu, „ale Honzo, to ti povídám, kdyby někdo tuze smlouval, nebo ti nechtěl zaplatit, tak plátno neprodávej!“

Honza šel, pochodil po vesnicích, ale neprodal nic. Vracel se domu, byl ušly a sedl si za jednou vsi u rybníčka pod starou vrbovou. Byla už celá dutá a popraskaná. Honza se na ni díval a na jednoduššímu jí bylo líto, že je tak sešlá. Povídá jí: „Ty bys také potřebovala kus plátna, abys měla aspoň na košili!“ Vitr hýbal větvemi, Honzovi se zdálo, že vrba přikyvuje. „No dobrá, tak já ti tu plátno nechám, brzy bude zima, aspoň ti bude teplejší,“ řekl Honza vrbe a hned kolem ní ovinnul plátno. „Ale na zítra mně uchystej peníze, já si pro ně přijdu!“ A zase se mu zdálo, že vrba přikyvuje.

Přijde domů a tátu hned na řej:

„Prodals?“

„Prodal, táto,“ řekl Honza.

„A kde máš peníze?“

„I milý táto, nic mi nedali, až prý zítra.“ Táta se rozlobil a povídá: „Já ti dám zítra, hned půjdeš pro peníze, nebo přines plátno!“

Honza se lekl, sebral se, šel zase k té vrbe a povídá: „Milá zlatá, tátu se zlobí, musíš mi dát peníze hned.“ A vrba nic. Honza se dohrál a vykřikl: „Tak ty mi takhle odplácíš? Chtěla bys na košili zadarmo? Holečku, to nejde, my máme sami bídou! Dej sem peníze, anebo vrať plátno!“ Ale plátno už bylo pryč, někdo si je vzal. Tříkrát tak Honza spustil na vrbu, ale ta jen tiše kývala větvemi. Konečně se rozlobil, proč bych já měl pro tebe od tátu dostat, a popadl se s vrbovou do křížku. Vrba byla stará, celá ztrouchnivělá, jak ji Honza chytí, zapraskalo to v ní a najednou ležala na zemi. Honza se podíval dolů ke kořenům, viděl tam hrnec a v něm plno tolarů a dukátů. Popadl ho a povídá vrbe: „Vidíš, přece jsi zaplatila, však já bych doma dostal.“

Přišel domů, tátu už čekal a hned na Honzu: „Tak co, zaplatili ti?“ „I dost se ošívali, ale přece mi zaplatili a dobře, podívajte se, co jsem utřítil, co nesu peněz!“

Táta mohl na penězích oči nechat, tolik tolarů a dukátů neviděl, co byl živ. Koupil si pěknou chalupu, přikoupili polí a dobytka a Honza si vzal selskou dceru. Měli hlučnou svatbu, hodně při ní rozdávali, já přišla naposled, a mňě dali velký bochník chleba, celý týden jsme ho i s rodiči jedli.

VESELO SO ŽIVOTOM

NEVERE

— Mama, prečo pláčeš?
— Neviďš? Krájam cibuľu...
— A to ti je za ňou tak futo?

— Jožko, čo je to kôň?
— Prosím, cicavec.
— A kam patrí?
— Do maštale!

— Jožko, čo sa ti v škole najviac páčí?
— Prosím, zvonec na konci hodiny...

NAŠA FOTOHÁDANKA

Naša snímka predstavuje známeho českého speváka vystupujúceho na domácich a svetových estrádach už vyše 25 rokov. Nahral množstvo gramofónových platení i televíznych programov a vyše dvadsaťkrát zvíťazil v súťaži o Zlatého slávika. Napište nám jeho meno a pošlite do redakcie. Čakajú knižné odmeny.

* * *

V Živote č. 387/90 sme uverejnili snímku poľskej herečky Anny Nehrebeckej. Knihy vyrebovali: Leonard Glinkowski z Walcza, Maria Bedová z Krakova a Miroslav Nohaj z Varšavy.

Všetkým učiteľkám a učiteľom a najmä tým, ktorí učia deti našich čitateľov a vstupujú im účtu k materinskému jazyku, želáme k ich sviatku veľa pracovných a osobných úspechov a potešenia zo svojich žiakov.

Redakcia ŽIVOT

RICHARD BAMBERGER

KRAMÁR

Prišiel raz jeden kramár do mesta a chcel prenovovať v hostinci, v ktorom sa zvyčajne ubytoval. Nočlažníci však už všetky izby obsadili a v hostovskej i na chodbách to bučalo ako v ulici. Hostinského to náramne mrzelo, lebo nechcel starého známeho poslat preč, a povedal:

Veru tak, dnes máme všade plno a neviem, kam vás dať. Žiadna izba už nie je voľná, iba ak jedna, ale do tej by som vás nerad dával, lebo je v nej mrkotno.“

„Akež tam mrkotno!“ riekoval kramár. „Ak raz mám poriadnu posteľ a ľahiem si na ucho, nezobudí ma viac nijaká mačka. Len mi pokojne izbu dajte!“

Hostinskému odpadol kameň zo srdca. Keď služobná pripravila posteľ, kramár si ľahol a hned zaspal, lebo sa veľmi ukonal.

Mohol spať zo dve hodiny, keď zrazu pri dverách čosi zahrmotalo a kramár precitol zo spánku. Saadol si na posteli a hľadel k dverám. Ako sa však začudoval, keď sa dvere otvorili, hoci ich bol zavrel na závoru, a akýsi starý mužiček s dlhou šedivou bradou vkrčil do izby. Siel nabok, vytiahol si z vrecka kľúč a otvoril ním skrinku ukrytú v stene. Mužiček vybral stade britvu, prichystal mydlovú vodu a kývol kramárovi, aby k nemu prišiel.

Kramárovi sa to videlo čudné, jednako však vstal, natiahol si nohavice a saadol si na stoličku, ktorú mu mužiček nukal. Nato mužiček vzal mydlo s vodou a namydil kramárovi bradu. Napokon chytí britvu a kramára oholil tak dôkladne, že mu na tvári nezostal ani chfspok. Keď robotu skončil, poskladal náčinie, smutne sa pozrel na kramára a chcel odísť.

Kramár bol však mýdry človek a pomyslel si: neraž som počul, že dobré treba oplácať dobrým. Povedal teda mužičkovi:

„Sadni si.“

Mužiček si sadol. Nato kramár porozkladal holiace náčinie, vzal vodu a mydlo, namydil mužičkovi dlhú šedivú bradu a oholil ho tak hladučko, že mu ani chfspok na tvári neostal. Nato poskladal náčinie, ako to bol prv urobil mužiček, a položil na stôl.

Keď mužiček videl, že ho holia, radostne sa usmieval a prikyvoval kramárovi, akoby mu chcel dákovať. Potom vstal, podal kramárovi kľúč od skrinky a odísiel.

Kramár otvoril skrinku a našiel v nej veľký poklad. Stal sa boháčom a nebolo nad neho väčšieho kupca v celej krajine.

NEUVERITEĽNÉ ale PRAVDIVÉ. 42-ročný George Foreman, bývalý profesionálny majster sveta v boxe, naďalej bojuje v ringu a vízaji. Za posledné 3 roky vybojoval 23 zápasov a všetky vyhral, aj keď predtým, v období 1977–1987 mal prestávku a vôbec neboxoval. Poznamenajme, že majster sveta z r. 1973 ako profesionál vybojoval dodnes spolu 68 zápasov, z ktorých 62 vyhral knokautom a len 2 prehral. Povolením je kázateľ a odmenu za posledné vízorstvo (150 tis. dol.) venoval svojej cirkvi. Vlani dokonca vyhlásil, že chce bojovať s vtedajším majstrom sveta Mikeom Tysonom, ktorý, ako vieme, pred niekoľkými mesiacmi stratil titul po porážke s J. Douglasom. Teraz sa Tyson pripravuje na odvetné stretnutie o majstrovský titul.

Módna linia 1990 je natoľko variabilná, že umožnuje každej z vás vybrať si odevy, ktoré vám najviac vyhovujú a ktoré zvýraznia váš osobný pôvab.

Z poslednej kolekcie sme pre vás vybrali klasicke kostýmy, ktoré návrhári prispôsobili požiadavkam súčasnej módnej línie. Ponúkané odevy sú určené ženám, ktoré uprednostňujú klasicú eleganciu a kvalitné tkaniny.

Vhodne zvolená farba kostýmu prisposobená farbe pleti a vlasov — svetlejšia alebo tmavšia, blúzka a rukavičky, aké sa vám páčia. Veľké, dlhé náušnice spôsobia, že budete na jeseň módne.

ZUZKA VARÍ

ČO NA OBED?

ZEMIAKOVÁ PEČEŇOVÁ POLIEVKA. Rozpočet: 1,5 lit. vody, 100 g koreňovej zeleniny, 300 g zemiakov, 200 g bravčovej pečene, 60 g masla, 30 g múky, cibula, soľ, čierne korenie, zelená petržlenová vŕata.

Vŕata: 1 žemľa, 30 g tuku.

Odblanenú pečeň pomelieme a dusíme na opráženej cibuli a polovicu tuku. Zalejeme vodom, zaľústíme záprážkou pripravenou z druhej polovice tuku a múky, pridáme očistenú, na kúsky pokrájanú zeleninu a zemiaky. Na koniec polievku okoreníme a ako vložku podávame na rezance pokrájanú a na tuku opráženú žemľu.

PLNENÉ ZEMIAKY V KAPUSTE. Rozpočet: 500 g stredne veľkých zemiakov, 250 g mletého mäsa, 1 žemľa, 1 vajce, cesnak, soľ, cibuľa, čierne korenie a kapiatkové listy.

Zemiaky ošúpeme, umyjeme a kávoucou lyžičkou vyberieme vnútajšok. Osolíme a potrieme cesnakom alebo cesnakovou pastou. Do mäsa pridáme navlhčenú a vyžmykanú žemľu, vajce a cibuľu. Potom pridáme soľ, čierne korenie, cesnak a touto zme-

sou naplníme zemiaky. Kapustové listy vložíme do vriacej vody a povaríme asi 10 minút. Listy vyberieme a zabalíme do nich zemiaky. Zabalené zemiaky uložíme vedľa seba husto na pekáč a zalejeme šálkou vody, v ktorej sme varili kapustu. Zákryté dusíme asi 1 hodinu. Poddávame s omáčkou.

ZEMIAKOVÁ OMELETA S MRKVOU. Rozpočet: 500 g zemiakov, 100 g varennej šunky, 3–4 lyžice masla, 3 vajcia, soľ, rasca, čierne korenie, 2–3 mrkvov.

Zemiaky ošúpeme, umyjeme a osušíme. Takisto mrkvu. Šunku pokrájame na drobné kocky. Maslo rozpálime na panvici a pridáme postrúhané zemiaky, mrkvu, soľ, rascu a miešame asi 10 minút. Vajcia rozbarkujeme a prelejeme na zemiaky a mrkvu. Necháme stuhnut a potom omeletu obrátime a dopečíme. Poddávame so šalátom.

ZEMIAKOVÝ ŠATÁT S MÄSOM. Rozpočet: 500 g zemiakov, 500 g šampiňónov, 3 paradajky, 125 g hydinového mäsa, 100 g bravčového mäsa, majonéza, 4 vajcia, zelený petržlen.

Varené ošúpané zemiaky pokrájame na plátky, pridáme postrúhané šampiňóny a mäso, ktoré sme pokrájali na rezančeky. Zamiešame majonézu, necháme asi 30 minút odstať. Potom oz-

dobíme zelenou petržlenovou vŕatou, rozštvrtenými vajcami a paradajkami.

ZEMIAKOVO-ZELOROVÁ TORTA. Rozpočet: 500 g zemiakov, 200 g múky, 100 g masla alebo margarínu, soľ, 1 zeler, 2 cibule, 3 lyžice oleja, 0,15 bieleho vína, korenie, vajce, sladká smotana (šálka) 2 lyžice strúhanku.

Z múky, masla, soli a 4 lyžic studenej vody vypracujeme rýchlo cesto, ktoré zabalíme a necháme hodinu odstať. Potom ho na pomúcenej doske vyvalkáme (okruhly plát), dáme na okruhly vymostený plech a predpečíme asi 15 minút v horúcej rúre. Zemiaky, zeler a cibulu pokrájame na plátky a opečíme na oleji. Potom pridáme víno a dusíme 10 minút. Osolíme a okoreníme. Dáme na plech a cesto zalejeme vajcom rozšľahaným v smotane. Posypeme strúhankou a pečíme ešte 25 minút.

SALÁT

RAJČATOVÝ SALÁT S JABLKY. Rozpočet: 1 kg rajčat, 3–4 väčšie jablka, 2 cibule, súl, mletý pepř, 3 lžice octa, súl.

Rajčata s jablkami nakrájíme na kôlčka, cibuli jemne pokrájíme, dáme na misu, pridáme rajčata a jablka, osolíme a opečíme, zalijemec octom, podle chuti osladíme a zlehka promicháme. Necháme v chladničke odležet. Vhodný

prikrm k masitým i vaječným pokrmům a uzeninám.

SETŘÍME V KUCHYNI

OMELETA ZE ZBYLÝCH KNEDLÍKŮ A BRAMBOR. Rozpočet: 2 zbylé plátky knedlíku, 2 brambory, súl, kousek cibule, 50 g slaniny (uzené), 2–3 vejce, špetka pepře.

Ná pánvi rozskvaříme na kostičky rozkrájenou slaninu, přidáme sekanou cibuli a jakmile zežloutne, poklademe pánev kousků knedlíku a brambor, opečeme, zalijeme rozkvedlanými vejci a necháme ztuhnout. Sesuneme na talíř, přehneme a obložíme zeleninovým salátem.

MLADÝM HESPODÝNKAM

Měkký chléb snáze nakrájíme, namočíme-li nůž do vařící vody. Mouku na zahušťování pokrmu přisolíme, nebudou se tvořit chuchvalce.

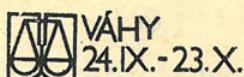
Syrové strouhané brambory připravené na těsto promicháme s trochou mléka, aby nemodraly.

Aby se nám brambory nerozvářily, dáme je vařit do horké vody, kterou osolíme až později.

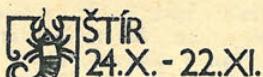
Vaříme-li vejce s prasklou skořápkou, vkládáme je do vařící a hodině osolené vody, aby nevyteklo.

Sípkový čaj je chutnejší, sladíme-li ho ovocným sirupem.

HVIEZDY O NÁS

VÁHY
24.IX.-23.X.

Otevírají se před tebou nové perspektivy a možnosti. Buď však opatrný, nemůžeš mít všechno najednou. Můžeš se spolehat na podporu a pomoc vlivných lidí, ale začni od menších vecí, kde máš úspěch zcela jistý. Kdosi blízký tě zklame tím, že bere ceny na lehkou váhu, ale nehněvej se na něho, je opravdu spolehlivým přítelem.

V rozhovorech s partnerem se mírni, nechceš-li celou věc vyrovnat. V práci budeš muset vysvětlit řadu pochybností a nejistoty, ale tvoje postavení se upevní, navěžeš nové styky. Po- může ti to dosáhnout vynikajících výsledků.

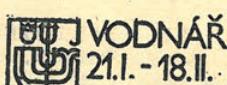
23.XI.-21.XII.

Chceš-li uskutečnit svoje plány, nesmíš stát stranou. Musíš v sobě najít dost energie, i kdyby

tvoje zdraví nebylo nejlepší. Pamatuji, že se musíš držet práva. I při řízení auta dodržuj předpisy, jinak to s tebou spatně dojde.

KOZOROŽEC
22.XII.-20.I.

Ovládej se, nechceš-li se dostat do sporu se svým okolím i s šéfem. Nesmíš promarnit dobrou sanci ukvapenými slovy nebo číny. Čeká tě neplánovaná větší částka peněz, pomysli, jak je dobré využít — opravit něco doma nebo koupit něco pro domácnost?

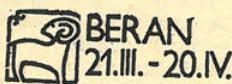
VODNÁŘ
21.I.-18.II.

Hrozí ti hádky a spory doma i v práci, a to ze zcela malicherných příčin. Nedovedeš se prostě ovládnout, a jiní také nedříži nervy na uzdě. Soustřed se na nejdůležitější úkoly a nerozptyluj se zbytečnými neporozuměními.

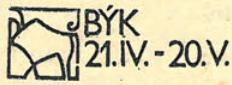
RYBY
19.II.-20.III.

Situace je příznivá a můžeš mnoho vyhrát. Hodně závisí na tvé energii a chuti do práce, a to jak v zaměstnání, tak i v osobním životě. Vyhýbej se nejistým spekulacím a hazardním

hrám, to všechno by ti přineslo jen starosti. Potřebuješ-li dobrou radu, obrať se na osvědčené přátele.

BERAN
21.III.-20.IV.

Na pracovišti se vyhýbej zbytečným diskusím, které jen rozlobil lidi a ještě více zkomplikují situaci, a to i v tom případě, že máš pravdu. Podaří-li se ti vyhnout se těm nebezpečným bouřkám, všechno dobře dojde a budeš mít příležitost uskutečnit své plány.

BÝK
21.IV.-20.V.

Otevírají se možnosti výhodné změny práce. Nerozhoduj se však bez rozmyslu, i kdyby se ti zdálo, že je to jedinečná příležitost. V práci se vyhýbej intrikantům, neposluchej klepy. V manželství nebo jiném stálém svazku zachovávej klid, jinak hrozí nepříjemnosti, ba i rozchod.

BLÍŽENCI
21.V.-21.VI.

Díky své aktivitě, chuti do práce a průraznosti dosáhne významných úspěchů. Strávíš v tomto měsíci rovněž příjemné chvíle v kruhu nejbližší rodiny nebo s blízkou osobou. Neočekávané zprávy tě mohou překvapit.

pit, ale nebudu mít žádné nepríjemné následky.

RAK
22.VI.-22.VII.

V práci situace dost stabilní, ale situace přeje vzniku konfliktu. Nechceš-li se do něčeho zaplést, zachovej klid a rozvalu. Mnoho závisí na tobě samém. Rovněž ve finančních otázkách bude nutná rozvala. Nepromyšlená chyba by tě mohla drahotstati.

LEV
23.VII.-23.VIII.

Jsi piný energie a činoradosti, ale trochu se brzdi. Budeš-li jednat klidně, všechno se bude rozvíjet podle tvé myslí, zejména v zaměstnání a ve finančních otázkách. Ale pamatuji, že život se neskládá jen z práce a peněz. Venuj větší pozornost a trochu srdečnosti někomu blízkému.

PANNA
24.VIII.-23.IX.

Měsíc ti přinese mnoho dobrého, i když nepůjde všechno podle plánu. Ale často sami nevíme, co je pro nás nejlepší. Trochu finančních problémů ještě budeš muset vyřešit. Koncem měsíce ti v tom pomůže neočekávaný příjem, ale v každém případě budeš muset šetřit.

NÁŠ TEST

Akú máš pamäť?

Americký psychológ Alan Baddeley vypracoval test, ktorý umožňuje určiť kvalitu vlastnej pamäti. Autor odporúča, aby spolu s testovaným odpovedala zvlášť aj osoba, ktorá s ním žije. Týmto spôsobom možno získať odpoveď na titulnú otázku, ako aj dozvedieť sa, ako najbližší vidia vašu pamäť. Pri odpovediach používajte stupnicu od 1 do 9 bodov. Dokedy nespocítate body, vlastné hodnotenie a hodnotenie najbližšej osoby nemali by byť odhalené.

Stupnica hodnotenia:

- 1 bod — ani raz v poslednom polroku;
- 2 body — jeden raz za posledných 6 mesiacov;
- 3 body — v poslednom polroku viacej ako raz, ale menej ako raz za mesiac;
- 4 body — raz za mesiac;
- 5 bodov — častejšie ako raz za mesiac, ale zriedkavejšie ako raz za týždeň;
- 6 bodov — raz za týždeň;
- 7 bodov — častejšie ako raz za týždeň, ale zriedkavejšie ako denne;
- 8 bodov — raz denne;
- 9 bodov — častejšie ako raz denne.

AKO ČASTO?

- 1) Zabúdaš, kde si položil nejakú vec? Strácaš predmety vo vlastnom byte?
- 2) Nezpoznávaš miesta, ktoré si už voľakedy navštívil?
- 3) Robí ti ľažkosti zapamätať si poradie vysielaní v televíznom programi?
- 4) Zabúdaš na zmeny v dennom poriadku, zabúdaš na zmeny v tvojom priamom okolí (napr. zmena v organizácii ruchu)?
- 5) Musíš kontrolovať, či si už nejaký nápad prihlásil?
- 6) Zabúdaš, kedy si niečo videl (či to bolo včera, predvčerom alebo minulý týždeň)?
- 7) Zabúdaš vziať so sebou nejakú vec alebo ju niekde nechať?
- 8) Zabúdaš, čo ti niekto povedal včera alebo pred niekoľkými dňami i treba ti to pripomínať?
- 9) Nemôžeš si spomenúť, že si už čítal daný text?
- 10) Nevšímaš si ihneď, že si odbočil z témy a hovoriš o veciach nepodstatných pre rozhovor?
- 11) Nepoznávaš na prvý pohľad blízkych príbuzných alebo známych, ktorých pomerne často vidávaš?
- 12) Máš ľažkosti s ovládaním pravidiel novej hry alebo obsluhy nejakého náradia (po dvojnásobnom cvičení)?
- 13) Nemôžeš si spomenúť na nejaké slovo, hoci ho máš na konci jazyka?

14) Zabúdaš na to, čo si naplánoval alebo čo si niekomu slíbil?
15) Zabúdaš na dôležité podrobnosti, keď podpisuješ nejakú zmluvu a pod?

- 16) V rozhovore zabúdaš na to, čo si už povedal?
- 17) Strácaš nič, keď čítas článok?
- 18) Zabúdaš komusi čosi odkázať alebo čosi pripomenúť?
- 19) Zabúdaš svoje osobné údaje (dátum narodenia, adresu atd.)?
- 20) Keď hovoriš o niečom, čo si počul, meníš podrobnosti?
- 21) Rozprávaš nejakú historku alebo vtip niekomu, kto ti ho práve porozprával?
- 22) Zabúdaš podrobnosti činnosti, ktoré pravidelne vykonávaš?
- 23) Stáva sa, že tváre známych ľudí z TV alebo na snímkach v novinách sa ti zdajú cudzie?
- 24) Zabúdaš, kde sa nachádza istá vec alebo ju hľadáš na celkom inom mieste?
- 25) Opakuješ chybne rutinovú činnosť?
- 26) Opakuješ niekomu niečo viackrát budú sa ho pýtať dvakrát na to isté?
- 27) Blúdiš alebo nemôžeš nájsť miesto budú okolie v ktorom si bol už mnohokrát?
- 28) Blúdiš alebo nemôžeš nájsť miesto budú okolie v ktorom si bol už dvakrát?

HODNOTENIE:

- od 28 do 56 bodov — dobrá pamäť
od 59 do 116 bodov — priemerná pamäť
od 117 do 252 bodov — zlá pamäť

SNÁŘ

dobrý sen vyplní? Tedy, zdalo se vám o:

Vrabčich — zkáza; střílení vrabčů — jsi sám sobě i jiným užitečný; létajících — obdržíš plané přísliby; chytati je — budeš mít neočekávaná setkání; švítajících — slyšet ošklivé klepy. Vránach létajúcích — blízké úmrtí; chytati je — nepokoje; na strojoch — setkání se příbuzných; krájkajúcích — přijmeš špatné zprávy.

Vráskach — dosáhneš vysokého stáří. Vrbě nad vodou — ponuré dny; smuteční — rodinný smutek. Vresoviště zeleném — máš ještě naději; uschlém — neměj více naděje; kvetoucím — tvá naděje se splní. Voze — slavnost; spadnout z něho — musíš změnit svůj plán; převrženém — nešťastné rozhodnutí ti způsobí mnoho starostí; se senem — velké štěstí; řídit ho — máš spěšné poslání; mnoho vozů viděti — tvé přání se splní; s mnoha koňmi — vyplnění tvého přání; naloženém zbožím — dobrý průběh tvých obchodů. Výdělku — úspěch v obchodě. Výhni — blahobyt. Vydržení — úmrtí v rodině.

UFO LUDIA? Či obyvatelia iných planét navštievajú Zem iba vo filmovej a románoch science fiction? A možno naozaj prichádzajú k nám vo svojich kozmických lodiach. Vedci pochybujú o existencii mimozemských bytostí, ale stále sa objavujú Ludia, ktorí tvrdia, že na vlastné oči videli pristávajúce UFO a jeho cestujúcich. Problém je iba v tom, že popisy kozmických bytostí sa značne od seba líšia:

● Dvaja rybári z Pascogoutu v štátu Missouri tvrdia, že 11. októbra 1973 videli cestujúcich UFO ako sa prechádzali na zemi. Boli nahí, mali zvraštenú pokožku a neboli vyšší ako 150 cm.

● Boli to maličtí, veľmi špatní Ludkovia s obrovskými ušami — tvrdí istý francúzsky rolník, ktorý videl šiestich ufoludkov na lúke nedaleko mesta Metz. Uniesli ho do svojej lode, ale potom pustili na slobodu.

● Istá obyvateľka New Yorku tvrdí, že ju cestujúci UFO uniesli z terasy a na dve hodiny zaviezli do kozmu. Boli šedivej farby, hlavy mali hruškovitý tvar — a všetko sa to udalo v roku 1987. Inú dámú z New Yorku mimozemšťania navštívili doma. Boli maličtí, tmavošedí a spôsobili, že sa táto dáma po celý čas ich pobytu nemohla pochybovať ani hovoriť.

● Podľa očíťich svedkov, ktorí v minulom roku videli ako v mestskom parku vo Voroneži v ZSSR pristávala guľatá kozmická loď, cestujúci tejto lode boli obrovskí, 4-metrovej výšky, mali troje oči a leskli sa ako striebro. Prešli sa po parku a po niekoľkých minútach sa vrátili do svojho UFO. Na snímke: 11-ročná Lena Sorokinová z Voroneža nakreslila bytosť z kozmu, ktoré, ako tvrdí sama videla.

módnych salónoch, ktoré projektujú a šijú exkluzívne kreácie a usmerňujú svetovú módu. K „haute couture“ patrí dnes 22 domov módy. Aby si zaslúžili na toto musia poviňne zamestnávať najmenej 20 krajčírov, dvakrát do roka predviesť aspoň 75 modelov na prehliadke vo vlastných salónoch a prinajmenšom 45-krát do roka organizovať módné prehliadky pre širšiu verejnosť. Obrat týchto 22 módnich salónov prekročil 20 miliárd frankov v roku 1989!

Ktorí „módní diktátori“, tvorcovia a majitelia týchto popredných módnich salónov sa dnes tešia najväčšej sláve? Sú šiesti, z toho jedna žena: Yves Saint Laurent, Giorgio Armani, Christian Lacroix, Karl Lagerfeld, Emanuel Ungaro a ona „jedináčka“, excentrická Angličanka, Vivien Westwoodová.

Aspoň tak tvrdí John Fairchild, 62-ročný Američan, vydavateľ a šéfredaktor jediných na svete novín venovaných výlučne móde, ktoré vychádzajú každené. Tieto noviny s názvom Women's Wear Daily vychádzajú v New Yorku. Na mienku Johna Fairchilda prihliadajú obchodníci na celom svete, predovšetkým však riaditelia veľkých obchodných domov. Pre diktátorov módy je dôležité nielen to, že napr. u St. Laurenta sa obliekajú Catherine Deneuveová a princezná Stefánia z Monaka, u Lagerfelda jej sestra Karolina či Paloma Picassoová a u Emanuela Ungara Nastassia Kinskiová, Ivana Trunová a Sophia Habsburgovo-

Na snímke: najslávnejší zo slávnych „diktátorov“, Yves Saint Laurent s modelkou.

vyhral sa, že ak ich nedostane vyrozpráva o všetkých „skokoch na boky“ svojej ženy. Nakoniec sa uspokojil so 14 miliónmi. Ako vidíme, opustení muži tiež majú radi peniaze.

NENÍ POVAŽOVÁM ZA VELKÉHO HERCE, nikdy nedostal Oscara, kritici jím nebyli nadšení. Ale obecenstvo miluje Clint Eastwooda. Američané v něm vidí posledního představitele duha důvěry a mládež se zatajeným dechem sleduje, jak Eastwood jako statečný policista pronásleduje gangstery nebo — jak v jednom z nedávných filmů — sám bojuje s rozrušeným sionem.

Popularitu získal již po třicítce ve westernu „Za hrst dolarů“. Hrál hrdinu v poncho, jezdil na oslu a jako výborný střelec zabil 42 banditů. Ve filmech bývá většinou odvážným hrdinou, ale ve skutečnosti je mírným člověkem, nikdy neměl doma zbraň, hraje na klavír a celé hodiny pozoruje ptáky. Jeho bývalá žena Sandra Lockeová, s níž se rozvedl po dvacáti letech manželství, o něm mluví špatně, ale kdo věří bývalým ženám?

KLÍPEK ZE SVĚTOVÉHO SPORTU. Katarina Wittová, proslulá krasobruslářka několikanásobná mistrovna světa a držitelka olympijských medailí již před mnoha měsíci opustila NDR a začala vystupovat ve slynné revui „Holiday on ice“. Tím ve 24 letech skončila sportovní kariéru.

Před dvěma lety na zimní olympiádu v Calgary Kati poznala 26letého amerického krasobruslařského mistra Briana Bolta. Prý již tehdy mezi nimi vznikla vzájemná sympatie. A od dubna jsou Kati a Brian nerozluční. Oba vystupují v revuji, s níž navštívili už 31 amerických měst. Jsou nerozluční nejen na ledě, ale i v soukromém životě. Tvrdí se, že bruslařská dvojice bude zanedluhu bruslařským manželským párem. Na snímku: Katarina Wittová a Brian Boltano.

ODŠKODNÉ. Dosiaľ sa neraz písalo o manželkách, ktoré po rozvode žiadali od svojich slávnych a bohatých manželov vysoké odškodné. Vysvitlo, že i manželia slávnych žien nie sú v tejto oblasti horší. Bývalý manžel Jane Fondovej, politik Tom Hayden, ktorému ostatne Jane Fonda z celých sôl, hoci bezvýsledne, pomáhal v kariére, žiadal od manželky po rozvode 90 miliónov dolárov edškodného. Súd mu priznal „iba“ 9 miliónov. 45 miliónov dolárov si zažadal, po piatich rokoch nevydareného manželstva, muž slávnej Madonny, neúspešný herec Sean Penn. Ortieť ešte nie je vyriešený. Peter Holm bol iba 13 mesiacov manželom hviezdy seriálu Dynasty, 57-ročnej Joan Collinsovej. Došiel od nej 180 000 dolárov odškodného a auto BMW. Zasa Ron Britton, ktorý bol manželom o 14 rokov od seba mladšej, dnes módnej hviezdy Kim Bassingrovej, zažadal až 50 miliónov a

Když Eastwood zahrál ve více než 40 filmech a jeho majetek se odhadoval na 300 miliónů dolarů, rozhodl se, že se věnuje politice. Chtěl být primátorem vělkého města Carmel v Kalifornii, kde se vychoval. Volby vyhrál, sliboval, že Carmel se bude rozvíjet, ale brzy ho to omrzelo. Vrátil se k filmu. Miláček obecenstva je upřímný. O svém herectví říká: „Řídím se jen instinktem, intelektuálem nejsem...“ Na snímku: Clint Eastwood.

DIKTÁTORI MÓDY. Haute couture v doslovnom preklade znamená „vysoké krajčírstvo“. Takto sa hovorí o najznámejších

vá. Dôležité je aj to, ktorý z nápadov akceptuje obchodná sieť a čo v stovkách exemplárov budú kupovať ženy.

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO-KULTURALNY
00-372 WARSZAWA, UL. FOKSAL 13.
TEL. 26-44-49 (RED. NACZ.), 26-04-55, 26-42-57

ORGAN TOWARZYSTWA SPOŁECZNO-KULTURALNEGO CZECHÓW I SLOWAKÓW W POLSCE, adres ZG TSKCIS 31-504 Kraków, ul. Zygmunta Augusta 7/3—4, tel. 22-12-92.

PISMO SPONSOROWANE PRZEZ MINISTERSTWO KULTURY I SZTUKI. WYDAWCĄ: ZARZĄD GŁÓWNY TSKCIS.

ODZNACZONE: Złotym Medalem ze Wstęgą Czechosłowackiego Instytutu Kontaktów Międzynarodowych, Medalem Macierzy Słowackiej Za Zasługi dla Rozwoju Literatury Słowackiej, Złotą Odznaką Za Zasługi dla Ziemi Krakowskiej, Medalem Za Zasługi dla TSKCIS.

REDAKCJA: Ján Spernoga (sekretarz redakcji), Jozef Pivovarcik, Mieczysław Pożarski (redaktor techniczny), Eva Rudnická, Alžbeta Stojowska (łumaczki).

SPOŁECZNE KOLEGIUM DORADCZE: Augustin Andrašák, Zofia Bogačíková, Jozef Congva, Ján Halač, František Harkabuz, Vladimír Hess, Zofia Chalupková, Bronislav Knapčík, Eugen Mišinec, Lýdia Mšalová.

WARUNKI PRENUMERATY: Wpłaty na prenumeratę przyjmowane są tylko na okresy kwartalne w terminach: do 20 listopada na I kwartał roku następnego, do 20 lutego na II kwartał, do 20 maja na III kwartał oraz do 20 sierpnia na IV kwartał.

Cena prenumeraty na kraj w II, III i IV kwartale 1990 r. wynosi 1000 zł za numer.

Prenumeratę przyjmuje: Redakcja Život w Warszawie, przy czym odbioru zamówionych egzemplarzy dokonuje prenumerator w wyznaczonych punktach sprzedaży lub w inny, uzgodniony sposób.

Prenumerata ze zleceniem wysyłki za granicę przyjmowana jest tylko na okresy kwartalne w terminach: do 31.X. na I kwartał, do 1.II. na II kwartał, do 1.V. na III kwartał, do 1.VIII na IV kwartał. Wpłaty przyjmują: Redakcja Život w Warszawie. Cena prenumeraty zagranicznej jest wyższa o 100%.

DRUK: Prasowe Zakłady Graficzne RSW Prasa-Książka-Ruch, 00-375 W-wa, ul. Smolna 10. Zam. 242.

Nie zamówionych tekstów, fotografii i rysunków Redakcja nie zwraca i zasuręga sobie prawa do skrótów.

Numer oddano do składy 3.09.1990 r., podpisano do druku 11.10.1990 r.